کوردستانە ئێمرۆ

ھەر شت لە پێناوی چارەسەری کێشەی کوردستاندا

ساڵی یەکەم ژمارە ١ نەورۆزی ٢٧٠٠ کوردی ئاداری ٢٠٠٠ زاینی

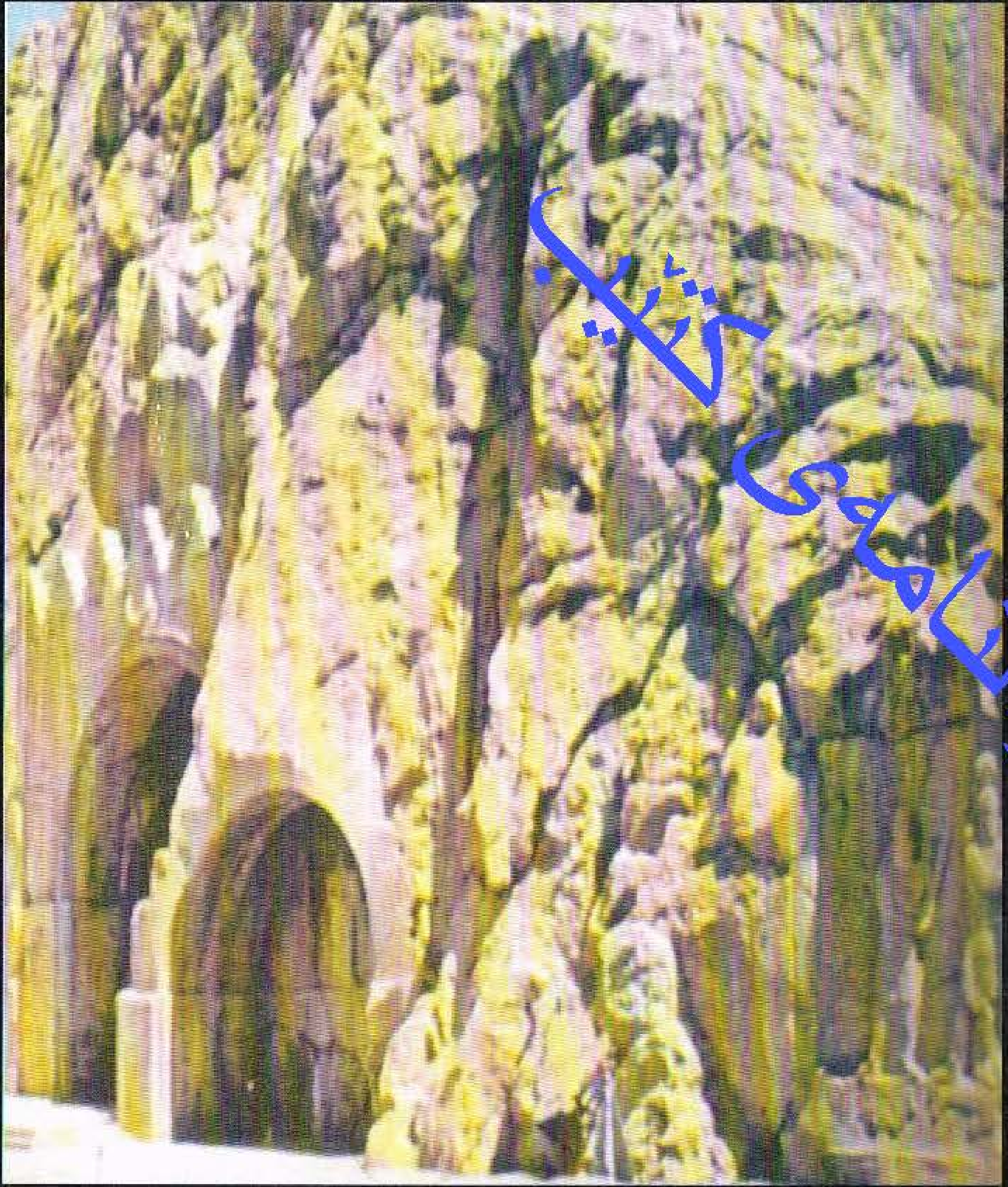

٢٨ مین سەدەی کوردی بیرۆزبێ

Kurdistana îro

Her Tişt di pênava careseriya pirsa Kurdistan de

Sal-1 Hejmar-1 2699

Roja esîl a bîna xwe dide me,
Û dîsa
siya ku em xwe lê digrin
dide me
Roja ku
goşiyên tirî û simbilan
disîtewîne,

Xwe
jibo şahî û pîrozbahiyên me
vedikşîne
ji dînbûn
û
serxweşiyên me re
bêhnfireh e.
Û roja din,
dîsa wek roja berê ye,
bi heman comerdiyê hil tê,
ji me,
ne sipasî
û ne jî sertewandinê dixwaze
Dema hil tê
PÎROZ E ROJA ME
û dema diçe ava jî.

MANI

رۆژەڤی مانگ

ساڵی تازە ، سەرەتای سەدەی بیست و هەشتەمی کوردستان

هاوکات لەگەڵ دەسپێکردنی هەزارەی سێیەم و سەدەی بیست ویەکەمدا ئاگامان لەگۆرانکاریەکی یەکجار گەورەی مێژوویی برابوو . هەر ئەوەی رۆژەکان هەڵوەرین و نەورۆز لێمان نزیک بۆوە، کوت و پر راچڵەکاین . ئەوجا تێگەیشتین ؛ بەڵێ خۆ تەنیا جیهانی کریستیانی نیە دەربازی سەدەی نوێی خۆی دەبێ ، مێژوی کوردستانیش سەدەی بیست و هەشتەمی خۆی دەست پێدەکا و لە نەورۆزرا پێ دەنێینە ٢٧٠٠ مین ساڵەی مێژوی کوردستانەوە.

لەسەرەتای سەدەی تازەی کوردیدا وردە-وردە ئەم مانگەش چێتڵێن رووداوەکانی ئەم مانگەش سەرنج راکێش بوون. گیرانی سەرۆک شارەوانیەکانی کوردستان دنیای دیموکراتی سەرسام کرد ، وەڵێ کوت و پر بەربرانیشیان دوهێندەی دی دەورویەرە رامیاریەکانی جیهانی کاس کرد. پرسیارەکە ئەوە بوو، بۆچی گرتنیان و چما زوش بەریان دان ؟ لە راستیدا گرتن و بەردانی سەرۆک شارەوانیەکان ئاستی پێنەگەیشتوویی رەوشی کۆمەلایەتی و پرۆسەی دیموکراتی تورکیای نیشان دا. هەروەها گرتن کاری باسکە نژادپەرستە دژە دیموکراتیەکەی سیستەم بوو، بەردانەکەش کاری باسکە لیبرالە دیموکراتیەکە بوو. گرتن و بەردانی سەرۆک شارەوانیەکان ئەنجامی کێشمەکێشی نێوان باسکە دژ بە یەکەکانی تورکیا بوو کە لە ئاکامدا رای گشتی جیهانی و باسکە لیبراڵە دیموکراتیەکە پێش کەوت. ئەوەش راستیەکەمان پێدەسەلمێنێ کە بەختی پێڤاژۆی بە دیموکراتی کردنی تورکیا چەندە!

هەڵوێستی رەسمی ئەمریکا و باسی دەرهێنانی ناوی PKK لە لیستەی تیرۆرکاری و ئازادی کاروباری سیاسی ، بەو پێڤاژۆیەوە گرێدراوە. راستیەکەی ئەوەیە کە ئەمریکیەکان بەو راگەیاندنە، بروسکەیەکی تازە دەدەنە لایەنی کورد «گوایە پشتوانی لە یاکێتی چارەسەری لایەنی کورد دەکەن».

دەستەی نووسەران

کوردستانی ئیمرۆ

وەشانی دەزگای چاپەمەنی کوردستانی ئیمرۆ

KURDISKA INSTITUTET
Fitchomsgatan 15 3 tr.
112 40 STOCKHOLM/SWEDEN
Tel. & Fax: 46-8-652 ... 29

خودان و سەرنووسەر
مەجیدێ حەسۆ

Der Herausgeber und die Redaktion:
Magied Hasso MURAD

Diese Zeitschrift ist eine Publikation des Verlages (Kurdistan Heute)

لەم ژمارەدا:

- پارتی کرێکارانی کوردستان و گۆران لاپەرە ٤
- گێجەڵی ناونەتەوەیی و نەتەوەپەرستی سەرەتایی کورد لاپەرە ٦
- هەڵەبجە گۆری خیانەتی بو لاپەرە ١٢
- سەدەی نوێ وتەفکەری رۆژهەڵاتی کوردستان لاپەرە ١٧
- هونەرمەند بەسەر شاهی لەدیدارێکی تایبەتدا لاپەرە ٣٤
- رۆژی جیهانی ژنان لاپەرە ٤١
- گوتوبێژ لەگەڵ شاعیروهونەرمەندی کورد خالید دلێر لاپەرە ٤٢

دەرهێنانی هونەری
فەهمی باڵایی

تایپ
تانیا بەرزنجی

سەرنج:

- ئەو بابەتانەی دەنێردرێن تایپ کراوبن و لە سەر لاپەرەیەک بنوسرێن باشترە.
- کوردستانی ئیمرۆ لەباری رێزمان و رێنوسەوە دەستکاری نوسراوەکان دەکا ، وەڵێ دەست لە ناوەرۆک وەرنادا.
- جگە لە بابەتی ، رۆژەڤی مانگ ، و روانگەی فەرمی گۆڤار، کوردستانی ئیمرۆ بەرپرسیاری ناوەرۆکی نوسراوەکان نیە.
- بابەتی نێردراو ناگەرێندرێنەوە.

ئابونەی مانگانە لە ئەڵمانیا 8 مارک ، ساڵانە 160 مارک - لە ولاتانی دی 10 مارک، ساڵانە 120 مارک - دەتوانرێ ئابونەی 6 مانگانەش بکرێ

Murad (Kurdistani Imro) Dresdner Bank Konto Nummer: 05 301 29 401 Bankleitzahl: 100 800 00
Adress: MURAD Platz der Vereinten Nationen 27 10249 Berlin TelFax:0049 30 89 54 27 15

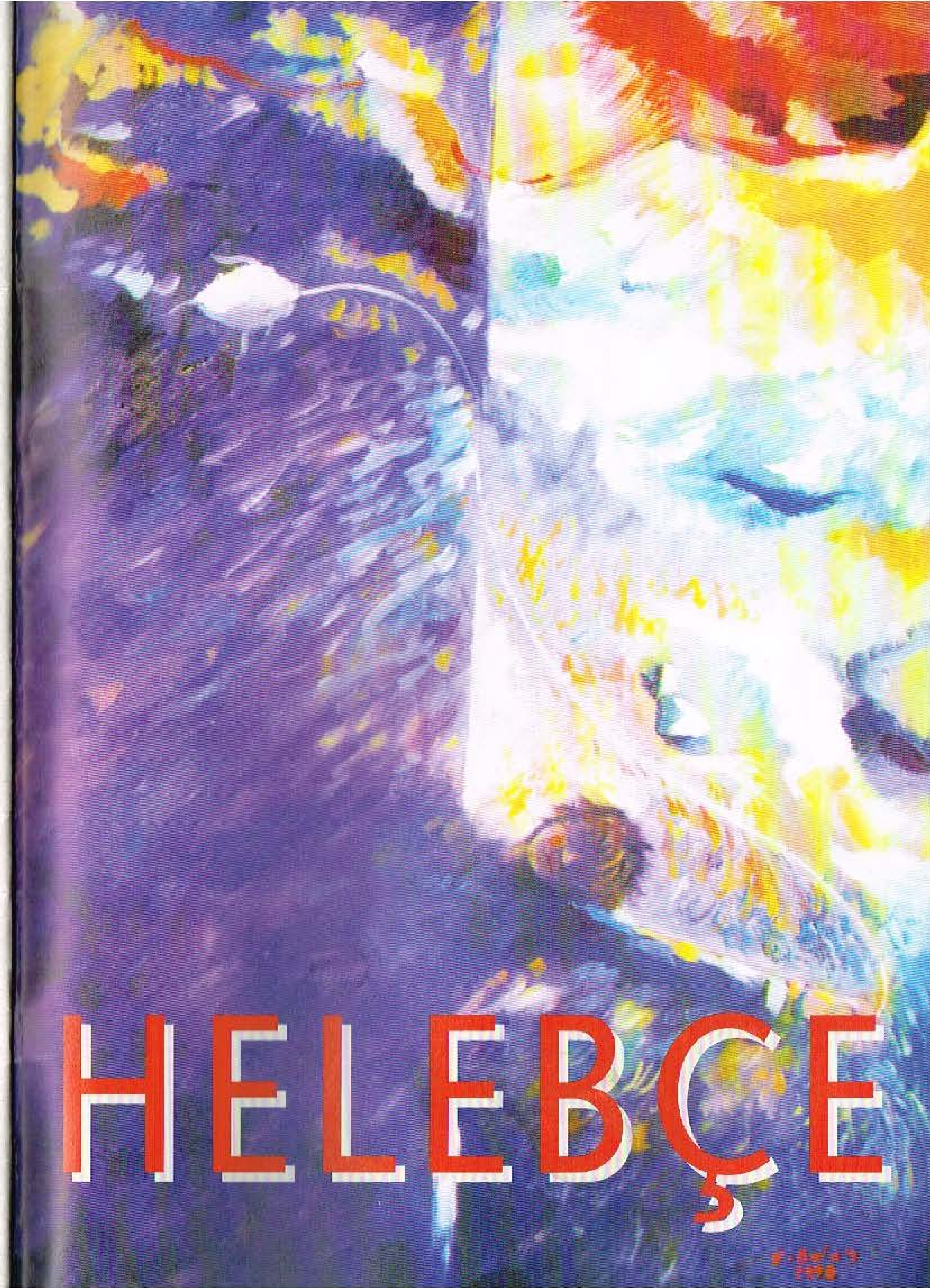

پارتی کرێکارانی کوردستان و گۆڕان

کۆنگرەی هەفتەمی PKK کۆتایی پێهات ، لەناو کوردان و دەرەوەی کورداندا گەلێک کەس چاوەڕێی ئەم کۆنگرەیە بوون PKK لەچوارچێوەی بانگەوازی سەرۆک ئاپۆ خۆی بۆ گۆڕانکاری ئامادە کردبوو ، بەڵام سەرەرای ئەوەش دیارنەبوو ئەو گۆڕانکارییە چۆن دەبێ، بەوەک پارتی بڕیاری راوەستاندنی شەڕی دا، وەلێ گەلێک کەس چاوەڕوانی بڕیاری کۆنگرەی هەفتەمی پارتی بوون ، لەلایەکەوە راوەستاندنی شەری چەکداری و لەلای دیکەش رەوشی تایبەتی سەرۆک ئاپۆ و لەلای سێیەمیش بەردەوام بوونی کۆمپلۆی ناونەتەوەیی بوونە هۆکاری گرنگ و مرۆڤ دەتوانێ بێژێ هەرسێ بابەت مۆری خۆیان لە کۆنگرەی هەفتەم داوە

ئەنجامەکانی کۆنگرەش بە قورسایی لەسەر ئەو سێ بابەتە وەرگیراون

تابلۆی پرۆسەی رابوردو چی بوو ؟

بێگومان لەسەرەتا و لاتە یەککرتووەکانی ئەمریکا و بەگشتی ئەورووپا چاوەڕێی تێکچونی PKK بوون . لەناو وڵاتانی ئەوروپادا ئەڵمانیا لەرادەی یەکەمدا چاوەروانیەکی وەهای هەبوو. بە هاتنی سەرۆک ئاپۆ بۆ ئیتالیا ، ئەڵمانیا بڕیاری گرتنی ئەوی دابوو . وەلێ دوایی زانیان کە بەگرتن و دانکردنی سەرۆک ردوشە کە لایەنی سیاسی پەیدا دەکا و لە ئاکامیشدا دەبووە بارێکی گران بۆ ئەو وڵاتە و نەیدەتوانی لێی رزگاربێ، لەبەر ئەمەش بەخێرایی بڕیاری گرتنی سەرۆکی دایە لاوە و بە راگەیاندنێک بۆ ئیتالیەکان و رای گشتی روونیان کردەوە کە «بڕیاری گرتنی عەبدوڵا ئۆجەلانیان لابردوە».

ئەگەر بەچاوێکی وردبینانەوە سەیری کۆمپلۆی ناونەتەوەیی بکەین دەبینین کە گەلێک لایەن چاوەروانی هێندێ ئەنجام بوون. بێگومان ئەو چاوەرواتیە چەوتانەش لە ئەناسینی PKK و نەزانینی گەلی کوردستانەوە تێن . دەبێ هەر لایەک باش بزانن : فەلسەفە ، رامان ، رۆح ، و ئایدیۆلۆژیای سەرۆک ئاپۆ سەرەتا لە دڵی کادرەکانی PKK دا و دوایش لەدەرونی گەلی کوردستاندا بۆتە هۆکاری ژیانەوە.

دەبێ بزانرێ کە چاوەروانەکان تەنیا بیانی نەبوون ، بەڵکو هێندێ لایەنی تێکچووی کوردیش چاوەڕێی هێندێ ئەنجام بوون. دوای گرتن و رفاندنی سەرۆک ئەوانەش لە کونەکانیانەوە دەرکەوتن . راستیەکەشی ئەوە بوو دەریان هێنان ! دژە پروپاگەندە و هێرشێکی چەپەڵیان دەست پێکرد ، هەتا ئێستاش درێژەی هەیە، سەرەتا هێرشیان کردە سەر سەرۆکایەتی ، ئەمجا کۆنسەی سەرۆکایەتی ، کۆمیتەی ناوەندی ، کادرانی PKK و گەلی کوردستان و ئەو جەماوەرە قارەمانەیان گرتە بەر کە بە ساڵان لەژێر سەختترین هەل و مەرجەکاندا پشتیوانی ئەم تێکۆشینە دەکەن ، ئەو جەماوەرەی کە لەپرۆسەی رزگاری نیشتمانیدا جێی گرتووە و بەمادی - مەعنەوی یارمەتی شۆڕشی داوە و باوەری بەم سەرۆکایەتیە هێناوە و گیانی داوە و تەنانەت خوێنیشی رژاندوە . ئەوانە ئەم جەماوەرەشیان کردە ئارمانج.

کۆنگرەی هەفتەم زیندوەیەکی تازەیە

هەفتەمین کۆنگرەی PKK لەو هەل و مەرجە دژوارەدا پێک هات . ئەو لایەنانەی لەسەدەی ٢٠ و ٢١ مدا هەوڵی تەفروتوناکردنی گەلی کوردستانیان دابوو ، دوای دەست پێکردنی هەڵمەتی سیاسی سەرۆک ئاپۆ تێکرا گوتیان :« ئۆجەلان گێچەڵەکەمانی هەڵوەشاندەوە».

پێشک سەرۆک لە ئیمرالی بانگەوازی بۆ ئاشتی و دیموکراسی کردبوو. سەرەتا جاری گۆڕینی ستراتیژی PKK و راوەستاندنی شەری دابوو. باوەکو ئەم بانگەوازە زۆر تازە نەبوو، وەلێ دوای گرتنی سەرۆک واتایەکی جیاوازی هەبوو. ئەوانەی مێژو دەناسن ، باش ئاگادارن کە گۆڕینی ستراتیژی کارێکی هاسان نیە ، گەلێک نەتەوان لەبەر ئەوەی کە بەگوێرەی دەستورەکانی ژیان و سروشت خۆیان نەگۆڕیوە، چونکە بەسەر گۆڕانکارییەکاندا زاڵ نەبوون ، تەفروتونابوون . بۆ نمونە ئاماژە بە سۆڤیێتی پێشوو دەکەین کە کەس باوەری نەدەکرد لە پرۆسەی بەناو گۆڕاندا، ئاوای لێ بەسەربێ ! هەمان سۆڤیێتی زەبەلاح بەتەنیا جاردانێکی گۆڕانکاری ، دیواندیوو.

باشە ، ئەگەر مرۆڤ تەماشای رەوتی PKK و شۆڕشی کوردستان لەو ساڵەدا بکا، چی دەبینێ؟

١- یەکێتی گەلی کوردستان خۆرتتربوو، لەرۆژهەلات هەتا باشور و لە باکور تا دەرەوەی وڵات هەستێکی هاوبەشی نیشتمانی چێبوو و شەرەفی وڵاتپارێزی لەسایەی پێشاژۆ دەسپێکردوەکەی سەرۆک ئاپۆدا زیندو بۆوە و گەلی کوردستانیش وەڵامێکی مێژویی دایەوە.

٢- ئەوانەی بەرفاندنی سەرۆک چاوەروانی پارچە بوون و هەڵوەشانەوەی PKK بوون ، سەرسام مان ، ئارەزوەکانیان لەدڵیاندا یەنگی خواردەوە.

٣- دوای گرتنی سەرۆک و راگەیاندنی ستراتیژی نوێ ، ئەو پروپاگەندە و پشتیوانیەی کرا ، لەسەدەی رابردودا کەم نمونە بوو .

٤- رێی چارەسەری فرەتر ئاوەڵابوو و هیوای ئاشتی و دیموکراسی زۆرتر گەشەی کرد.

٥- خیانەت و سیاسەتی پاشڤەرۆ رسوا بوو وزەبرێکی پشت شکێنی پێکەوت.

٦- گۆڕینی کۆماری ترک هاتە رۆژەڤ کە مرۆڤ دەتوانێ فرەتر جەخت لەسەر ئەم خاڵە بکا و تەنانەت بەشێوەیەکی قوڵیش لێی بکۆڵێتەوە.

ئەگەر لە ئاوها هەل و مەرجێکدا دوبارە ئاورێ کۆنگرەی هەفتەم بدەینەوە ، ئەوجا گەورەتی سەرۆک ئاپۆ و پارتەکەیمان پتر بۆ دەردەکەوێ . چونکە گۆڕین ، پێشڤەچوون و چارەسەرکاری کاراکتەری سەرۆکایەتیەو لەسەرەتای شۆڕشەوە هەتا ئیمرۆ بەرەنگێکی سەرکەوتوانە بەرەو پێش هاتوە.

لە دەسپێکی شۆڕشی کوردستان بەرێبەرێتی PKK گەلی کوردستان بۆ شۆڕش ئامادە نەبوو . راستە رەوش و زەمینەی شۆڕشگێری هەبوو، بەلام گەل ئامادەیی نەبوو ، تەنانەت گیانی پاراستنی هەبوونی خۆشی تێدانەبوو . دیسان رەوشی پارچەکانی دی و تایبەتمەندی باکور و پیلانی وڵاتە رۆژئاواییەکان لەسەر رۆژهەڵاتی ناووش سەرباری ئەم رەوشە بوون . ئیمرۆ رەوش گۆڕاوە ، دەرفەت لەبارترە ، ئەزمونە دێرۆکیەکیانی گەلی کوردستان لە پارتیەکی بەهێز و مۆدێرندا یەکانگیر بوون . سەرکردایەتیەکی نیشتمانی دامەزراوە و بەدەزگابوونی گەلی کوردستان گەیشتۆتە دواقۆناخی بەرزبوونەوەی خۆی . ئەوانەی ئەم رەوشەنوێیەیان ئافراندوە سەرەتا سەرۆک ئاپۆ، پارتیەکەی ، ئارتەشی شەهیدان و گەلی قارەمان و فیداکاری کوردستان بوون . لەمەودوا دەرفەتی تەفروتوناکردنی گەلی کوردستان و لە ناوبرن و هەڵخەڵەتاندن نەماون . لە سەر ئەو بنەرەتە لە کۆنگرەی هەفتەمدا پتر لە لایەنی چەکداری قورسایی خراوەتە سەر لایەنی سیاسی کێشەکە.

سێ بڕیاری سەرنج راکێش لەناو بڕیارەکانی کۆنگرەدا :

١- گۆڕانی ئارم و ئاڵای پارتیەکە بەشێوەی رۆژو ئەستێرەیەکی سورگەیشتونەتە یەک . واتای رۆژ لە دروشمی زیندانیە قارەمانەکان «ناتوانن رۆژمان لێ تاریک بکەن » وەرگیراوەکە لەناو گەلەکەماندا بوویە دروشمێکی مەزن . ٢- گۆڕانی ئارتەشە . دەبێ بزانرێ کە تەنیا هێزێکی بەخۆباوەر دەتوانێ بڕیارێکی وەها وەرگرێ . لەپێشاژۆی خۆپاراستن و بەرگری لەخۆکردندا وەرگرتنی ئاوها بڕیارێک نیشانەی بەخۆباوەربوون و بەهێزی پارتیە . باوەکو رێگەی بەرگری لەخۆکردن بەشێوەی زانستی لەبوارەکانی رۆشنبیری وراماتیشدا وەرگیراون دیسان لە هەرێمێکی وەک رۆژهەڵاتی ناوەراستدا بڕیارێکی وەها تەنیا نیشانەی بەهێز بوونە.

٣- گۆرینی بەرەیە . ئەگەر بە ئاورێکی هەراوەوە تەماشای دنیا بکەین جگە لە لیتەراتۆری چەپە کلاسیکیەکان ، لەهیچ شوێنێکی دیکەی جیهاندا «بەرە» مانای نەماوە . لەلایەکی دیکەش بە گوێرەی ستراتژی نوێ «بەرە» هیچ واتایەکی نامێنێ.

بێگومان بڕیارەکانی بەفیدایی بوون ، سەر لەنوێ هەڵبژاردنەوەی سەرۆک و رون کردنەوەی ستراتژی نوێ و هتد ، بڕیاری گەورەن و لەدەمێکی نزیکدا لەناو ریزەکانی جەماوەردا هەڵدەسەنگێندرێن .

ئەنجام :

لەیەکەم ساڵڤەگەری کۆمپلۆدا بەرێوەبردنی سەرکەوتوانەی کۆنگرەی هەفتەمی PKK و بڕیاری گۆڕینی ریشەیی گەلێک راستی مێژوییمان پێدەسەلێنن و هیوای گەورەمان دەدەنێ . ئەو ئەرکەی دەکەوێتە سەر شانمان ئەمەیە هەرکەس لەلایەنی خۆیەوە هەوڵ بۆ پێک هێنانی بڕیارەکان بدا.

دانا هەولێری

پێشاژۆیا ئەها ئاشتیەک سەرانسەری دخوازە، گەرەکە ئەم ژی مینا مللەتێن دن « مالئاڤایێ » ل شەرێ ناڤخۆیی بکەین، دل رەشی و کەرب و کینا دناڤبەرا بران دە تەنێ خزمەتا پیلانێن ئەهەزان دکەن. نبە کەس مەبن هەوڵ و تێکۆشان کرین ژ بۆ ڤێ ئارمانجێ، ژ مێژە خەلکێ مە هەست ب گرنگیا ئاشتیا ناڤخۆیی کری، لێ ئی جاخی تە کەرەکتەرێن ناڤخۆیی و نە ژی پێن هەرێمی دهاریکار بون، گەلەک ئەگەر هەبون کو ببن ئاستەنگ د رێیا ل هەڤ هاتنەک سەرانسەری دە، ژ بەر هندێ سەرەرای دەنگێن ئاشتیخواز شەڕ و شوران بەردەوام کر و ئەڤ دەنگ د چارچۆڤەکی دا فەتسین.

بدەهان سالە ئەم ب دو بەندکێ ئەیاران کەتێن گەر چەپ و گەر راست مە ل دو خوە دکشینن. ل کوردستانێ میتینگەران سەدان رەنگ بکارئانینە، پر نمونەتێن بالکێش و دل تەزین هەنە دڤی واریدا . چ ژ هێلا سەربارگەها سوسیالیزم ، چ ژ هێلا وەلاتێن خوە ب دامەزرێنەرێن دیموکراتییا جیهانی ئاسدکەن، ب سالانە ئەڤ هێز لژێر دروشمێن جودا مە دخاپێندن، ئەنجام ژی لبەر چاڤانە هەر کەس دبینە، کاروانەک پتر ژ «٥٠٠٠٠٠» شەهیدان، چۆل و هۆل کرنا سێ چارێک ئاخا کوردستانێ، پاشڤەماییا جڤاکی و پەروەردەیی یا مللەتەکی کو خوە بسەرکێشێ شارستانیا جیهانێ ئاس دکە . گونە چیە ؟، گونەهبار کیە؟، ئەڤ پرس

رێ ژ هێلا دیرۆکێ ڤە بێن بەرسڤدان، لێ ب دیتنا من گونەها هەری مەزن بەردەوام بونە د شاشیێ دە، ئەتەنێ پارتیێن کوردستانێ ، لێ هەر کەس ژ مە ژی گەرەکە هەست ب گرنگی یا قوناخا ئیرۆیێن بکە، ئیرۆ چ ل باشورێ مەزن، چ ل باکورێ وەلات دەستکەفتیێن مەزن هەنە، ئەڤ هەر دو وەلاتێن کوردستان دناڤ دە هاتی بەش کرن لبەندا گوهەرینانە، پێویستە ل قوناخێن پێش مە گوهەرین ل ڤان وەلاتان بێن ئەنجام دان، گەر مە بڤێت ئەم نفشێ خوە یێ نو رزگاربکەین، ئاشتیەک سەرانسەری پێویستە، بلا کەس ژ مە لسەر حسابا بەرژەوندیێن مللەتێ خوە ئەرزان نەفرۆشە، ژ یۆی کو سوبە ئەم بکاربن گوهەرینان دبەرژەوندیا گەلێ خوە قازانج بکەین گەرەکە هەمو هێز ئیرۆ بکەڤن ئاڤا تەڤگەرێ.

گەرەکە ئیرۆ ئەم ب هەستەک بەرپرسیاری کەساتیا خەلکێ خوە سەر ژ نو ئاڤا بکەین، گیانێ نەتەوەیی و وەلاتپارێزیێ ل جەم بهێز کەین، مرۆڤاتی و براتیا گەلان تشتەک پیرۆزە لێ پێویستە ئەم بزانن مینا داگیرکەرێن کوردستانێ بکاربین، براتیا گەلان گرنگە لی نە ب شێوێ کلاسیکی، ژبەرکو نەیار ب سالانە مە ل ژێر ڤی دروشمی دخاپینن، تمی وان خواستنیە کو ئەم ئالا هەلگرێن « ئینتەرناسیونالیزمێ » بین و وان ئاسیونالیزما خوە ل سەر خوینا مە ئاڤا کریە و هەیا ئیرۆ دنە مەشاندن.

جی ئانینا ئەخشێ جیهانی یێ نو دسەدسالا «٢١» دە، گوهەرینێن مەزن وێ ب خومرە بینە، بلا ئەم مینا جاران ڤێ هەلێ ژ دەست خوە نەکەین و ل گوری بەرژەوەندیێن خوە یێن نەتەوەیی دهێلا گشتی یا سیستەمێ نو یێ جیهانێ دە جی بگرن.

سەرنوسەر

رەوشی پەنابەران لە ئەڵمانیا

لە پاش یوگسلاڤیەکان ئیراقیەکان بە دوهەم دادەنرێن بۆ پەناهەندەی بوون لە ئەڵمانیا ، لە ماوەی سێ مانگی رابوردودا ٢٧٠٠ کەس داوای پەنابەریان کردوە ، تەنها لە مانگی کانونی دوهەمی ئەم ساڵ دا ژمارەی پەنابەران گەیشتۆتە ٨٤٠ کەس.

جگە لە ئیراقیەکان کە زۆربەیان کوردن لە گەلێ وڵاتانی تری عەرەبەوە داوای پەنابەری زیادبوە، بۆ نمونە لە سێ مانگی رابردودا ٧٢٠ هاوڵاتی سوری ، جەزائیرییەکان ٤٠٠ کەس و ئیرانیەکان ١١٢٠ کەس داوای پەنابەری سیاسیان لە پۆلیسی ئەڵمان کردوە، ئەو وڵاتانەی کە بە زوری کەسانێن داوای پەنابەریان کردوە لە ئەڵمانیا ئەمانەن،یوگسلاڤیا، ئیراق، ترکیا، ئیران، ئەفگانستان، ئازەربێجان، روسیە، سیرالیۆن و جەزایر،لە راپۆرتی وەزارەتی ناوخۆی ئەڵمانیا ل بەرلین دا هاتووە، تەنیا لە مانگی یەکەمی ئەم ساڵ دا ٦٦١٨ کەس داوای پەنابەریان لە دەولەتی فیدرالی ئەڵمانیا کردوە، واتا ٢٠٪ کەمتر لە هەمان دەمساڵی پار، هاوڵاتی وڵاتانی رۆژهەلات و باشوری ئەوروپا لە ٣٧٪ پەنابەرانی مانگی رابردوو پێک دێنن.

گێچەڵی ناونەتەوەیی و نەتەوە پەرستی سەرەتایی کورد

هێشتا گێرە و کێشەی گێچەڵی ناونەتەوەیی نەبڕاوەتەوە و ئەمیستاش تۆڕەکانی گێچەڵ و گەلەکۆمەی جیهانی هەڵنەپێچراونەوە ، بڵندگۆ ناوەکیەکان بوونەتە ئامرازی دەنگدەرەوەی هەرا و زەنای گەلەکۆمەکە

من کەرمکمە پێشەکی ئەم گوتارە بەکۆڵە پرسیارێکەوە دەست پێبکەم ، ئەوجا هۆکاری هەراناوەکیەکە لێکەوەدەدەم.

١ـ بۆ چی هاوکات لەگەڵ گەلەکۆمەی ناونەتەوەییدا ڕۆشنبیران و تاخمەکانی نەتەوەپەرستی سەرەتایی کورد دژە پڕوپاگەندە دەکەن ؟ خاڵە هاوبەرژەوەندەکان لە کوێدا یەکانگیردەبن ؟

٢ـ گێچەڵی ناونەتەوەیی دژ بە سەرۆک ئاپۆ کراو تەنانەت لەناو تەڤگەری PKK شدا تەنیا ئەویان کردە ئارمانجی پەلامار ، ئیمڕۆ نەتەوە پەرستە سەرەتاییەکانیش دیسان ئەویان کردۆتە ئارمانجی پەلامار داخۆ سەرۆک ئاپۆ چ تایبەتیەکی هەیە کێچەڵبازانی ناونەتەوەیی و نەتەوەپەرستی سەرەتایی کورد هاودەنگ دەکا ؟

٣ـ ئارمانجەکانی کێچەڵەکە چی بوون؟ چ حساب گەلێک کرابوون و پێش بینیەکان چی بوون و ئەنجامەکان چۆن دەرکەوتن ؟

٤ـ بۆ چی دوابەشی کێچەڵی ناونەتەوەیی لە ئاستی کوردستاندا لە بڵندگۆی نەتەوەپەرستە سەرەتاییەکاندا دەنگ دەداتەوە؟

تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی کوردستان گەورەترین لایەن و هێزی کوردستانیە و گەورەترین دەستکەوتی دیرۆکی گەلی کوردستانیشە، شۆڕشی فرانسە چی لە فرانسە کرد ،شۆڕشی ئۆکتۆبەر چۆن ڕوسیای وەرچەرخاند ، تورکە گەنجەکان چۆن تورکیای نوێیان دامەزراند و ناسریەکان وشۆڕشی ١٤ی تەمووزی ئێراق چ ڕۆڵێکی لە عارەبی هاوچاخدا گێرا، دەیان بەرانبەرگرنگتر ، تەڤگەری کوردستانە ، نەک تەنیا ئەمە بەڵکو لوتکەی شۆڕشی ڕزگاری نەتەوەییە . دۆست و دژمن دەتوانن بە هاسانی ئەو ڕاستیە لێک بدەنەوە کە تەڤگەری PKK مۆری خۆی لە قۆناخی دیموکراتی نەتەوەیی داوە . بێگومان ئەوە ئەم تەڤگەرە بوو قۆناخی بۆرژوا ـ دیموکراتی جولانەوەی کوردستانی بەم ڕۆژە گەیاند.

تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی شۆڕشێکی رامان و ئەندێشەش بوو . عونسوری کوردستانی ڕۆنێسانسێکی نوێی دەست پێکرد . لەمێژووی باپ و کالانماندا دو کەسێتی و دو تەڤگەری بیرداری و ئایدیۆلۆژی مەنیەی دیرۆکی کوردستانیان شەقل کردوە . یەکەم کەسێتی زەردەشتی

پێغەمبەر و دینی زەردەشتی بووە کە هاوکات لەگەڵ ئیمپراتۆری میدیا بوو بە بانگەشەکەری شارستانی و فەرهەنگی میدەکان . دوەمیش کەسێتی سەرۆک ئاپۆ و تەڤگەری ئاپۆیی و PKK بێتی بوون و ئەوەتانێ میدیا ی نوێ و شارستانی و فەرهەنگی هاوسەردەمی کوردستانی ئافراندوە . تەڤگەری PKK کۆتایی بە جەمکەکانی پارچەگەری ، ناوچەگەری و پارچە پارچەیی هێنا . وزە و توانستی نەتەوەیی لەخۆیدا کۆکردەوە و بوو بە جلەوداری تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی کوردستان .سەرۆک ئاپۆش ڕامانداری ئەم تەڤگەرەیە . بێگومان هەرکەس نابێ

وەلێ کەس خۆی نەتەقاندوە ، کەس مەشی ڕۆمای مێژوویی چینەکردو کەسیش خۆی نەسوتاند . سەروەری و قارەمانێتیەکانی کوردستان لەدەوری سەرۆک ئاپۆدا وەدەسوڕێن . ئەمەش PKK هەڵینەبژاردوە و بژارەی بلیمەتەکانی کۆمەڵ نیە، ئەمە تایبەتمەندی قۆناخێکی شۆڕشی مرۆڤا نیە و بژارەی گەل و مێژوە . یەکەم هۆکاری پەلاماری گێچەڵی نانەتەوەیی دژ بە سەرۆک ئاڵەم بابەتەوە سەرچاوە دەگرێ.

بێگومان باکوری کوردستان ، کلیلی ڕزگاری نەتەوەیی کوردستانیە ئیمڕۆ وزەی نیشتمانی گەلی باکور بەتایبەت و گەلی کوردستان یەکشتی لە تەڤگەری PKK دا

بەسەرۆک ، کەسانێک هەن دەبنە دیپلۆماتێکی باش . یان تەنانەت دەبنە ڕێبەرێکی سیاسی لێهاتوش . زۆر کەسیش دەبنە سکرتێر و سەرۆکی لایەنە جۆراوجۆرەکان .بەڵام هەرکەس نابێتە سەرۆکی گەل هێندێ سەرۆک هەن ، دەبنە سەرۆکی گەل ، گەل هەڵیاندەبژێرێ . تەنانەت هیوا، ئارەزو و ئارمانجی نەتەوەیی گەلێک لەکەسێتی خۆیاندا کۆدەکەنەوە و دەبنە هێمای نەتەوەیەک .مائۆ لەچین و هۆشی مینە لە ڤێتنام ، کاسترۆ لە کوبا ، موسەدق لە ئێران ، گاندی لە هیند ..و سەرۆک ئاپۆش لە کوردستان .ئەم مرۆڤانە قۆناخێکی مێژووی مرۆڤێتی دەرباز دەکەن ، لە کوردستانیش گەلێک ڕێبەری سیاسی لەسێدارەدران ، کوشتران و تیرۆر کران،

کووە بووە .

بخوازین و نەخوازین تەڤگەری ڕزگاری نیشتمانی هێزێکی ریشەداری ڕۆژهەلاتی ناووە. هاوسەنگی هێزەکان و سەقامگرتوویی باوی هەرێمەکە ، لەبەر ئەم هێزە لەمەترسیدا بوو ، بۆیە گۆڕدرانی هاوکێشەکانی ڕۆژهەلاتی ناوو لە بەرژەوەندی سیستەمی نوێی جیهانی و گلۆبالیزمدا نیە. جیهان PKK یەکی چەکداری و بەهێزی نەدەپەسناند .

لە گۆرەپانی شەڕی کوردستاندا هەموو تەکنیک و تاکتیکێکی سەربازی و ئەزمونی شەڕی ئیسرائیلی و ئەمریکاییان بەکاربرد ،وەلێ شەڕی پیرۆزی ڕزگاری نەک ئەشکا پەرەشی ستەند . باوەک چەندین ساڵ بوو دەزگا ڕاگەیاندنیەکان بانگەشەی تێکچوون

گێچەڵی ناونەتەوەیی هێشتا نەبڕاوەتەوە، ئەم گێچەڵە ئاراستەی هیچ لایەن و هێزێکی کوردستانی نەکراوە تەنیا پارتی کرێکارانی کوردستان نەبێ ، لەناو ئەم پارتەشدا لەیەکەم رادەدا سەرۆکی کردۆتە ئارمانج

و بێ کاریگەری شەڕی گەریلایان دەکرد وەلی گەریلا ، کۆتایی پێنەهات ئاخری گەیشتنە ئەو ئەنجامەی ئاو لەسەرچاوەرا هشک بکەن .یەوکێ لەساڵی ٩٨ را پەلامارەکان براتەسەر سەرۆکایەتی شۆڕش . لەو دەمەیدا سەرۆک ئاپۆ لەڕۆژی ئاشتی جیهانیدا سێیەم ئاگربەسی ڕاگەیاند ، دوای هەڕەشەی مەسعود یەڵماز کە لە ئیسرائیل بوو، دژ بە سوریا ، کێشەو هەرایەکی نوێ دەستی پێکرد . ئەنجامی ئەم هەرایەش کۆمپلۆی ناونەتەوەیی ٩ رەزبەری لێکەوتەوە. لەساڵی ٩٨ وە هێرشەکان دەکرێنە سەر سەرۆکێتی . هەموو لایەک لەوەدەترسن و هەمو حسابەکانیش لەسەر ئەو دەکرێن . لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە پێش، بۆ چی جگەلە PKK گێچەڵی ناونەتەوەیی لەسەر هێز و لایەنێکی کوردی دیکە نەکرا!، ئالێرەدا گرنگی ئالتەرناتیف بونی PKK دەردەکەوێ ، شۆڕشی کوردستان و تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی لەبەرژەوەندی چ لایەکدا نیە، تەنیا PKK توانی بە ناسنامە و کارنامەیەکی پاکەوە نوێنەرێتی ئارمانج و بەرژەوەندە نیشتمانیەکانی گەل بکا. یەوکێ لە PKK دا مەترسیان هەست پێدەکرد نەک لەهێز ولایەنەکانی دیکەدا . هۆی سەرەکی گێچەڵی ناونەتەوەیی دژی PKK و لە ناو ئەوداش لەیەکەم رادەدا سەرۆکی نەتەوەییان کردە ئارمانج ، چونکە لەمێژە دروشمی PKK ی بێ ئاپۆیان بەرز کردۆتەوە.

وایان دانابوو بەرفاندنی سەرۆک ئەم ئارمانجانە بێنە دی :

١ـ PKK ببێتە دوباڵی چەپ و ڕاست و لێک بترازێن.

٢ـ سەرهەڵدانی کوردستانیەکان دابڵۆسێن

٣ـ یەیتا یەیتا پەلامار بەرنە سەر گەریلا و وێرای زەبری پشت شکێن ، گەریلا ناچاربکەن گرۆ گرۆ رابکەن و خۆ بەدەستەوە بدەن.

٤ـ لەشەش مانگاندا ٢٩ یەمین سەرهەڵدان تارومار بکەن.

ئایا ئەم ئارمانجانە بەدی هاتن ؟ ئەگەر بێتە بیرمان هێشتا ٢ ڕۆژ لەگێچەڵی ناونەتەوەیی رانەبوردبو راگەیەنەگشتیە گەورە جیهانیەکان هەواڵێکیان بلاوکردەوە« هێزەکانی جەمیل بایک و ئوسمان ئۆجەلان تێکهەلچون» ئایە ئەم هەواڵە هیچ بنەمایەکی بابەتی هەبوو ؟ بەهیچ کلۆج بنەمای بابەتی و هەیی نەبوو . لەڕاستیدا ئەوە بانگەواز و

بروسکەیەک بوو بۆ ئەندامانی PKK کە ئەم سیستەمەPKK یەکی نەرم ، ڕاسترەو و بێ چەک پەسند دەکا. بەڵام ئەزمونی ٨ مانگانەی پراتیکی کۆنسەی سەرۆکێتی PKK ئەو ڕاستیەی سەلماند کە پتەوترین قۆناخی یەکبونی فکری و ڕێکخستەیPKK مانگەکانی دوای گێچەڵی ناونەتەوەیی بوون.

هەروەها دایانابوو گەریلا لەناو ببەن یەیتا یەیتا هەڵمەتیان هێنا . هەڵمەتەکان کوت وەت هەڵمەت و گێوماڵەکانی سالانی ڕابوردو بوون و بێ ئەنجام مانەوە .گەریلاش نەک گورۆ گورۆ هەڵنەهاتن و خۆیان بەدەستەوە نەدا، بەڵکو ڕوحی فیدایی چێبوو و سەدان گەریلای قارەمان بەگیانبازی ، چالاکی دیرۆکیان خوڵقاند جگە لەمەش خوێنی تازە ڕژایە ناورەگەکانی ئارتەش لە باکور ، باشور و ڕۆژهەلاتی ولاتەوە هەزاران گەریلای نوێ تەڤلی ریزەکانی ئارتەش بوون. دەخواسترا چۆن سەید ڕەزا و قازی محەمەد لەسێدارە دران و سەرهەڵدانەکانیان دامرکێندرانەوە، بەرفاندنی سەرۆک ئەم شۆڕشەش وەکوژێنن .بەلام ڕاستیەکان شتێکی دیکەیان نیشان دا!تا بەر لەگرتنی سەرۆک سەرهەڵدانێکی ئەوتۆ لەگۆڕێدا نەبور . بەرفاندنی سەرۆک سەرهەڵدان دەستی پێکرد .ڕۆژهەلات لەنۆزدە شاردا هەڵسایە سەر پێ، باکور گڕی تێبەربوو، باشوری بچوک جمەی دەهات و ئەوروپا دەکولا . بۆیە شارەزایانی سیاسی سەرسام مان و ئەوەدەمە ئاستی ڕێکخستەیی گەلی کوردستانیان ناسی ، تێگەیشتن کە کوردی ئیمڕۆ، کوردی کۆن نیە و ئیمڕۆ بە کوردێکی یەکجار ڕێکخستەرا رووبەرووبوون . بەم جۆرە گێچەڵی ناونەتەوەیی باوەک بەرفاندنی سەرۆک سەرکەوت ،وەلێ حسابەکانی بوونە بلقی سەر ئاو .

گێچەڵی ناونەتەوەیی هێشتا نەبڕاوەتەوە .ئەم گێچەڵە ئاراستەی هیچ لایەن و هێزێکی کوردستانی نەکراوە تەنیا PKK نەبێ ، لەناو PKK شدا لەیەکەم رادەدا سەرۆکی کردۆتە ئارمانج .بۆیە ئەگەر ئیمڕۆ کەسانێک پەیدا دەبن و بەهەندێ تیۆری چینەوە پرسیار و دوگوماتی سەبارەت بەتەڤگەری PKK و سەرۆک چێدەکەن ، ئێمە هیچ دۆش دانامێنین چونکو چاک دەزانین ئارمانجی ئەوانەی گێچەڵی ناونەتەوەییان دژ بەم کەسایەتیە و تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی دەست پێکرد ، لەگەڵ لایەنە ناوەکیەکاندا یەکن و تەنانەت هەندێ لایەن ڕاستەوخۆیان ناراستەوخۆ بوونە ئامرازێکی گێچەڵی

ناونەتەوەیی .هەندێ لایەنیش دەیانەوێ لەم تاریکەبازارە کەڵک وەرگرن و خۆیان بکەن بە ئاڵترناتیڤی PKK و لایەنگران و جەماوەری PKK بۆلای خۆیان ڕابکێشن و خۆیان بکەن بەجلەوداری گۆڕەپانەکە ،وەلێ PKK خۆی ئاڵتەرناتیڤە، ئایا ئاڵترناتیڤێکی نوێ و گەنج ئاڵتەرناتیڤی تری بۆ چێدەبێ ؟ PKK، هیچ ئاڵتەرناتیڤێکی بۆ خۆی نەهێشتۆتەوە . هەندێک ولاتی ئەوروپایی سەبارەت بە کورد سیاسەتێکی تایبەتیان هەیە و تەنانەت سەرمایە ڕێژیشی بۆ دەکەن، جا هەر هێزێکی سیاسی کە بەرەو گۆڕانکاری ریشەیی دەچێ و هاوقەدی قۆناخێکی دەربازبوون یان ناو قۆناخ دەبێ ، هەستناکترین سەردەمی خۆی تێدەپەڕێنێ .ناو قۆناخ فرەترسناکە چونکو ئۆ قۆناخی کۆن دەبڕی بەلام هێشتا نەکەوتویە قۆناخی تازەشەوە . واتە لەکاتی ناوقۆناخ دای : لەسەردەمی ناوقۆناخدا مەترسی پارچەبوونی گەورە هەیە ، یان لەوانەیە جێدارێکی رادیکالی نوێ بۆشایی ناوقۆناخ پڕ بکاتەوە .ئەم دۆخە بۆ شۆڕشی کوردستان ڕاست بەراورد ناکرێ ،چونکە هەستناکترین دەمی ناو قۆناخ هەشتەمین ، نۆیەمین و دەیەمین مانگەکان بوون هەندێ ولاتی ئەوروپا نەتەوەپەرستە سەرەتایە ئەوروپانشینەکانیان بەسەرمایەی خۆیان کۆکردەوە گوایە بیانکەن بە بەجێدار، بەلام ئەو فکرە نیشانەی نەپێکا و تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی بێ زیانێکی گەورە ئەو ناوقۆناخەی تێپەڕاند و قۆناخی نوێ وا وردە وردە خەریکە سەقام دەگرێ.

لەوانەیە جێداری رادیکالی بۆ تەڤگەرەکانی دیکە مانایەکی هەبێ ، بۆ شۆڕشی کوردستان هیچ مانایەکی نیە چونکو

١ـ شۆڕشی کوردستان لەژێر هەڕەشەی گێچەڵی ناونەتەوەیی دایە، نەک لەمەیدانی ڕێکەوتنکاریدا. قۆناخی نوێش بەشێکە لەمیکانیزمە سیاسی . فکریەکانی تەڤگەر نەک باشە کشە لەپرنسیپەکان.

٢ـ ئەوانەی دەستیان بەهێرشێکی دژە پڕوپاگەندە کردوە و دەیانەوێ خۆیان وەکو جێداری ڕەوشەکە نیشان بدەن. پارتی و تاخمە کلاسیکیە نەتەوەپەرستە سەرەتاییە کوردیەکانن نەک تەڤگەرێکی نۆژن . واتە ئەو لایەنانەن کە ناسنامە و کارنامەیەکی ٤٠ تا ٥٠ ساڵەی فۆسیل بوون و پاکتا و کاریان هەیە. بەکورتی ئەو لایەنانەن کە خودی PKK بوو بە ئاڵترناتیفی ئەوان . جاچۆن دەتوانن

نەتەوەپەرستی سەرەتایی کورد دواناهەنگی سیناریۆی کێچەڵی ناونەتەوەییە و دەیەوێ لەم ناوەڵێتەدا مەلە بکا و بەجەماوەری شۆڕشی کوردستان بلەیزێ و کەش و هەوا کەپربکاتەوە

بەهەندێ هاشە و هوشە و هەڵچوونی دەمەکی تورە ئاسای ئاژیتاسیۆنی "بەقسە" بێن بەجێداری تەڤگەری ڕزگاری نەتەوەیی کوردستان؟ ئەمانە لەباکور ئەو دەمەی قارەمانە نیرۆک ئافرێنەکان دەیانخواست بەشەڕی ڕزگاری نەتەوەیی پرۆسەی بە نەتەوە بونی گەلی کوردستان تێپەڕێنن و سەرفرازی و غووری نیشتمانی بە کوردستانیەکان بدەن و تەلیسمی سامناکی ئژادپەرستی شکێنن هەرهەموو بەیەک دەنگ دەیانگوت "شەڕە خیانەتە" ئێمڕۆش کە شەڕ ئارمانجە ڕێژەییەکانی بەدەست هێناوە و تەلیسمی سامناک شکاوە و مێوەی شەرگەیشتووە و کاتی چنینەوەی بەری ئاشتی و دیموکراسی هاتوە هەرهەموو بەیەک دەنگ هاوار دەکەن "ئاشتی خیانەتە" ئەمانە چۆن دەتوانن باسی شەڕ بکەن .ئەوەی شەڕی کردوە شەرڤانەکانی ئازادین ،ئەو دەمەی "ئەوان" تینوو برسی لەسەرچیاکانی وڵات هەبونی نەتەوەیی ئێمەیان دەپاراست، گەراڵە ئەورووپانشینەکان خەریکی کەیف و سەیفی خۆیان بون؛ چ هەقێکیان بەسەر شەڕەوە هەیە؟ ئەوەی شەڕی کردوە مانای ئاشتی دەزانێ نەک ئەوانەی لەبەر سۆبەی گەرمی فەرنگستان دا دانیشتونو تەنیا بەهەرا کورد بوون.

ئەوانەی لەباشور تا دوێنێ دەیانگوت «هەقی PKK چیە لەباشورەوە پەلامار دەداتە سەر تورکان و نابێ دژی تورکان شەڕ بکا» ئیمڕۆ دەبێژن بۆ چی دژی تورکان شەڕ ناکەن ؟ ئەمە بانێک و دوهەواش نیە، ئەمە بێ پرنسیپیەکی روتە و تەنیا لەبێژەرەکانی دەوەشێتەوە.

نەتەوەپەرستی سەرەتایی کورد هەمیشە وابووە. گەراڵە ئاوەمێوە خۆرە ئەورووپانشینەکان خۆزگا شەڕیشیان بکردایە ،ئەو کات دەتوانرا بگوترایە " دەبایە ، فەرمون ئێوەش تۆزێ ئەو گۆڕەپانە بجەرێنن" وەلێ نایکەن .کارنامەی دەیان ساڵەیان لەناو مشتمان دایە و چاک دەیانناسین .

یەکێک لەتایبەتیەکانی ڕۆشنبیران و کەسێتیە نەتەوە پەرستە سەرەتاییەکان کەم فامی و قەبەبێژییە . بێ لێکدانەوە هەندێ قسەی قەبە دەکەن . لەشێکردنەوە و شرۆڤەیاندا هیچ نازک بون و هوروکوریەکان نیە بۆ نمونە دەبێژن PKK نەدەبوو ئاپۆی زیندانکراویان بکردایەتەوە سەرۆک ؟ لەهەمان کاتدا باوەڕیان بەهەنک وە فکری و کردەیەکانی عونسوری خۆماڵی نایە ، بەلام دەتوانن بیپەژرێنن کە "ماندێلای مەزن لەزینداندا رێبەرێتی بزوتنەوەکەی بکا!" . یان دەبێژن "ئاپۆ بۆ دەربازکردنی گیانی خۆی دەستی بەم پێڤاژۆیە کردوە" ، ئەمەش مۆدێلێکی بیرکردنەوەی قەبە و کاڵی نەتەوە پەرستانەیە . ئەوانەی کێل نەبن دەزانن کە نەئاپۆ تەماگەری دەربازکردنی خۆیە و نە PKK ش تەنیا بۆ مەبەستێکی وەها سوک وسادە دەستی بەسیاسەتێکی نوێ کردوە. لەڕاستیدا پێڤاژۆی ئیمرالی درێژبۆوەی پێڤاژۆیەکەی نەورۆزی ١٩٩٣ بیقاعی لوبنانە. خواستە یان ناخواستە ئەم پێڤاژۆیە بەرژەوەندی شۆڕشی کوردستانی تێدایە و پرسەکە شتێکی ساکاری هاسان نیە بە کەللەیەکی قەبەی کاڵبیری خێڵەکی لێکبدرێتەوە . ڕۆژنامەوانێکی ئەمریکی ئاوا لێکی داوەتەوە "تورکەکان ئەو ڕۆژە ماڵی خۆیان کاول کردوە کە هەمدیسان میکرۆفۆنیان دایەوە بەردەمی ئاپۆ، چونکە دوبارە وردەوردە خەریکە ڕۆژانە سیاسەت دەکات و ڕۆژەڤی تورکیا و کوردستانیشی خستۆتەوە دەست خۆی" .

دەگوترێ کۆماری دیموکراتیک مافی نەتەوەیی تێدا پێناسە نەکراوە و گوماندارە. ئەو کەسەی ئەلفبێی دیموکراسی بناسێ ، ئاشنایی هەڵبژاردن و دەنگ دان و ریفراندۆ بێ لەباسەکە تێدەگا. کوا کۆمارێکی دیموکراتیکی ڕاستەقینە برسکایە و گەلی کوردستان چارەنوسی خۆی ئازادانە تێدا دیاری بکردایە ؟ باهەر لایەک دڵنیا بێت کە PKK هەمیشە تەڤگەرێکی ریشەیی بووە و هیچ کات خۆی ریفۆرمیزە ناکات . هیچ کات ئامادە نیە لەدروشمی سەرخۆ بوونەوە دابەزێتە ئۆتۆنومیەوە. PKK ئێستاش ئۆتۆنومی و فیدرالیزم بەچارەسەری کاتی و ریفۆرمیستانە دەزانێ و قەت ئامادە نیە لەسەربەخۆبوون دابەزێتە داخوازی وەهاوە. بەدیموکراسی کردنیش خۆی لەخۆیدا پرۆسەیەکی رادیکالانەیە. PKK ئامادیە لەسەربەخۆبوون خوازیەوە داوای کۆماری دیموکراتی بکا ،وەلێ قەت داوای خودموختاری ناکا. ئەگەر دەخواسترێ دوگومانی و پارچە گەرییە کلاسیکیە دەرباز بووە کە وەگەرێن و بێژن PKK وازی لەباشور و پارچەکانی دیکە هێنا و تەنیا خەریکی باکورە، کاراکتەری PKK شتێکی واپەسندناکا . نیوەی کادرپەندی PKK هی پارچەکانی دیکەیە و کۆماری دیموکراتی چەند بۆ باکور پیادەبکرێ لەپارچەکانی دیکەشدا سەرنوسی پرۆگرامی خەباتی تازەمانە.

لەم ڕۆژانەدا ئاستی کێچەڵی ناونەتەوەیی داکەوتۆتە ئاستی کوردستان و نەتەوە پەرستەسەرەتاییەکان وەکو ساڵەکانی ١٩٧٦تا ١٩٧٨ دەیانەوێ پێش لەپێشکەوتنێکی نوێی شۆڕشی کوردستان بگرن، نەتەوەپەرستی سەرەتایی ئەمڕۆژانە کەش وهەوا ژەهرڕێژ دەکەن و هێرشێکی دژ پروپاگەندەیان دەست پێکردوە. با هەرلا ئاگەدار بن کە کێچەڵی ناونەتەوەیی ئێستاش بەردەوامە .کێچەڵەکە دژی سەرۆک وPKK کرا . دنیا تەنیا لەسەر سەرۆک ئاپۆ و PKK حساب دەکا نەک لەسەر ئەوان ئەوانەی دژی سەرۆک ئاپۆ دژە پروپاگەندە دەکەن. دەبێ بزانن هەمویان ئەوە بۆ چەند دەیە دەچێ لەکابارەنشینی ئەوروپا زیاتر نەبێ کارێکی دیکەیان نەکردوە وهیچ مەترسیەکیان بۆ ئەم سیستەمە نیە کە هیچ بەڵکو خۆیان بەشێکن لەسەرمایەرێژیە دەمدرێژەکان ! ، بابزانرێ کە ئێستا سەرۆک کەلەپچە لەدەستی دایە و ئەوان هێشتا وازیان لە گوزەرانی ئەورووپانشینی نەهێناوە .کەلەپچە و قەفەسە شیشەییەکەی ئیمرالی گەورەترین بەڵگەی هەڵوێست و ڕابردوییەکی سورە. ئەوان چییان هەیە؟

نەتەوەپەرستی سەرەتایی کورد دواناهەنگی سیناریۆی کێچەڵی ناونەتەوەییە و دەیەوێ لەم ناوەڵێتەدا مەلە بکا و بەجەماوەری شۆڕشی کوردستان بلەیزێ و کەش و هەوا کەپربکاتەوە .وەلێ ساڵی ١٩٧٩ ش نەتەوە پەرستی سەرەتایی دژی وەرچەرخانی یەکەم بوون، کەچی وەرچەرخانی ١٩٧٩ - ١٥تەباخی١٩٨٤ خوڵقاند ، سەرهەڵدانەکانی ٩٣/٩٢/٩١ ی ئافراند و دەزگا نەتەوەییەکانی باکور وەک جابەمەنی کورد ، ئەنستیتۆ و HAPEP و دەزگا نەتەوەییەکانی ئەوروپا هەتا کۆنگرەی نەتەوەیی و تەلفزیۆنی MEDYA ی بەدواوە بوو. ئیمڕۆش دوەم وەرچەرخانیش گەلێک گۆڕانی نوێ بەدوی خۆیدا دێنێ و هەمومان دەبینە شایەتی مێژوو نەتەوەپەرستی سەرەتایی ١٩٨٠ چی پێکرا ، لە ٢٠٠٠ یشدا هەر ئەوەندەی پێدەکرێ و مێژوش لەمێژە بڕیاری خۆی وەرگرتووە.

مامەند ڕۆژهەڵاتی

ڕاپۆرتێک دەربارەی هەڵبژاردنی شارەوانیەکانی باشوری کوردستان

ڕۆژی ٢٠٠٠/٢/٣ ، بۆ یەکەمین جار لە هەرێمی کوردستان و لەپرۆسەیەکی دیموکراتی و ئازادی مێژوویدا ، هەڵبژاردنی سەرۆک و ئەنجومەنی شارەوانییەکان لە ناوچەکانی ژێر سایەی حکومەتی هەرێمی کوردستان بەسەرکەوتوویی ئەنجامدرا.

بۆ ئەم مەبەستە ڕۆژی هەڵبژاردن سەدان هەزار هاووڵاتی بە پەرۆشەوە روویان لەسندوقەکانی دەنگدان کرد بۆ هەڵبژاردنی شارەوانییەکان ، کە هەموو پێداویستییەکی بەچاکی بۆ دابین کرابوو ، دەنگدانەکەش لەسەعات «٨» ی بەیانییەوە دەستی پێکرد و سەعات «٨» ی شەو کۆتایی هات پرۆسەکە لەسەر بنەمای بازنەیی «دانیری» ئەنجام دراو تێیدا پاڵێوراوانی «١١» حزب و لایەنی سیاسی کوردستانی وێرای پاڵێوراوە بێلایەنەکان بەشدار بوون.

هەڵبژاردنی شارەوانییەکان بەپێی دابەشبوونی جوگرافی بەسەر «٨» مەڵبەند و «١١٨» بازنەو «٢٨١» ناوەند «سندوق» ی دەنگدان دابەشکرابوون ، سەبارەت بەشاری سلێمانیش کە بریتی بوو لە«١٠» مەڵبەند ، «١٠» بازنە و «١٠٨» ناوەندی گرتەوە.

٨٥٪ ی دەنگدەران بەشدارییان لەهەڵبژاردنەکەدا کرد

سەبارەت بەڕەوتی هەڵبژاردنەکە ، بەڕێز مستەفا سەید قادر سەرۆکی لیژنەی باڵای سەرپەرشتی هەڵبژاردنی شارەوانییەکان لە لێدوانێکدا ڕایگەیاند «٧٢٢» هەزار هاووڵاتی هەرێم مافی بەشداربوون لە دەنگدانەکەیان هەبوو ، بەڵام بەشێک لەو هاووڵاتییانە لەدەرەوەی هەرێم بوون یاخود مردوون ، چونکە پشت بە ئاماری «WFP» بەسترابوو ، بۆیە لیژنەی باڵا نەیتوانی ئەو ناوانە جیابکاتەوە.

هەروەها ڕایگەیاند کەلە«٨٥٪» ی ئەو هاووڵاتییانەی مافی دەنگدانیان هەبووە لەهەڵبژاردنەکەدا دەنگیان داوە، پرۆسەکەش بەشێوەیەکی یاسایی ئازادانە و بەباشی بەڕێوەچوو. لەسەرجەم ناوەندەکانی دەنگدان و لەپرۆسەی ئاماری دەنگەکانیش نوێنەرانی لایەنە سیاسییەکان ئامادەبوون و چاودێرییان کردووە ، ئەوەشی ڕاگەیاند کە بەگشتی هەڵبژاردنەکە بەرێکوپێکی و بەشێوەیەکی شارستانیانە بەڕێوەچوو ، هەروەها تەنیا هەندێ گرفتی بچووک نەبێ لەکاتی دەنگداندا لەملاولەولا ڕووی دا، بەڵام توانرا چارەسەربکرێ ، ڕوونیشی کردەوە کە هەندێ گلەیی بچووک هەبوو ، بەڵام بەرەسمی شتێک لەم بارەیەوە ئاراستەی لیژنەی باڵا نەکراوە.

شایانی باسە پاڵێوراوانی هەریەک لە یەکێتی نیشتمانی کوردستان ، حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان ، حزبی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان ، پارتی پارێزگارانی کوردستان، بزووتنەوەی دیموکراسیخوازان ، حزبی شیوعی کوردستان ، بزوتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی کوردستان ، یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان ، پارتی کاری سەربەخۆیی کوردستان ، حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق ، بزوتنەوەی دیموکراتی گەلی کوردستان و پاڵێوراوە بێلایەنەکان لەهەڵبژاردنی شارەوانییەکاندا بەشدارییان کرد .

بەڕێز حاکم قادر حەمە جان عەزیز بە سەرۆکی شارەوانی سلێمانی دەرچوو ، هەروەک پاڵێوراوانی یەکێتی بۆ پۆستی سەرۆکایەتی شارەوانی لە زۆربەی زۆری قەزا و ناحیە و کۆمەڵگاکان دەرچوون . تەنیا لە سیارە و سیروان و خورماڵ و هەڵەبجەی شەهید» نەبێ کە پاڵێوراوانی بزوتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی هەروەها لە«سەید سادق» پاڵێوراوانی یەکگرتووی ئیسلامی بۆ پۆستی سەرۆکی شارەوانی دەرچوون.

بەڕێز عادل موراد لێپرسراوی دەزگای ناوەندی ڕاگەیاندنی « PUK » لە کوردستان بۆ ڕادیۆی دەنگی ئەڵمانیا لە ٢/ ٢/ ٢٠٠٠ گوتی :

ئەم هەڵبژاردنە هیچ کاریگەرییەک لەپێوەندییە سروشتییەکانمان لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستاندا ناکات ، ئێمە داوامان لێکردن کە لە ناوچەکانی خۆیاندا هەڵبژاردنی شارەوانییەکان ئەنجام بدەن بەڵام بەهۆکاری تایبەتی خۆیان ئەنجامدانی هەڵبژاردنەکەیان دواخست ، سەبارەت بە ئێمەش ، ئەوا هاووڵاتیان و حکومەتی هەرێمی کوردستان داوایان کردو پێکەوە بڕیارماندا ئەم هەڵبژاردنە بکرێ ، ئەم هەڵبژاردنەش بەهەنگاوێک دادەنێین بەرەو دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی مەدەنی و دیموکراتی لە هەرێمی کوردستاندا و پێمان وایە نموونەیەکی باشیش دەبێ لەناوچەکە بەگشتی .

ئاخاڤتنی بەڕێز جەمیل بایک ئەندامی کۆنسەی سەرۆکایەتی PKK بۆ کردنەوەی کۆنگرەی هەفتەم

کۆنگرەی هەفتەم کۆنگرەی پێک هێنانی هێڵی PKK

کۆنگرەی ئاوارتەمان دەبەستین . بەرەو ساڵێکی تازە ، سەدەیەکی تازە و هەزارەیەکی تازە دەچین و بەکۆنگرەی هەفتەمەوە پێشوازییان لێدەکەین . لەهەمان دەمدا پارتی ئێمە وەکو پارتیەکی نوێ بۆوەبە بەرنامە و گۆڕانکارییەکی گرنگ و سەرەتایەکی نوێوە پێ دەنێتە هەزارەی سێیەمەوە. ئەمەش گرنگترین تایبەتیە کە سەرۆک ئاپۆ داویتیە پارتی ئێمە.

پارتی ئێمە پارتیەکە کە هەر لەسەرەتاوە هەتا ئێمرۆ هەمیشە دەسکەوتی نوێ بەدەست دێنێ . بێ شک بەم کۆنگرەیەش ئێمە جودا لەلایەنەکانی دی ، سەرەتایەکی نوێ هەڵدەهێنەوە. بەشێوەیەکی گشتیش ئەبێ سەرەتای نوێ دوارۆژ دیاری دەکەن. ئەگەر هەنگاوە سەرەتاییەکان بەهێز و توانستەوە بنرێن ، مرۆڤ دەتوانێ بەخێرایی بەرەو پێشە ڕۆژ ڕێ بکا . وەلێ ئەگەر هەنگاوە سەرەتاییەکان ئەبەس ، سست ولاواز بهاوێژرێن . هەلەر دەسپێکرا پێشەڕۆژ لەدەست دەچێ.

لەسەرەتا تازەکاندا سەختی، گیروگرفت و دو دڵی چێدەبن. پاشەکشێ بەزۆری لەسەرەتا تازەکاندا ڕوودەدا . پارتی ئێمەش لەکاتی سەرەتای نوێدا لەکشانەوەدا ، دژوارییەکی یەکجار زۆری دیتوە. لە پێڤاژۆی ئێمرۆماندا ئەو شتەی کە زۆرمان بۆ دێنێ هەڵوێست و نزیک بوونەوەی لەو بابەتەیە . دەمانەوێ بەم کۆنگرەیە دەسپێکی نوێ چێ بکەین و هەڵوێست و نزیک بوونەوەی خۆدانەپاش و دورە پەرێزی بەجێ بێڵین . لەوانەیە گەلێک میلیتان ، جەماوەر ، دۆست و تەنانەت نەیاریشمان بپرسن «واتای چیە هێشتا ساڵێک لە کۆنگرەی شەشەم رانەبردوە، کۆنگرەیەکی نوی دەبەستن؟» بێگومان گەلێک هۆکار هەن ناچارمان دەکەن کۆنگرەیەکی ئاوارتە ببەستین . گرنگترین هۆکار ئەمەیکە هەرچەند هێڵی سیاسی - ئایدیۆلۆژی و ڕێکخستنیمان لەبوارە سەختەکاندا تێپەریوە و پێکەیشتوە و دەست کەوتی گەورەشی ئافراندوە ، وەلێ لە قۆناخی تازەدا ئیتر ناتوانێ وەلامی پێشکەوتنە جیهانیەکان، ڕۆژهەلاتی ناوەراست و تورکیا و کوردستان بداتەوە، دەکەوێتە پاش ڕوداوەکان و دۆخی پێشەنگی خۆی ون دەکا و دەبێتە قاڵب ، ئەم قالبەش خۆی دوبارە دەکاتەوە. ئەمەش ڕەوشی دەستەپاچەیی و بێ چارەسەری قوڵتر دەکاتەوە . ئەمەش هۆیەکی گرنگە کە دەبێ پێشوازی لە خۆ گورین بکەین و ئەو ڕاستیەش باش دەزانین کە نابێ لە خۆ گۆڕین هەڵێین ، بۆیە کۆنگرەی ئاوارتە چێدەکەین . pkk ئەو ڕاستیە دەزانێ ئەگەر بە گوێرەی پێشکەوتنەکان هەنگاو هەڵنەگرێ و بەبێ ئەوەش خۆی نەخاتە ژیانەوە ، ناتوانێ خۆی لەدوبارە بوونەوە و بێ چارەسەری ڕزگاربکا و دەسکەوت و سەنگەرە بەدەست هیناوەکانیشی بپارێزێ . بەلەبەر چاوگرتنی ئەو ڕاستیانە، پێویستی بە بەستنی کۆنگرەیەکی ئاوارتەی ئاوهاییت.

ئەو بۆچوونەی کەدەبێژێ « سەرۆک ئاپۆ کەوتە زیندان ، بۆیە pkk ئەم خۆگۆڕینەی بەپێویست زانیوە» سەدلە سەد ناراست و درۆیە.

پارتی ئێمە کاتێ کۆنگرەی ئاوارتەی هەفتەمی خۆی دەست پێدەکا ئەم خۆ گۆڕینە بەپێویست دەزانێ وبەر لەهەشت بشت بەهێز و ئیرادەی خۆی دەبەستێ. بەخۆی باوەر دەکا و بەپشت بەستن بەبەهاکانی خۆی ئەم هەنگاوە دەنێ. دەبێ ئەم ڕاستیە بەباشی بزانرێ.

لەمێژودا هێندێک خۆ گۆڕین بوونەتە سەرەتای پەرەستەندن و هەڵمەتی نوێ و سەرفرازی مرۆڤیان بەدەست هاوردوە. هێندێکیش بوونەتە هۆی تێکچوون و پاکتاو کرن. بۆ ئەمەشە پێڤاژۆی خۆگۆڕین گەلێک گرنگە ، ئەگەر پێڤاژۆی خۆگۆڕین لەکات و ساتی خۆیدا دەست پێنەکا، لەوانەیە مەترسی بخولقێنێ . وەلێ ئەو گۆڕانکاریانەی لەکات و ساتی خۆیدا دەست پێدەکا و دەشگەنە ئەنجام دەبنە هۆکاری پەرەستەندن و هێرشی نوێ . نمونەی هەرە بەرچاوی ئەمەش یەکێتی سۆڤیێت و گۆرباچۆڤە. گۆرباچۆڤ پێڤاژۆی گۆڕدرانی دەست پێکرد، وەلێ ئەم بابەتە تەنیا لەقسەدا ما و نەبوو بەکردەوە. نەیدەتوانی قسەوکردەوە بکاتە یەک . چونکە لە کات و ساتی خۆیدا دەستی پێنەکردبوو و تەبیری پێویستی وەرنەگرتبوو. باش دەزانرێ ئەو گۆڕانە یەکێتی سۆڤیێتی تەفروتوناکرد . لەبەر ئەمەش پێویستە ئەم گۆڕانەش لەکات و ساتی خۆیدا بەجێ بهێنرێ . کاتێ ئەم خۆ گۆڕینە دەست پێدەکەین ، خۆمان نادەینە بەر بای مێژوو ، بەگوێرەی گۆڕانەکە دەجوولێینەوە. . پرۆسەی گۆڕانی ئێمە دوگیانی پەرستەندنە . دەبێ بەهەلە لێی تێنەگەین.

ئەو بۆ چوونەی ئێژێ « مادەم خۆمان دەگۆڕین ، مانای وایە بە تەواوی پشت لە رابردو و مێژوی خۆمان دەکەین » ڕاست نیە لەوانەیە کەم و کورتی لە مێژوەکەماندا هەبێ ، وەلێ مێژومان سەرانسەر قارمانێتیە. پڕ لە شانازی و سەرفرازییە و چەندی خۆمانی پێهەڵکێشین هێشتا کەمە. لە مێژومان دانابڕێین ، تەنیا و تەنیا دەمانەوێ ئەو کۆسپانە هەڵگرین کەنایەڵن مێوەی ئەم مێژوە بچینینەوە و بگەینە دوارۆژ. ئارمانجمان لە خۆ گۆڕین ئەمەیە.

دەست لەفەلسەفە، هیواکان و ئیدیال و ئایدیۆلۆژی خۆمان هەڵناگرین . لەئارمانجەکانی سەرۆک ئاپۆ کە خوڵقاندنی کەسێتی ئازاد و جڤاتی ئازاد بوون ، قەت دەست هەڵناگرین . ئەو لایەنانەی وازیان لێدێنین ، ئەوانەن کە کۆن بوون و خزمەتی داهاتوومان ناکەن ، ئامانبەنە پێشەوە و سەرفرازمان ناکەن. دەمانەوێ خۆمانی لێ پاک بکەینەوە. دەبێ ئەمە ڕاست تێبگەین.

وەکو هەڤاڵانیش دەزانن ، پێویستمان بە کۆنگرەی ئاوارتەی هەفتەم هەبوو تا لە هەمان کاتدا کێشەکانی پارتی و کادرەکان چارەسەربکا. کۆنگرەکەمان بەو جۆرە دەخەینە ژیانەوە ، چونکە دەمانەوێ کادرەکان و کۆمیتەکەمان لەپاشکەوتوویی ، تەنگاوی ، چەوتی و ئەبەس بوون و ئاپۆلیتیکی دوربخەینەوە. چونکە ئەمانە دورر بوون لە ناوەڕۆک و ڕاستی پارتین . ئەمانە لەسەر پارتی ، شۆڕش و گەلی ئێمە مەترسی چێدەکەن .

دیسان بەو تێکۆشینەمان دەست کەوتێکی گەورەمان هەیە، بۆ ئەوەی دەسکەوتەکان پێش بخەین و لەباری سیاسی - ڕێکخستنەوە بەهێزی بکەین و وەک سەدەی رابردو ، بێ ئامادەکاری نەکەوینە سەدەی تازەوە، پێوستمان بەم کۆنگرە ئاوارتەیە هەبوو.

سەرەرای ئەوانەش ، سەرۆک ئاپۆ لەساڵی ۱۹۹۳ وە پێڤاژۆیەکی دەست پێکرد، ئەم پێڤاژۆیە ئیرادەیەکی خوڵقاندوە. بۆ ئەوەی ئەم ئیرادەیە ڕەسمی بکەین و بیخەینە ژیان و کردارەوە ، دەبوا ئاوا کۆنگرەیەکمان ببەستایە.

کاتێ لە مێژوی پارتی ئێمە بکۆڵدرێتەوە، ئەو ڕاستیە ڕۆشن دەبێتەوە کە هەر لە کۆنگرەی پێنجەمدا سەرۆک ئاپۆ دەیەویست پێڤاژۆی نوێ دەست پێبکا. وەلێ کۆنگرەی پێنجەم نەیدەتوانی ئەمە بخاتە ژیانەوە . کۆنگرەی شەشەم دەیویست ئەمە بخاتە ژیانەوە، وەلێ لەبەر ئەو هۆکارانەی دەزانرێن ، ئەمە پێک نەهات . لەوانەیە کۆنگرەی پێنجەم هێندی هەنگاوی هەڵگرتبێ ، وەلێ نیوە چڵ ما . ئارمانجمان ئەوەیە ئەو پێڤاژۆیەی سەرۆک لە کۆنگرەکانی دیکەدا دەیخواست بیخاتە ژیانەوە و نیوەچڵ مان ، لە کۆنگرەی ئاوارتەی هەفتەمدا بیخەینە کردارەوە و تەواوی بکەین . بەمجۆرە دەمانەوێ ئەو پرۆسەیەی لە ۱۹۹۳ وە دەستی پێکرد و لە ئیمرالیدا گەیشتە لووتکە ، بگەیەنینە ئەنجامی پێویست.

ئەگەر هەل و مەرجی جیهان لەبەر چاوبگرین ، گرنگی کۆنگرەی هەفتەم دو هێندەی دی زێدە دەبێ. لە کاتێکدا کۆنگرەی ئاوارتەمان دەبەستین کە جیهان بۆ دەمێکە سیستەمی دوجەمسەری جێ هێشتوە و سیستەمی تاکەجەمسەری خەریکە پیادە دەکرێ . هەمو هێزەکانیش هەوڵ دەدەن خۆیان بەو گوێرەیە ئامادە بکەن و بەپێی بەرژەوەندییەکانیان دەیانەوێ تێیدا جێ بگرن ، بۆ ئەوەش تێدەکۆشن. گۆڕانکارییە جیهانیەکان کاریان کردۆتە سەر ئەو هەرێمەی ئێمەی تێدا دەژین و زۆرینەی لایەنەکان هەوڵ دەدەن بە گوێرەی ئەزمی نوێ خۆیان ڕێکبخەن .

بەوەشەوە گرێدراو، کۆنگرەی ئاوارتەی هەفتەممان لەکات و ساتێکدا دەست پێدەکا کە کۆمپلۆی ناونەتەوەیی دژ بە ئێمە هێشتا درێژەی هەیە. ئەوروپا بۆ جێگرتنەوەی ئێمە هێندێ کەس و لایەنی ئامادەکردبوو. فاشستەکانی تورکیاش جەخت لەسەر لە سێدارەدان دەکەن و ئەوەیان کردۆتە ڕۆژەڤی خۆیان. هێندێ هێزی هەرێمیش لەو پێڤاژۆیەی ئێمە دەستمان پێکردوە ئارەحەتن و خەریکی کۆسپ نانەوەن . کۆنگرەی هەفتەم لە کاتێکدا دەبەستین کە YNK- PDK و هێندێ دەوروبەر و دەست و پێوەندی خاین لەباکور هێرش دەکەنە سەرمان و شێوە هەڕەشە و شانتاژمان لێدەکەن. کۆنگرەکەمان لەسەردەمێکدا دەبەسترێ کە هێرش و دەستێوەردان زۆرە و بشێوی بەربڵاوە. لەناوها ڕەوشێکدا بەستنی کۆنگرەیەکی ئاوارتە و پێش خستنی پێڤاژۆی گۆڕین و بەرەو ئەنجام بردن، زۆر گرنگە.

بێ گومان کۆنگرەکەمان دان و ستانێکی گرنگ دەکا. کۆنگرە گۆران و بڕیاری گرنگ دەخاتە ڕۆژەڤی خۆیەوە، بۆیە پێویستە هەڤاڵان بە بەرپرسیارێتیەکی مێژویی هەڵس و کەوت بکەن. زۆر ئەرکی مێژویی هەن کەدەبێ کۆنگرە بەجێی بێنێ . یەکێک لەوانەش چارەسەرکردنی کێشەکانی پێڤاژۆی ۱۹۹۲ یەکە هەتا ئێمڕۆش درێژەی هەیە. دەبێ تایبەتێتی پێڤاژۆی دەربازبوو و کێشەکانی باش تێبگەین و گەلەکەمان و دۆستەکانیشمانی لێ تێبگەیەنین . هەم گەلەکەمان و هەم دۆستانیشمان پێڤاژۆی دەست پێکراو بەباشی تێناگەن ، بۆیە بە گومانەوە تەماشای دەکەن. ئەمەش لە ئێمەوە سەرچاوە دەگرێ . چونکە ئێمە پێویستیەکانی پێڤاژۆی دسپێکراوی سەرۆک ئاپۆ لەکاتی خۆیدا و تێرویر پێک نایەنین ، ئەمەش نایەڵێ ئەنجامەکانی بەدەست بێنین ، واتە ناتوانرێ پێشکەوتنی هیواداری لێ بخوڵقێنرێ و وەلامی پێڤاژۆی پێ بدرێتەوە. بۆیە هێندێ کێشە لەمەوە دەردەکەون . دەبێ ئەمانە چارەسەربکرێن . ئەرکێکی گرنگی کۆنگرەکەمان ڕۆشن کردنەوەو بڕیار وەرگرتنە لەبواری هێڵی سیاسی ، ئایدیۆلۆژی و ڕێکخستنمان . سەرۆک ئاپۆ لەهەل و مەرجی هەرە دژوار و بێ دەرفەتیدا ئەرکی خۆی پێک هاوردوە و ئەم هێڵەی بردۆتە پێش. لەمەودوا قورسایی ئەرکەکان دەکەوێتە ئەستۆی کۆنگرەکەمان کە ئەو هێڵەی سەرۆک پێشی خستوە، پتر ڕۆشنی بکاتەوە، چونکە چەندی سەرۆک کاری خۆی کردبێ ، واتای ئەوەی نیە هەمو لایەنەکانی ئەم پێڤاژۆیە بە قوڵی ڕۆشن بۆتەوە. بۆیە کۆنگرە ئەرکی ئەوەی هەیە بڕیار وەرگرێ و بیخاتە کردەوە.

لەبەر ئەوە کۆنگرەی هەفتەم ، کۆنگرەی پێک هاوردنی هێڵی نوییە . لە مێژوی پارتی ئێمە ، کۆنگرەی هاوشێوەی کۆنگرەی هەفتەم ، کۆنگرەی دامەزراندنی پارتی واتە کۆنگرەی یەکەمە. ئەرکی کۆنگرەکانی دی جودا بوون. ئەرکی یەکەم کۆنگرە ئەوە بوو، هێڵی پارتی دەست نیشان بکا و بڕیاری لەسەر بداو ڕەسمی بکاتەوە و بیخاتە کردارەوە. وەلێ لەوکاتەدا پارتی ئێمە هێندە پێش نەکەوتبوو. دەسکەوتنەکانیش هێندە مەزن نەبوون . هەروەها کێشەی فورسیشی نەبوو، خاڵی هەرە گرنگیش ئەوە بوو کە کۆنگرەی یەکەم لەژێر چاودێری و لێپرسراوی سەرۆکایەتیدا بەڕێوە چوو. کۆنگرەی یەکەم ئەرکێکی وەهای هەبوو و کۆنگرەکانی دیش ئەرکی ئەوەیان هەبوو هێڵەکە ڕۆشن بکەنەوە و یەکتر تەواوبکەن. سەرقاڵی کێشە پراتیکیەکان بوون و لەچارەسەری دەگەران. ئەو کۆنگرانە ورد و درشت لەژێر چاودێری و لێپرسراوی سەرۆکدا بەڕێوە چوو بوون. کۆنگرەی ئاوارتەی هەفتەمان بەتەواوی تایبەتیی کۆنگرەی دامەزراندنی پارتی بەخۆیەوە گرتووە. کۆنگرەی کات و هێڵی تازەیە . ئەم کۆنگرەیە لەسەر کێشە فکریەکانی هێڵی پارتی و کۆسپە پراتیکیەکانی گفتوگۆ دەکا. هەروەها گۆڕانی گرنگی ستراتیژی و تاکتیکی دەخاتە کردارەوە ، لەبەر ئەمەش زۆر گرنگە . جگە لەوەش چونکە ئەم کۆنگرەیە لەژێر چاودێری و لێپرسراوی سەرۆکدا نیە تایبەتیە و بەرپرسیاری ئێمە دوهێندە زێدە دەکا .

گۆڕانی ستراتیژی و بڕیاری

12 - 01-2000

کوولبونەوەی ناکۆکیەکانی کۆمەل لە مێژووی مرۆڤایەتیدا ، لەسەر بنەرەتی پێشکەوتنی کۆمەلی مرۆڤایەتی بە پێی فەرمانی مێژوویی ، گۆرانەکانی پێویست لەسەر گۆرەپانی سیاسی و رۆشنبیری و کۆمەلایەتی دەسەپێنێن . سەرچاوە گرتنی هەر گۆرانێک لە هەر شوێن و دەڤەرێکی جیهاندا تەنیا کورت کراوە بەدەوروبەری خۆیەوە نامێنێ و کار دەکاتە سەر ئەو شوێنانەی کە بەراستی گۆرانکاری تێداکردون بۆوەتە شتێکی مسۆگەر

بێگومان لە هەل و مەرجی وەهادا هێزی نژەبەر چۆن دەبێت بلا ببێ . تاکوتایی ناتوانێ ببێتە کۆسپ لەبەردەم پێشکەوتنەکانی مسۆگەر ، ئەخواسمە ئەو گۆرانانە لە بواری ئایدیۆلۆژی و لۆژیک و مەعنەویاتەوە بێت . لەوانەیە چەکێکی ستراتیژی سەربازی ببرێتە هەر جێگایەک و لە بەرهۆکانی جۆگرافی و ژیۆپۆلیتیک بەکار ببرێت ، بەلام هێزی بیرو ئایدیۆلۆژی هەرچەندە پێشی پێ بگیرێت دیسان ئەو شوێنەی خۆی مەبەستیەتی دەیگاتێ.

لەکاتی دوو جارهاتنی ئەوروپا بۆ قەیران و کیروگرفتی برسی بوون ومردن لەسەدەی دەیەمی زایینیدا ،کلێسە فەرمانی کردنەوەی دەرگای رۆژهەلاتی ناوینی دا ، بەمەبەستی پاراستنی دنیای کریستیانی لەو ناوچەدا ، بەلام کۆچی خاچپەرستەکان بۆ ئەو ناوچەیە سەرنەکەوت . لەبەر دو هۆی بنەرەتی ، یەکەم ئەوە بوو کە جیهانی کریستیانی لە ئەوروپا دەمویست قەیرانی خۆی بگۆزێتەوە و بۆ ئەو ناوچەیە ، دووەمیش ئەوە بوو کە رۆژهەلاتی ناوین دەمێکی درێژنەبوو ببوو بە خاوەنی ئایدیۆلۆژی ئیسلام - دیارە کە لێرەدا خاچپەرستەکان ئارمانجیان رزگاری و پالپشتی هاو ئاینەکانی خۆیان نەبوو ، بەپێچەوانەوە دەیانەویست خۆیان لە باری قورسی قەیرانەکانیان دەرباز بکەن. هەروەها شەری یەکەمی جیهانی دیسان بە ئارمانجی داگیرکردنی رۆژهەلاتی ناوین و یەک کردنی ئاسیا و ئەوروپا ، شەرێکی گەورە و سەرنجام شەرو پێکدانێکی مێژوویی لەناوچەدا دەست پێکرا . ئەگەر سەیری رووی راستەقینەی ئەم بوویەرەبکەین دیسان ، هێزەکانی ئیمپریالیزم ئەودەم بە مەبەستی خۆدەربازکردن لە قەیران و تەنگژەکانی کۆمەلایەتی و سیاسی و گواستنەوەیان بۆ ئەو ناوچە ناچار بوون پەنا بەرنەبەر شالاوێکی وەها . بەلام سەیری ئەو راستیەش بکەین دیسان ، دەولەتە ئیمپریالیەکان نەیان توانی خۆیان لەنەخۆشیە بنەرەتیەکانی بێچارەسەری پاکتاو بکەن . چونکە لە ئەنجامی ئەوەدا مردنی هەردوو دەولەتی ئیمپراتۆری عوسمانی و قەیسەری رووسیا پێک دێ و شۆرشی ئۆکتۆبەر و بزووتنەوەی دیموکراسیخوازی نەتەوەیی لە دایک دەبێ . دیسان شانسی سەرکەوتنی سەرمایەی ئەوروپا و خۆداوەشاندنی لەو قەیرانانەی دووچاری بوو بەدی نەهات . قەیران و ئالۆزیەکانی سیاسی و کۆمەلایەتی یەک لانە بوونەوە و دەستاودەستی پێکراو رێی لەبەردەم قوولتربوونەوەی ناکۆکیەکانی کردەوە ، ئەنجامی خۆی لەشەری دووەمی جیهانیدا دۆزیەوە کە سەرنجام بووە هۆی نسکۆیەکی مەزنی شەرمەزاری مێژووی مرۆڤایەتی و ئاسەواری ئەو وێرانکاریانە تا رۆژی ئیمرۆژ بەردەوام دەکات و لە گشت بوارەکانی ئابووری ، سیاسی ، سەربازی و باری دەروونی کۆمەلایەتیش وا بە قوولی کاریگەریان هەیە.

ماوەی سالانی دوای هەردوو شەرەکە ئاسەواری گەلێک خراپ و وێرانکاری بەجێ هێشت ، لە جیاتی حەزی مرۆڤایەتی و یەکێتی نەتەوەکان و برایەتی گەلان ، کوشت و کوشتار و بێباوەری و دووبەرەکی تا دوایی قوول بۆوە ، لە جیاتی خزمەت گوزاری کۆمەل و پێشکەوتنی رژێمی دیموکراسی دەسەلاتی گەل و ئاسایشی نەتەوەکان ، ستراتیژی لەشکری و بازاری چەک و رێکخستنی کۆنترا وهتد پێش خرا . تەنانەت کوشتن و بکوژی بوو بە کار و لەم بارەوە کۆمپانیای بەکرێ دانی بکوژان و تیرۆریستان پێش خرا . رۆژهەلاتی ناوین و ئاسیا بە تەواوێتی بۆتە شوێنی بازرگانی چەک و تەقەمەنی و بکوژی ، تاکو لەوبارەوە گروپ و رێکخستنی تایبەتی لەلایەن ئیمپریالیزم و هێزەکانی فاشیزم و ، بازرگانەکانی شەر و چەکەوە دروست دەکرێن ، نموونەی هەرە زیندوو لەو بارەوە رەوشە ناهەموارەکەی ئەفغانستان و کوردستان و فەلستینە ، دروست کردنی حزبی کۆنترا لە تورکیا رێکخراوی مەرگ سێنەری بەکرێ گرتیە ، هەروالەوبارەوە دەتوانرێ بەدەیان نموونەی تری زیندوو پێشکەش بکرێت . لەتەنیشت ئەمەشدا بازرگانی مافیا و کەرەستەکانی بێهۆشی کە لەراستیدا بوونی مرۆڤیان خستۆتە مەترسی بۆتە روالەتێکی ئیمرۆی کۆمەلی مرۆڤەکان. بەراستی لە فرۆشتنی کۆیلەکانی سەر دەمی ناوەراست و پێش ناوەراست ناشیرینترە. بێگومان هەموو ئەمانە دەست ئەنجامی کارەکانی شەری یەکەم و دووەمی جیهانین، هەرچەندە جیهانی سەرمایەداری بەزۆر ئاوناتۆرەی بکرەوە ویستوویەتی ئەو ئاسەوارەبگۆرێ ، بەلام تێدا سەرکەوتنی بەدەس نەهێناوە ، هەموو هەول و تەقەلاکانی لەو بارەدا یا بۆ ماوەیەکی کاتی بووە، یاخود بۆ خاپاندن و فریودانی رای گشتی بووە.

ئەو رەوشە هەرچەندە گەلانی رۆژهەلاتی ناوین و ناوچەکە بە گشتی نیگەران دەکا ، لەهەمان کاتدا خەمگینی لایەنەکانیتری جیهانیش پێش دەخات . چونکە بەشە سەرمایەی سەربازی و بازرگانی چەک تەنانەت لەرەوشێکی وەهادا دەتوانێ ئارمانجەکانی خۆی پێک بێنێت. هەلبەتە لە هەبوونی شەردا بوارەکانی تری سەرمایەی ئازاد و بازرگانی بەهیچ شێوەیەک ناتوانێ گەشە بکات ، بۆیە توێژەکانی بۆرژوای ناوین و خاوەنی ئابووریەکانی ئازاد بە تایبەتی ئەوانەی لەدەرەوەی دەولەت دا کاردەکەن لەهەمبەر رەوشێکی وەهادا دلگیرن، چونکە ناتوانن لەو مەیدانانەی ئەوان دەیانەوێت کاربکەن ، کۆسپ دەکەوێتە سەر رێگەی پەرەپێدانی پرۆژە ئابووریەکانیان ، لەلایەکی تریشەوە هێزی بەرهەم هێنان لە بواری ئابووری سڤیلداناکەوێتە کار ، بەپێچەوانەوە لەشەرو پێکدانەکاندا بەزۆر بەکاردەهێنرێت و خەرج دەکرێت . ئەو رەوشە ناکۆکی و دووبەرەکی لەنێوان ناوەندی هەردوو لایەنەکەدا قوولتر دەکات و دەیخاتە دووریانێکەوە . ئەو رەوشە بەتایبەتی لە ولاتانی رۆژهەلاتی ناویندا زیاتر لەپێشە. پێش کەوتنی شەری چەکداری PKK بەتایبەتی لەناوەراستی سالانی هەشتاکاندا

دوای لێدانی ئۆزال و هێنانە سەر دەسەلاتی چیلەر و ئەربەکان ، شەر و بکوژی نادیار بەشێوەیەکی دڕندانە پێش کەوت، چونکە ئەو دوانە نوێنەری سەرمایەی چەک و بازرگانی شەرن کە لەلایەن مافیای بێهۆش کردن و بازرگانەکانی خوێن پشتیوانیان لێ دەکرا

، کارێکی ستراتیژی کردۆتە سەر ئەو رەوشە ، بێگومان پێش خستنی شەری چەکداری پارتی کرێکارانی کوردستان ، تەنیا شەرێکی چەکداری وشک نەبوو، لەمە زیاتر لە بوارەکانی ئایدیۆلۆژی و هونەر و رۆشنبیریدا دەشێ بوترێ شۆرشێکی گەورەی ئەنجام داوە، ئەوەی لێرەدا گرنگە ئەوەیە، کە ئەو برافە رزگاریخوازە شەرێکی هەمەگیری بەرێوەبرد، ئەو شەرە شێوازی خۆی لەشەرە کۆنەکانی نەتەوەکانی تر و مێژوو، جیاوازە . چونکە شەر بەبیروباوەر و ئایدیۆلۆژی کراوە، ئەوەک بەهێزی چەک ، راستەکە چەکیشی تێدا بەکار هێنراوە. بەلام ئەوەی بەشێوەیەکی ستراتیژی رۆلی خۆی تێدابینیوە، پەروەردەی مرۆڤ و پێش خستنی ئاستی وشیاری مرۆڤ بووە. بۆیە لایەنی تری دژەبەر هەرچەنده چەک و تەکنیکی شەر و پیلانی جۆراوجۆری بەرفراوانی بەرێ خستووە، ئەنجامی خوازراوی لێوەرنەگرتووە، چونکە هێزی شەری ئەو رێکخستنە تەنیا چەک نیە ، بەلکو هێزی ستراتیژی ئایدۆلۆژی خۆیەتی ، بۆیە لەکام کاتدا دوژمن بەشێوەیەکی قورس چوتە سەری، لەوکاتەدا بەگۆرانکاری بنەرەتی و ستراتیژی توانیویەتی پیلان و نەخشەکانی دژ بە خۆی نەخشی سەر ئاوبکا.

لەسالانی شەری سارد دا دەولەتە سەرمایەدار و زلهێزەکان ، دەیان خواست بەپێش خستنی ستراتیژی شەری تایبەتی ، شێوە و کلێشەی رێکخراو و برافە نەتەوەیی و دیموکراتیەکان لەباربەن . بەتایبەتی، لەدوای هەلوەشانەوەی سۆڤیێت ، کە ئەو هەلوەشانەوە بەرادەیەکی مەزن بەرهەمی ستراتیژی شەری تایبەت بوو، گەیشتنە ئەو بروایە کە دەتوانن بەم شەرە هەموو شتێک ئەنجام بدەن . بەلام رێبەرایەتی PKK کەوتە لێکۆلینەوەی راستیەکانی مێژووی دیالەکتیکی ، لەئەنجامدا گەیشتە ئەو راستیە کە سۆڤیێت لەبەر ستراتیژی چەک و بەهێزبوونی ئیمپریالیزم نەبوو، بەلکو سۆڤیێت بۆ خۆی بە ئەرکە مێژوویەکانی هەلنەستاوە ، بۆیە دەرئەنجامی گەیشتە ئەو جێگەیەی کە ئێستا تێیدایە . لەسەر ئەو لێکدانەوە PKK گەیشتە ئەو راستیە کە پێویستە خەباتی ئایدیۆلۆژی ، مەعنەوی و رۆشنبیری پێش بخرێت ، بۆیە هەرچەندە هێزە جیهانیەکان ویستیان ئەو هێزەی PKK کەبۆتە کۆسپ لەبەردەمیان هەلبگرن بۆیان نەکرا ، بێگومان شەری چەکداری PKK بووە تەنگەبەرێک بۆ ئەوەی دەولەتەکانی سەرمایەدار بە ئاسانی نەتوانن لە لە ئەوراسیادا جێگیربن و وەک دەیانەوێت تێدا بجولێنەوە . بۆ نمونە چەندین سالە نەیانتوانی پرۆژەی هێلی پترۆلی باکو - جەیهان مۆربکەن.دیارە کەسالانە دەولەتی تورکیا بۆ ئەرکێکی وەها ئامادەکراوە . دەولەتی تورکیاش بەتەواوی نەیتوانیوە بەو ئەرکە هەلستێت لەبەر ئەوەی رووبەرووی کێشەیەکی ستراتیژی مێژوویی بۆتەوە ، بێگومان ئەویش کێشەی گەلی کوردستانە . ئەگەر دەولەتی تورکیا دان بە هەبوونی کێشەیەکی وەها دانەنێ و بەشێوەیەکی بوێرانە لێی نزیک نەبێتەوە ناتوانێ ئەو ئەرکەی پێی راسپاردە بووە بەجێی بگەیەنێت ، هەروا بکەوێتە ناو سیستەمی ئیمرۆی جیهانی ئەوروپی . چونکە ئەگەر ئەورۆ بەشێوەیەکی وردبینانە سەیری رەوشی ناوخۆی تورکیا بکرێت، بەراستی پرە لەشەرمەزاریەکانی مرۆڤایەتی ، ئەندێشە و هزری خوراقی لە تورکیادا بەراستی لە لووتکەدان ، نموونەی دەرکەوتنی «حیزبوللە» و فەزیلەت و کاپلانجیەکان و هتد، دەستکردی خودی دەولەتی تورکیان، بۆ ئەوەی هزر و بۆچونی نەتەوەیی، دیموکراتی و سۆسیالیزم لە تورکیا دا پێش نەکەوێت، دەتوانێ جاندومرانی وەک حیزبوللە «حزبی کۆنترا» بەشێوەیەکی ئاشکرا رێک بخەن و تەنانەت لە رۆژی نیوەرۆدا جینایەتیش ئەنجام بدەن، پێشکەوتنی ئەوتایفە ئاینیانە هیچ پێوەندییان بە ئاینیشەوە نیە، بەلکو خۆی رەنگدانەوەی هزری کۆنەپەرستی شۆڤێنیزمی تورکە کەخۆی لە ئیسلام دا حەشار داوە. لێرەدا بە ئاشکرایی دەردەکەوێت کە تورکیا خۆیەتی کۆسپ لەبەردەم پێشکەوتنی ئابووری، سیاسی و کۆمەلایەتی چێدەکا . ئەو دەولەتە تاکوو ئێستا جاری ئەمەی دەدا کە گوایە PKK بە لەم بارەوە کۆسپ دروست دەکات - بەلام لەراستیدا ئەگەر خەبات و کوشتنی ئاشتی و دیموکراسی PKK نەبوایە کام هێز دەیتوانی ئەو راستیانە بەدیار بخات؟

لەدوای کشانەوەی گەریلا بۆ دواوە و دەست هەلگرتنی PKK لەشەری چەکداری ، راستیەکی تری دەولەتی تورکیا دەرکەوت ، ئەویش ئەوەیە کە تورکیا پڕبووە لەناکۆکیەکانی جۆراوجۆری سیاسی و کۆمەلایەتی و دووچاری نەخۆشیەکی گران هاتووە. بەلام کەس ناتوانێ دەنگ هەلبرێ ، زۆر بە ئاسانی بە تیرۆرست و سازشکار لەگەل PKK لەقەلەم دەدرێت و بەجیاخواز تاوانبار دەکرێت . لەنێوان پارت و لایەنەکانی سیاسی و کۆمەلەکانی ئابووری، بازرگانیدا هاوسەنگیەکی دەسکردی ساختە پێک هاتووە. هەرکەس بیەوێ لەو هاوسەنگیە دەرچێ چارەنووسی بەچارەنووسی تۆرگۆت ئۆزال دەبێ. ئەوها و سەنگیەش لەسەر بەرژەوەندی شەر لە گەل PKKبێک هاتووە. بەلام لەدوای کۆتایی هاتن بەشەر لە کوردستاندا ، ئیتر هێوێنی ئەو هاوسەنگیە نامێنێ و بەرەو خراپی دەروا، تورک ناچارە بەدوای چارسەریەکی تردا بگەرێت . ئەویش تەنیا یەک رێگای لەبەردەم دایە، تەنیا ئەوەیە کە دەبێت دان بەهەبوونی نەتەوەی کوردا بنێ و چارەسەریەکانی ئاشتی و سیاسی بە بنەرەت وەربگرێت.

لەسالی ١٩٩٢ دا بەرێز تۆرگۆت ئۆزال دانی بەو راستیە دانا کە پێویستە شەر کۆتایی پێ بێت و ستراتیژی شەری تورکیا لەوبارەوە دۆراندویتی . ئەگەر تورکیا بیەوێت بکەوێتە ئاوئاستی جیهانی پێشکەوتوە دەبێ واز لەشەر بێنێت و دان بەکێشەی کورد دابنێ و لەم بوارەدا هەنگاوی بوێرانە هەل بگرێت و نەترس بێت - لەراستیدا ئەمە تەنیا بۆچوونی ئۆزال نەبوو، رەنگدانەوەی داخوازیەکانی بورژوای ناوەراستی تورک و خاوەنەکانی سەرمایەی ئازاد بوو. بەلام لەدوای لێدانی ئۆزال و هێنانە سەر دەسەلاتی چیلەر و ئەربەکان ، شەر و بکوژی نادیار بەشێوەیەکی دڕندانە پێش کەوت، چونکە ئەو دوانە نوێنەری سەرمایەی چەک و بازرگانی شەرن کە لەلایەن مافیای بێهۆش کردن و بازرگانەکانی خوێن پشتیوانیان لێ دەکرا . لەراستیدا ئەندازیاری پێشخستنی شەری تایبەتی لەدژی گەلی کوردستان ، لەتورکیا تۆرگۆت ئۆزالە ، ئەوانەی لەدوای تۆرگۆت ئۆزال هاتوون ، تەنیا بازرگانی مافیا و حزبی کۆنترایان لێ زێدەکردووە . بێگومانە ئەوانە پێش کەوتنی رەوتی ئاشتی و دیموکراسیان لە تورکیا و کوردستان دا خستە قەیرانێکی کراوە. ئەگەر نە ئەو پرۆژەیەی ئێستا، لەسالی ١٩٩٢ دا پیاوە دەکرا ، ئەوانە نایانەوێت ئاشتی و دیموکراسی پێش بکەوێت ، لەبەر ئەوەی نوێنەری بازرگانی چەک و خوێن و کەرەستەکانی بێهۆش کردنن. پێش کەوتنی پرۆژەی ئاشتی و دیموکراسی لەگەل بەرژەوەندی بازرگانەکانی چەک و مافیا و چەتە و فیئودالە بەکرێگیراوەکان نابێتە یەک

ئەو دیاردە دەبینرێ کە خوازیارانی بەردەوام کردنی شەر لە تورکیا کەم دەبنەوە ، چونکە تاکو دێت ڕێکخراوەکانی کۆنترای خۆیان لەناو دەبەن

- بێگومان کە شەرنەما ئاشتی شوێنی دەگرێتەوە، ئیتر ئەو چەشنە بازرگانیەش لەناو دەچێت ، بۆیە ئەوانە لەهەر کەسێک زیاتر لەپرۆژەی ئاشتی و دیموکراسی نیگەرانن. پێویستە ئەمەش بگوترێت کە باشترین دیاری تانسو چیلەر و پارتی رەفا و فەزیلەت بۆ تورکیا و کوردستان حزبی کۆنترایە.

لەوباوەڕەدام کەس گومانی لەمەدانیە ، کومپلۆی ٩- ١٠ - ١٩٩٨ لەدژی سەرۆکی گشتی PKK بەڕێز عەبدوللا ئۆجەلان ، بەو مەبەستە ئەنجام درا کە تورکیای ئەوڕۆ و هەروا سەرمایە پەنگ خواردووەکانی جیهانی لەو رەوشە دەربازبکەن. دیارە کەوابیر دەکەنەوە کە هەبوونی PKK یە بۆتە کۆسپ لەبەردەم پێشکەوتنەکانی باری ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەراست . بۆیە وابەشێوەیەکی ناراست و ناڕەوا هێرشیان هێنایە سەرو پیلانیان بۆ دانا . دیارە نەگەشتۆنەتە ئەو بڕوایە کە تورکیا و سیاسەتە چەوتەکانی کۆسپ و تەگەرە دروست دەکەن ، ڕۆژانە مافی مرۆڤ و مافە دیموکراسیەکانی خەڵک ژێر پێ دەکەن . بەمەبەستی خۆرزگارکردن لەوبارەی تورکیای تێکەوتووە، پیلانی ناونەتەوەیی رفاندنی بەڕێز ئۆجەلان و لەناوبردنی PKK یان دارشت . بەڵام دەبێ ئەوەش بێتە زانین کە ئەو کەسانەی پیلانی لەناوبردنی ئۆزالیان چنی بوو ، هەمان کەسن کە پیلانی رفاندنی بەڕێز ئۆجەلانیان داناوە .

بە لێدانی ئۆزال وایان دانابوو .کە پێش لەپێشکەوتنەکانی ئاشتی و چارەسەریە سیاسیەکانی بگرن . بێگومان بە لەناو بردنی ئۆزال ئەو هەنگاوە ئاشتی خوازیانە زەبری، بەڵام بەڕێز ئۆجەلان بۆ ماوەی پێنج ساڵی تەواو قۆناخی ئاشتی و شەڕی پێکەوە برد بەڕێوە . هەروا بە دارشتنی پیلانی لەناوبردن و رفاندنی بەڕێز ئۆجەلان ، دەیانویست PKK پارچە پارچە بکەن نێوان PKK و گەلی کوردستان و تەنانەت PKK و بەڕێز ئۆجەلانیش تێک بدەن، لەگەڵ ئەمەشدا دەیانویست ئاگری شەڕێکی سەدساڵە لەنێوان تورک ـ کوردا هەڵبکەن . هەلبەتە لایەن و پارت و دەوڵەتە خاوەن بەرژەوەندەکان لەسەر ئەو پێشکەوتنە بەراوردی خۆیان دەکرد ، والێکدە درایەوە کە بەمە هاوکێشە سیاسیەکانی ناوچە دەگۆڕێن و بەبێ ئەمە چاویان بڕی بووە ناوچە و زۆر بەوردی سەیری پێشکەوتنەکانیان دەکرد. پارتیەکانی کورد و تورکیش لەسەر ئەو بنەرەتە خۆیان بۆ قۆناخی نوێ ئامادە دەکرد. یۆنان و روسیا بەراوردی ئەمەیان دەکرد کە ئیتر شەڕی کورد وتورک تازە کراوەتەوە وگوایە بۆ سەد ساڵی تر درێژە دەکێشێ . ئەوە کێشەی قبرس و ئاسیای ناوەراست بۆ - ئەوان مایەوە . ئەوروپا و ئەمریکا ئیتر لەدەست هێزەکانی PKK رزگاریان بووە بە ئاسایی پیلانی جێگیربوون لەناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوین و ئاسیا دا جێ بەجێ دەکرێت . لایەنە کورد و چەپە تورکەکانیش لەخەون و خەیاڵی ئەمە دابوون گوایە ئیمکانی مادی و مەعنەوی زۆر و زەوەندی PKK بۆ ئێمە بەجێ ماوەتەوە. بێگومان هەرکەس بەپێی بەرژەوەندی خۆی لەم بارەوە بەراوردی تایبەتی دەکرد . بەڵام PKK و سەرۆکی گشتی PKK بە ئاڵوگۆڕێکی ستراتیژی ورد بینانە و زانستیانە، ستراتیژی نەتەوەیی گەلی کوردستانی پاراست و دەسکەوتەکانی مێژوویی نەتەوەیی کە PKK بەدەستی هێناون هەروا ئەو سەنگەرە نەتەوەیی و سیاسی و ڕێکخراویانەی نەک ون نەکرد ، بەڵکو بەهێزتری کرد .لەکشانە دواوەی هەنگاوێکی سەربازی دا ، بۆ ماوەیەکی زۆر کەم سەرلەنوێ خۆی ڕێکخستەوە. بۆ دەستپێکردنی قۆناخی نوێی زۆر هەستیار خۆی ئامادەکرد . بەپێی رەوشی گۆڕاوی جیهان و لەسەر بنەرەتی قووڵ بوونەوەی ناکۆکیەکانی نوێی جیهانی دیموکراتیخوازی و شەڕخوازی ، دەستی بە گۆڕانێکی ستراتیژی کرد و پیلان و کۆمپلۆی ناو نەتەوەیی ئارادەیەکی مەزن پوچەڵ کردەوە و سەرلەنوێ کەوتە هەڵمەتێکی ستراتیژی سیاسی و بەراستی گشت ڕۆژەڤەکانی سیاسی تورکیا و زۆربەی جیهانیشی خستە ژێر کاریگەری . پرۆژەی کۆماری دیموکراتی و ئاشتی خستە بەردەم رای گشتی جیهان و تورکیا .

دوای کەش و هەوایەکی شڵەژاو لە تورکیا ، لە کۆبوونەوەی سەرانی پارتە دەسەلاتدارەکان ، بڕیاری راگرتنی لەسێدارە داوە بەڕێز ئۆجەلانیان پەسندکرد . دەرکردنی ئەو بڕیارە لەڕاستی دا لەگەڵ کاراکتەری کۆنی دەوڵەتی تورکیا یەک ناگرێتەوە . لەمێژووی تورکیا زۆر ڕێبەری کورد لەسێدارەدراوە . بەڵکو تەنیا دەوڵەتە تاکو ئێستا ئەوەندە ڕێبەری کوردی لەناوبردبێ. هەمیشە لەکەمترین کاتدا ڕێبەرەکوردەکانی لەسێدارەدراوە . بەڵام ئەگەر ئەمەی نەتوانیوە دەرهەق بە بەڕێز ئۆجەلان بکات. پێویستە لێرەدا هێزی سیاسی و ڕێکخراوەیی و سەربازی PKK لەناو ببرێت . ئەگەر لەدوای رووداوی تالی ١٥ شوباتی ١٩٩٩ کەمترین بێهێزی و لاوازی لەریزەکانی PKK روویدا با ، ئەو بڕیارە بەوشێوە دەرنە دەکەوت . ئەگەر ئیمرۆ لە تورکیا دا بڕیارێکی وەها گیراوە ، لە ئەنجامی بوونی هێزێکی سیاسی و ڕێکخراوەیی گیراوە. دیارە کە لێرە هێزی PKK و بەڕێز ئۆجەلان بۆونەتە دەستپێکی یەکەم لەبەرێ خستنی کاروانی ئاشتی و دیموکراتیزەکردنی تورکیا .

لەوبارەوە ئامادەکردنی ڕاپۆرتی « نوتقی» پێش دانیشتنی سەرانی پارتە دەسەلاتدارەکان ، لەسەر ئەوە هەڵوێستە دەگرێ کە ئەگەر بێت و سەرۆکی گشتی PKK لەسێدارە بدرێت شەر و پێکدان بەشێوەیەکی بەرفراوان لە کوردستان و تورکیا بەرپادەبێت .

بێگومان ئەو راستیە دەسەلاتدارەکانی تورکیای ناچار کرد لەمەر کێشەی بەڕێز ئۆجەلان و کێشەی کورد هەنگاوبەرە دواوە بنێن . لێرەدا تایبەت لەسەر ئەوە رادەوستێ کە چۆن راپۆرتێک ئامادەبکەن بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد . بێگومان تەنیا پەسند کردنی هەبوونی کورد لە تورکیا دا رووداوێکی ستراتیژیە . چونکە بنکەی دامەزراندنی کەمالیزم لەسەر بنەرەتی نکوڵی کردن لەهەبوونی کورد دارێژراوە. ئەمەش دێنە ئەو مانایە کە کەمالیزم دێتە هەژان و بەرەو هەڵوەشانەوە دەچێت ، کەواتە ئەمە خۆی لەخۆیدا بۆ تورکیا و کوردستان و ناوچەی رۆژهەلاتی ناوەراستیش دەبێتە گۆڕانکاریەکی گەورە . لێرەدا ئەو دیاردە دەبینرێ کە خوازیارانی بەردەوام کردنی شەر لە تورکیا کەم دەبنەوە ، چونکە تاکو دێت ڕێکخراوەکانی کۆنترای خۆیان لەناو دەبەن . پێشان کێ و کام لایەن باش کوردی بکوشتایە دەیتوانی لە تورکیا سیاسەت بکات ، تەنانەت مافی سیاسەت کردن و ڕێکخراوەیی دراوە بە درندەیەکی وەک حیزبی کۆنتراش ، لەگەڵ ئەوەی کە دەوڵەت لێی ئاگادار بووە و چاوی لێ پۆشیوە ، لەبەر ئەوەی زۆرباش کوردی کوشتووە بکوژی ئەدیاری ئەنجام داوە . بەڵام لەمەودوا کێ باش کورد دەکوژێ ناتوانی لە تورکیا دا سیاسەت بکات. کێ دەتوانێ پیلان و پرۆژەی باش لە بوارەکانی ئابووری و کۆمەلایەتی لە کوردستان دا پێشکەش بکات، ئەو دەتوانێ سیاسەت بکات . چونکە ئەوانەی لەسەر لەناوبردنی PKK و بەڕێز ئۆجەلان چ لەدنیا یاخودلە تورکیا و لە کوردستاندا دەیانویست سیاسەت بکەن‌سەرەرای ئەو رەوشە گۆڕاوانە PKK و گەلی کوردستان هەبونیان هەیە. چونکە ئەو کێشە تەنیا بە باکووری کوردستان و تورکیا گرێدراوە، بەڵکو وابەستەیە بەچوار بەشی کوردستان و، هەروەها هەموو ڕۆژهەلاتی ناوەراست . بەبێ PKK و بەڕێز ئۆجەلان لە ڕۆژهەلاتی ناوەراست دا ئاشتی، وسەرمایە گوزاری ناکرێت . بۆیە باشترین هێڵی سیاسی سەرکەوتوو ئەوەیەکە دەست بۆ پرۆژەی ئاشتی و کۆماری دیموکراتی بەڕێز ئۆجەلان درێژ بکات.

مەحمەد زاگرۆسی

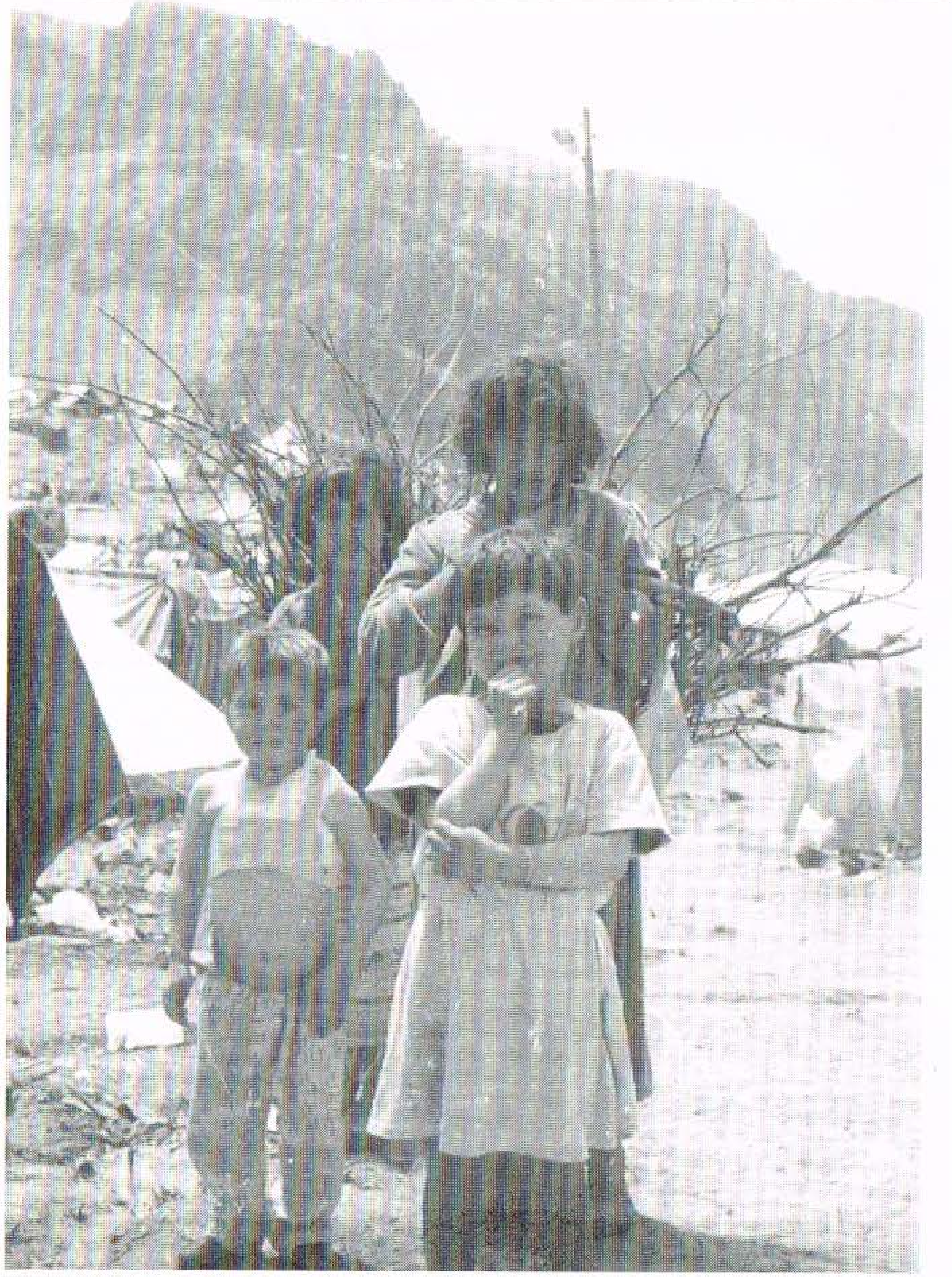

سەدەی نوێ وتەڤگەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان

لەدوا سالی سەدەی بیستەمدا سەرهەڵدانێکی جەماوەری سەرتاسەری ڕۆژهەلاتی کوردستانی گرتەوە. ئەم سەرهەڵدانە گەلێرییە بۆ ڕۆژهەلاتی سەرزەمینەکەمان، شۆڕشێکی تازەیە و میراتێکی نوێی ئافراندوە.

ئەگەر بەگوێرەی میتۆدە زانستی و کۆمەڵناسیەکان ئەم سەرهەڵدانە ببێوین ئەوا بۆمان دەسەلمێنرێ ئۆسەرهەڵدانی ڕۆژهەلاتی کوردستان لەهەمو بوارێکەوە نۆژەنە و سەرەتای شێوازە خەباتی نۆژەنی سەدەی بیست و یەکەممان پێدەنوێنێ. لەهەشتاکان و نەوەدەکانی سەدەی رابردودا شێوازە خەباتێکی نوێ لەجیهاندا پەیدابوو. ئەو شێوازە خەباتە لەشێوازە خەباتی شەستەکان و هەفتاکان جودا بوو. لەشێوازی شەستەکان و هەفتاکاندا بەگوێرەی جیهانی دو بلۆکی و شەڕی ساردی دو سوپەرهێز و شەڕی گەرمی رزگاری نەتەوەیی ولاتانی جیهانی سێیەم، لۆژیکی زەبروزەنگی شۆڕشگێرانە بەسەر تەڤگەری چەپ و جولانەوە رزگارییە نەتەوەییەکاندا زاڵ بوو ئەمەش ئەنجامی هۆکاری جیهانی دوبلۆکی و هەبونی ئۆردوگای ڕۆژهەلاتی بوو.

شەڕی رزگاری کوبا، شۆڕشی چین، جەزایر، شەڕی رزگاری نەتەوەیی ڤێتنام تەڤگەری رزگاری نەتەوەیی نیکاراگوێی و شەڕی رزگاری نەتەوەیی کوردستان لەشەستەکان، هەفتاکان و هەشتاکان و تەنانەت نەوەدەکانی سەدەی رابردودا نمونەی شێوازە خەباتی نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم بوون. هەتا ئیمرۆش نمونەی ئەو شێوازە ململانێیە لەگۆشە و کناری دنیادا دەبینرێ و دەتوانین بۆ وێنە ئاماژە بەشەڕی رزگاری نەتەوەی تامیل، کشمیر، کۆلۆمبیا بکەین، کەهەتا ئێستاش بەوپەڕی گەرمایەوە بەردەوامن. لەنمونەی زەبروزەنگی شۆڕشگێرانە شێوازێکی وێچوی ئەم شێوە کێشمەکێشە لەکەلاوەی ولاتانی سۆسیالیزمی یێک هاتودا دەبینرێ کە هەندێ تایبەتی خۆی هەیە و پتر لەرەوشی ئوێی دنیا و دۆخی جیهانی تاکبلۆکی سەرچاوەی گرتووە. جۆری دووەمی زەبروزەنگی شۆڕشگێرانە لە بۆسنی، چیچانستان و کۆسۆڤۆدا رویاندا.

لەهەشتاکانی سەدەی رابردودا خوێندکارە ئارازییە کورییاییەکان سەریان هەڵدا و بەخۆپێشان دان دەسەلاتیان تەنگاوکرد. سەرهەڵدانی دیموکراتی ـ خوێندکاری ئەوەندە پێشکەوت دەزگای دەسەلاتی ناچارکرد سەر بۆ مەرجەکانی سەرهەڵدەرە خوێندکارەکان دانەوێنێ. بزوتنەوەی دیموکراتی خوێندکاری چین هێندە پەرەی سەند، دەزگای دەسەلاتی چین وەرست هاورد و لە ئەنجامدا کارەساتی خوێناوی گۆرەپانی تیان ـ نان ـ مێنی خوڵقاند و سەدان خوێندکاری سەرهەڵدەر تێدا چوون. لەنەوەدکانیشیدا سەرهەڵدانی خوێندکاری ئەندەنۆزیا کاربەدەستانی دەسەلاتی دیوانییەزکرد و دەسەلاتێکی نوێیان هاوردەسەرکار کە مەرجەکانی خۆپیشاندەرە دیموکراتەکانی پەسەند کرد. لەدوا سالی سەدەشدا سەرهەڵدانی خوێندکاری ـ دیموکراتی خوێندکارانی ئێران ناقۆسی

قۆناخێکی نوێی لە ئێراندا لێداوە. لەتیموری ڕۆژهەلاتیش نمونەی ئەم جۆرە خەباتە کێشەی رزگاری نەتەوەیی ئەویندری گەیاندە ئەنجام. لەدوا بەشی ئەم پاردگرافەدا ئاماژە بە نمونەیەکی ئەم شێوازە خەباتە نوێیە لە کوردستان دەکەم کە بەگوێرەی شێوازە ململانێیە باوەکانی کوردستان، بە ئەوشێواز دەژمێردرێ.

١٥ شوباتی ٩٩ بۆ گەلی کوردستان ژیانەوەیەکی دیکەبوو. لە ١٥ شوباتدا یەکێتی نەتەوەیی گەیشتە ترۆپکی خۆی. هەمو کوردەکانی جیهان و کوردانی گشت پارچەکانی ولات یەکپارچە هەڵستانە سەرپێیان و جەختیان لەسەر مافە مرۆڤانی و نەتەوەییەکان کرد و لەسەرۆکێتی شۆڕشی کوردستان بەخاوەن دەرکەوتن. هەمومان دەزانین کەدو رووداوی گەورە لەدەیەی ئەوەدا یەکبونی رۆحی و یەکێتی نەتەوەیی کوردستانیەکانی گەیاندە لوتکە. هاوچارەنوسی و هاودەردی کوردستانیەکان لەم دو بویەردا تەقینەوە و پێڤاژۆی بە نەتەوە بونی کوردستانیەکانی خێراتر کرد و تەواوی کرد. یەکەم: رووداو وکارەساتی کۆرەوی میلیۆنی کوردەکانی باشوری کوردستان بەرەو باکور و ڕۆژهەلات بوو. کۆرەو رۆحی یەکبون و یەکێتی نەتەوەیی کوردانی پەرەپێداو بوو بە یەکەم پلیکانی پرۆسەی یەکێتی نەتەوەیی و بەنەتەوە بونی کوردستانیەکان، ئەم کارەساتە کێشەی نەتەوەیی بەگشت لایەک ناساند و ئاستی وشیاری نەتەوەیی و هاودەردی نیشتمانی کوردستانیەکانی بەرزکردەوە جگە لەوەش بوو بەمیکانیزمێک بۆ تێکەڵاوکردنی کوردی باکور، باشور و ڕۆژهەلات لەناویەکدا.

دووەم: رووداو کێژەڵی ناونەتەوەیی ١٥ شوبات بوو. بەرفاندنی سەرۆکێتی شۆڕشی کوردستان و نیشان دانی هەڵقەکانی فیلمی مرۆڤرفێنی و کێچەڵی ناونەتەوەیی، جارێکی دی کێشەی نەتەوەیی کوردستان بوو بەرۆژڤی راگەیەنەگشتیە جیهانیەکان و پرسەکە گەیشتە ترۆپک. سەرەرای ئەوە، کێچەڵی ١٥ شوبات رۆحی هاودەردی کوردانی زیندو کردەوە و نەتەوەیەکی هاوچارەنوسی یەکپارچە هەڵستاندە سەرپێیان. «١٥» شوبات بوژانەوەیەکی نیشتمانی بوو و پرۆسەی بە نەتەوە بوون و یەکێتی نەتەوەیی کوردستانیانی پێک هاورد. کوردان بۆ جاری یەکەم لەخاڵێکی هاوبەشدا یەکیان گرت ویەکپارچە رابون و یەک ئارمانجی نیشتمانیان نواند. «١٥» شوبات جگە لەسەرانسەری کوردستان، بۆ ڕۆژهەلاتی کوردستان ژیانەوەیەکی نوێ بوو، چونکە لەم رۆژەدا لە ڕۆژهەلاتی کوردستان سەرهەڵدانێکی نوێ دەستی پێکردکە بۆ ڕۆژهەلات لەراستیدا وەکو نەوشۆڕشێک وایە.

لەدوای بویەری ١٥ شوبات شارەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستان جمەیان هات. دوای بیست سال دوره بەرێزی ڕۆژهەلاتیەکان هەڵستانە سەرپێ و سێیەم سەرهەڵدان و سێیەم قۆناخی هەڵستانەوەیان دەست پێکرد. لە مێژوی سەدەی رابردو لەڕۆژهەلات سێ سەرهەڵدانی مێژویی رویان داوە. ئەگەر بەگوێرەی هاوچەرخ بوون و ئاستی تێگەیشتنی نەتەوەیی وئرادەی رێکخستەیی بوونیانەوە هەڵیانسەنگێنین، دەتوانین سێ قۆناخی سەرهەڵدانی هاوچەرخی نیشتمانی بژمێرین.

یەکەم قۆناخ و یەکەم سەرهەڵدان: بەهاتنی ئارتەشی سور بۆ هەرێمەکانی باکوری ئێران، هەرێمی ڕۆژهەلاتی کوردستانیش بەنیوەچڵی

کەوتە ژێردەستی روسەکان. لەو کەش و هەوایەدا جولانەوەی دیموکراتی ئێران وبزوتنەوەی کوردی دەرفەتی هەناسەدانیان پەیداکرد و بەخێرایی گەشەیان کرد. کوردە شێوە رۆشنبیرەکانی مەهاباد کەلە کۆمەڵەی ژ ک دا یەکیان گرتبوو، ئەو بۆشاییەی دەسەلاتی ناوەندیان وەقۆست و بەلاسایی ئازەربێجانیەکان ئەمانیش کۆماری کوردستانیان دامەزراند. ئەمە یەکەم رابوونی رێک و پێکی ڕۆژهەلات بوو. لەم رابونەدا حیزبی دیموکراتی کوردستان پێشەنگی بزوتنەوەی کورد بوو و ئەم حیزبە و کەسێتی گەورەی پێشەوا قازی محەمەد مۆری خۆیان لەسەردەم دا. لەیەکەم قۆناخدا مەهاباد ناوەندی بزوتنەوەی کوردێتی بوو. سەرهەڵدانی یەکەم قۆناخ باوەک ئەزمونێکی کەم خایەنی بەدەسەلات بونی کورد بوو و میراتێکی گەورەی بنیات نا، وەلێ زوو تێکچوو. ئەم قۆناخە هەتا سەرەتای دووەم سەرهەڵدان ئاسەواری خۆی بەجێ هێشت.

دووەم قۆناخ و دووەم سەرهەڵدان: وێرای شۆڕشی گەلە ئێرانیەکان و روخاندنی سیستەمی پادشایی، گەلی ڕۆژهەلاتیش بۆ دووەم جار بەشێوەیەکی نیوەهاوچەرخ و نیوە رێکخستەیی رابوو. بۆشایی دەسەلاتی پایتەختی وەقۆست و دەستی بەسەر هەرێمەکانی خۆیدا گرت، چونکە پێڤاژۆی بەسەرمایەداری کردنی ناوەندی ئێران شوێنەواری خۆی لەسەر ڕۆژهەلاتیش دانابوو، چینە نوێیەکان بەتایبەت چینی ناوەراست و وردەبۆرژوا و شێوە رۆشنبیری کورد چێببون، یەکەم دو کاری کردبووە سەر چۆنێتی دامەزرانی گرۆپە رامیارییەکان و گروی رامیاری نوێ و جۆر بەجۆر چێببون. یەکێک لەو گرۆ تازە چێبووانە «کۆمەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی کوردستان» بوو. کۆمەڵە مۆری خۆی بە دووەم قۆناخ و دووەم سەرهەڵدانەوە نا، هەروەها ناوەندی دووەم سەرهەڵدان «سنە» بوو. ئەم قۆناخەش دوای چەند سالێک بەشەڕی چەکداری بەردەوام بوو. ئاخری شکەست، وەلێ هەتا سێیەم قۆناخ شوێنەواری هەرمابوو.

ئەنجام، سێیەم قۆناخ و سێیەم سەرهەڵدان: لەدوا سالی سەدەی بیستەمدا دوای بیست سالان کەمدەنگی، ڕۆژهەلات بۆ سێیەمجار رابوو. «١٥» شوبات و رۆحی یەکێتی خوڵقێنی سەرۆکێتی شۆڕشی کوردستان و بویەری کێچەڵی ناونەتەوەیی بووە سەرەتای سێیەم سەرهەڵدانی ڕۆژهەلاتی کوردستان. «١٩٠» شار و شارۆکەی ڕۆژهەلات یەکپارچە سەریان هەڵدا و لەسەرۆکایەتی شۆڕشی کوردستان بەخاوەن دەرکەوتن. «١٥» شوبات بۆ ڕۆژهەلاتی کوردستان نۆشۆڕشێکە و میراتێکی تازەی ئافراندوە. هەتا ئێستاش ئێمە لەناو گەرمایی ١٥ شوباتدا دەژین. بەراستی لەمێژوی گەلە بندەستەکاندا هەندێ رووداو و کارەسات بوونەتە هۆی وەرچەرخان و دەست پێکردنی قۆناخی زێرین، بویەری ١٥ شوباتیش بۆ کوردستان بەگشتی و بۆ ڕۆژهەلات بە تایبەت بووبە وێستگەی وەرچەرخانێکی مێژوویی کە هەتا ئێستاش بەخێرایی پێڤاژۆی دوای ١٥ شوبات لە ڕۆژهەلات هەردەچێ پتر گەشە دەکا.

سێیەم قۆناخ و سێیەم سەرهەڵدانی ڕۆژهەلات: یەکەم ئەمەیە کە سەرهەڵدانی یەکەم و دووەم هەرێمە سوننی نشینەکانی گرتەوە و لەمانەدا جگە لە فاکتوری نەتەوەیی فاکتوری کەمینە بوونی مەزهەبی سوننیتی دەوری خۆی هەبوو و تەنانەت سەرهەڵدانەکان مۆرکێکی سوننی گەریان پێوە دیارە. ئەمەش دژکردەیەکی ئاسایی کەمینەی سوننە مەزهەبی ڕۆژهەلاتە لەبەرامبەر زۆرینەی شیعە مەزهەبی فارس و تورکی ئێراندا. بۆیە سەرهەڵدانی یەکەم و دووەم میراتی خۆیان نەگەیاندە هەرێمە شیعەمەزهەبەکانی ڕۆژهەلات کە بێگومان پانایی و قولایی ستراتیژی ڕۆژهەلات و زۆرینەی نفوس و ناوەندێتی زۆربەی خێروبێری ژێر زەوی و سەرزەوی لەوێدایە. دەسەلاتی ناوەندی ئێران، هەمیشە فاکتوری مەزهەبی بەکار بردوە و بە کوردی شیعە مەزهەب کوردی سوننە مەزهەبی دابڵۆساندوە و سەرکەوتنیشی بەدەست هێناوە. وەلێ ئەمجارە لەسایەی تەمەنی ٢٠ سالانەی دەسەلاتی مەزهەبی و بێزرانی کۆمەلانی گەل و پێگەشتن و هوشیاری نەتەوەیی، ١٥ شوبات هەرێمەکانی باشوری ڕۆژهەلاتی کوردستانیشی هەڵستاند. جگە لەمەش ئەمجارە «کرماشان» جێ و شوێنی راستەقینەی خۆی پێناسە کرد و لەسێیەم قۆناخدا بووە ناوەندی سێیەم سەرهەڵدانی ڕۆژهەلات.

دووەم تایبەتی سێیەم سەرهەڵدانی ڕۆژهەلات ناوەرۆکی خوێندکاری سەرهەڵدانەکەیە. ئەمجارە توێژی رۆشنبیر و خوێندکاری ڕۆژهەلاتی کوردستان دەستی بەم قۆناخە کرد. بەپێچەوانەی سەرهەڵدانەکانی دی سەرهەڵدانی سێیەم خۆپێشاندەری دیموکراتی بوو. باوەک بەزەبروزەنگ سەرکوت کرا و سوریان کرد، وەلێ سێیەم سەرهەڵدان توانی تایبەتی خوێندکاری ـ دیموکراتی خۆی بپارێزێ، هەروەها سێیەم سەرهەڵدان ئەو راستیەشی نیشان دا کە تەڤگەری رزگاری نەتەوەیی کوردستان بە دەست پێشخەری لاوان و خوێندکارانی ڕۆژهەلات فێری میتۆد و شێوازە خەباتی سەدەی نوێ بووە و درەنگ یان زوو ئەم شێوازە کار لە بەشەکانی دیکەی کوردستانیش دەکا. سێیەم سەرهەڵدان دو لایەنی هەیە، یەکەم لایەنی کوردستانیەکە ئەم ئەوشێوازە لەپارچەکانی دیکەشدا رەنگ دەداتەوە. دووەم لایەنی ئێرانیە، چونکە سەرهەڵدانی خوێندکاری دیموکراتی ١٥ شوباتی لاوانی ڕۆژهەلات ئەبوایە، سەرهەڵدانی خوێندکاری مانگی ئەموزی تاران هەرگز روی نەدەدا! بۆیە لاوانی کوردستان لەم بوارەشدا بۆ گەلانی ئێران پێشەنگ بوون.

ئەنجام و چارەسەر: بەکورتی سێیەم سەرهەڵدانی ڕۆژهەلاتی کوردستان لەدوا سالی سەدەی رابردوودا دەستی پێکرد و هەتا ئێستەش بەردەوامە. سێیەم سەرهەڵدان شێوازە خەباتێکی نوێی تایبەتی سەدەی تازەی خوڵقاندوە و بەم زوییە شوێنەواری خۆی چێدەکا و هەم بۆ کوردستان و هەم بۆ ئێرانیش رۆڵی پێشەنگێتی دەبینێ. هەروەها تایبەتمەندی ئەم تەڤگەرە نوێیە، خوێندکاری ـ دیموکراتیە، چونکە خوێندکاران و رۆشنبیران پێشەنگ و دەست پێکەری بوون. بێگومان میتۆدی دیموکراتی نوێ، بۆ سەدەی تازە چارەسەرێکی گرنگە. ڕۆژهەلاتی کوردستانیش بۆشاییەکی گەورەی تێدا بوو، نە لایەنە کوردییەکان پڕیان کردبۆوە و نەدەسەلاتی داگیرکاریش. جڤاک بە گەشەی دینامیکی خۆی تەڤگەرێکی نوێی ئافراند و ئەوەتا خەریکە بۆشاییەکەی ڕۆژهەلات پڕ دەکاتەوە. لەکۆتاییدا دەتوانین بەم رستەیە وتارەکە تەواو بکەین «لەڕۆژهەلاتی کوردستان رێبەرێتیەکی تازە کار و لاوی رامیاری لەدایک بووە».

هیوا کرماشانی

سەدەی بیستەم ماڵ ئاوا !

سەدەی بیستەم ، سەدەی جەنجاڵ و لەدایک بوونەوەی کوردستان ماڵ ئاوایی لێکردین ، چ رەحەت دەربازی هەزارەی سێیەم و سەدەی بیست و یەکەم بووین و چ رەحەت سەدەیەکی پڕ لە کوشت و کوشتارمان داخست ! ئێژی ئەوە وەچە حازرییە و وەچەکانی رابردومان نەبوون لەم سەدەیەدا ژییان؟ کات وایە ، بەشێنەیی رادەبورێ و هەرگزیش بەرناکاتە دواوە . باوباپیرانیشمان وابوون ، سەدە بە سەدە و هەزارە بە هەزارەیان بەست و ئاوڕیان لەیەکتری نەداوە، هەر ئەو ئاوڕنەدانەوە و پێدانەچونەوانە خەمساردی مێژویی ئەم مرۆڤەی خوڵقاند .ئەگەر گەرەکمانە خەمساردی مێژویی دوبارە نەکەینەوە، وەرن پێکەوە تۆماری قورسی سەدساڵە هەڵبدەینەوە و لەناو داڵانی ئەو سەدە جەنجاڵەدا کون و کەلەبەرە تاریکەکان بپشکنین و لەم گۆڤارەدا پێشکەشی ئەم وەچە بدەینە سەدەی نوێ و وەچەکانی سەدە و هەزارەی تازە و بەپێچەوانەی باب و باپیرانمان وەچە تازەکان پەروەردە بکەین.

١ـ قۆناخی شەڕی یەکەمی جیهانی:
لەسەرەتای ئەم قۆناخەدا کوردەکانی ئەستەمبۆل ئاشنای پێشکەوتنەکانی شارستانی ئەوروپایی بوون. ئەستەنبۆل ناوەندێکی سیاسی / رۆشنبیری ئەو سەردەمە بوو و رۆژانە کاریگەری شارستانی و رۆشنبیری هاوچاخی لەسەر بوو. بەشە کوردستانی ژێر دەستی عوسمانی لەبەر ناوەندێتی ئەستەنبۆل هەندێک گۆرانی بەسەرداهات . لەو دەمەدا بۆ یەکەمجار لەساڵی ١٨٩٨ دا یەکەم رۆژنامەی کوردی لەلایەن بەدرخانیەکاندا دەرکرا . هەروەها لەو ناوەندەدا یەکەم کۆمەڵە کوردیە سیاسیەکان لەدایک بوون . بۆ نمونە «کۆمەڵەی تەعالی و تەرەقی کوردستان» لەوانە بوو. لەساڵی ١٩١٣ یەکەم گۆڤاری کوردی بەناوی «رۆژا کورد» چاپ کرا .. ئەم پەرەستەندانە رەوشی جڤاتی کوردستانی دەگۆڕی و کاری لێدەکرد.
شەڕی یەکەمی جیهان کەدەستی پێکرد «پیاوە نەخۆشەکە» واتە ئیمپراتۆری فیۆدالیەتی ناوەندی عوسمانی بووە لایەنێکی شەڕەکە . لەئاکامدا عوسمانی و هاوپەیمانەکانی شەڕەکەیان دۆڕاند ئەمەش بووبە سەرەتایی پارچە کرانی ئیمپراتۆری عوسمانی لەلایەن هاوپەیمانەکانرا . لەپەیمانی سیڤەردا ئەزمی کۆنی جیهان گۆڕدرا و نەخشە وئەزمێکی نوێ داڕێژرا ، لەو دەمە دەشیا کوردستانێکی سەربەخۆ چێ بکرایە ، چونکو پەیمانەکە رەوشی کوردانی دابووە بەرچاو . وەلێ ئاڵ و گۆڕێکی کوت و پڕی ، رەوشی ژیئۆپۆلیتیک و ژیئۆستراتیژی رۆژهەلاتی ناووی گۆڕی . ئەوەش روودانی شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ و سەرکەوتنی بۆلشڤیکەکان بوو. هەروەها تورکەکان بەتۆخی دژی پەیمانی سیڤەر راوەستان و لەهەمو لایەنێکی دیپلۆماتی و سەربازییەوە کاریگەریان کردە سەر گۆڕدرانی ناوەرۆکی پەیمانەکە و دەرکەوتنی پەیمانی شومی «لۆزان»رەوشی ناوەکی جڤاتی کوردستانیش ئەو دۆخەی تەواوتر کرد. جڤاتی خێڵەکی ـ گوندی نەخوێندەوار ، فەقیر و دواماوی کوردستان یارمەتی پەرەستەندنەکانی ئەدا کەمیچ خراپتری کرد. ئەم تایبەتیەش لە دەرکەوتنی «لۆزانی» شوومدا بێ کاریگەر نەبوو. پەیمانی لۆزان ساڵی ١٩٢٣ بەسترا . هەر ئەو دەمیش تورکە نویەکان کۆماری تورکیای تازەیان دامەزراند و بەر پەرچی یۆنانی ، فەرەنسی و بریتانیا بیەکانیان دایەوە. لەو بەرنگارییە دا بەباشی عونسوری کوردستانیان بەکار هاورد، تەنانەت سۆز و بەڵێنی دەوڵەت و

ولاتی هاوبەشیشیان دا! وەلێ گۆڕدرانی رەوشی ژیئۆپۆلیتیکی هەرێمەکە بەختی کوردانی لار کرد . عونسوری کورد و تورک دوای دامەزراندنی کۆماری نوێ ئەک پێک نەهاتن، دو هێندەی تر لێک دوور کەوتنەوە . تورکە نوێیەکان بەلاسایی باب و کالانیان سەرلە نوێ داودەزگای سەرکوت و داپلۆسانندنیان خستەوە کار.
کوردستانیەکانیش بەلاسایی مێژویان دەستیان بەسەرهەڵدانە ناوچەیی و خێلەکیەکان کردەوە.
دوای ئاڵوگۆڕەکانی شەری جیهانی یەکەم وەچەکانی بەر لەئێمە راپەرین ، راپەینەکانیش پێویست بوون، وەلێ بەس نەبوون و درەنگ کەوتن . بۆ نمونە لەباشور شێخ مەحمودی نەمر راپەری "١٩١٩" لەباکور شێخ سەعیدی پیران سەری هەڵدا "١٩٢٥" لەرۆژهەلات سمایل ئاغا هەڵستا "١٩٢٠" لەدرێژەی ئەو رەوتەشدا سەرهەڵدانی ئاگری "١٩٢٧" و بەرخۆدانی سەید رەزای دێرسم "١٩٣٧" روویان دا. ئەم راپەرینانە باوەک میراتی بەرخۆدانی نیشتمانیان دەوڵەمەندکرد، وەلێ رەوشەکەیان نەگۆڕی ، چونکە درەنگ رویان دا . ئەزم و ئەخشەی دنیا لەپەیمانی لۆزان ساڵی "١٩٢٣" روی دابوو، کەچی سەرهەڵدانی شێخ سەعیدی پیران ساڵی "١٩٢٥" روی دا . ئەمەش لە ئەنجامدا کردی بە کارێک کە هەلی لواوی پشتێوی شەڕی جیهانی یەکەممان لەکیس چوو و لەحاڵێکدا زۆربەی نەتەوەکانی جیهان و دەروجیرانەکانمان ئەخشەی خۆیان ئەخشاند ، باب و کالانمان ئەو دەرفەتەیان لەدەست دا.

٢ـ قۆناخی شەڕی جیهانی دووەم
شەڕی جیهانی دووەم لە ساڵی ١٩٣٨ دەستی پێکرد و ١٩٤٢ بەشکستی ئەڵمانیا ، ئیتالیا و ژاپۆن کۆتایی پێهات ، رەزاشای پالەوی پشتیوانی هیتلەری کردبوو ، بۆیە هاوپەیمانە سەرکەوتووەکانی شەڕ ئەویان لەتەختی دەسەلات لابرد. باکوری ئێران ئارتەشی سوری سۆڤیێت داگیری کرد و باشووریش ئینگلیسەکان دایان گرت. کەش

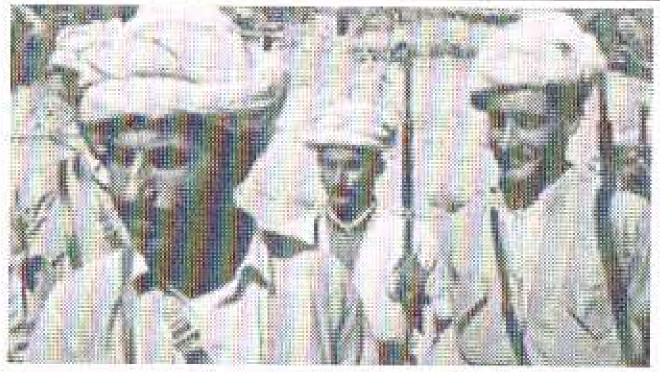

مێژوی سیاسی سەدەی ڕابردو لەناو بەری چوار شەردابەچوار قۆناخ دابەش دەکەین:
١. قۆناخی شەڕی یەکەمی جیهان.
٢. قۆناخی شەڕی دووەمی جیهان.
٣. قۆناخی شەڕی سارد .
٤. قۆناخی شەڕی کەنداو.

دامەزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستان و سپای مللی کوردستان و پەرەسەندنی ڕۆشنبیری نیشتمانی ، دەستکەوتە گرنگەکانی سەدەی رابردوو و ئاکامەکانی شەڕی جیهانی دووەم بوون. باوەک ئەم کۆمارە تەمەنی کەم بوو بەلام کورد توانی تامی دەسەلاتی خۆی بکا

وەهەوای نەبوونی دەسەلاتی ناوەندی و بۆشایی ، بووبە هۆی دامەزرانی کۆماری ئازەربێجان بە پێتەختی «تەورێز» و دروست بوونی فیرقەی دیموکراتی ئازەربێجان . بێگومان لەم پرسەدا رۆلی میر باقرۆف سەرکۆماری ئازربێجانی سۆڤیێت هەبوو. لە کوردستانیش کۆمەڵەی "ژ.ک" جێ بیبوو. کۆمەڵە لەژێر کاریگەری کۆمەڵەی هیوای باشور دامەزرابوو. کاربەدەستانی کۆمەڵە و پیاوە دیندار و ئاغاکانی مەهاباد و موکریان بەدیتنی رەوشی کۆماری ئازربێجان دوای سەفەر بۆ باکۆ و گەرانەوەیان ١٩٤٦/٢/٢٢ لەمەیدانی چوارچرای مەهاباد کۆماری کوردستانیان راگەیاند پێشەوا قازی محەمەد بوو بە یەکەم سەرۆک کۆماری کوردستان.
دامەزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستان و سپای مللی کوردستان و پەرەسەندنی ڕۆشنبیری نیشتمانی ، دەستکەوتە گرنگەکانی سەدەی رابردوو و ئاکامەکانی شەڕی جیهانی دووەم بوون. باوەک ئەم کۆمارە تەمەنی کەم بوو بەلام کورد توانی تامی دەسەلاتی خۆی بکا. کورد میلاکی سەرکەوتنی کردبوو. هەرچەند کۆمار بێ بەرخۆدان خۆی بەدەستەوەدا و سەرهەنگەکان دڕندانە پێشەوا و دو هەڤاڵەکەیان بۆ چاوترساندن لەسێدارەدا ، وەلێ کۆمار بوو بە میراتێکی مێژویی و لەدڵ و وژدانی نەتەوەیی کوردەکاندا ئەخشاندرا راپەرینی ئەو وەچە زۆر راست و پێویست بوو، وەلێ درەنگ بوو . چونکە دنیای ئەودەم لە پەیمانی یالتا و لەساڵی ١٩٤٤ ئەزم و ئەخشەی نوێی ستەند بوو، کەچی کوردان ساڵی ١٩٤٦ رابوون کێشمەکێش و سیاسەتبازی نێوان سۆڤیێت و ئەمریکا و دواتر ئیمزای پرۆتۆکۆلی ئیمتیازی نەوتی باکوری ئێران بۆ سۆڤیێتیەکان و لاوازبوونی ئینامیزمی کۆمەلایەتی و پێنەگەیشتویی «عدم بلوغ» نەتەوەیی ، بوونە هۆکاری لەبارچوونی کۆماری ساوا. بەوجۆرە باب و باپیرانمان و وەچەکانی ئەو کاتەش نەیانتوانی ئاژاوەی دوای شەڕی جیهانی دووەم بقوزنەوە و ئەو هەلەشمان لەکیس چوو.

٣ـ قۆناخی شەڕی سارد:
لە١٩٥٨/٧/١٤ دا ئەفسەرەکانی سپای ئێراق بە سەرۆکێتی عەبدولکەریم قاسم کودتایەکی سەربازیان کرد و رژێمی پادشاییان روخاند و کۆماری ئێراقیان دامەزراند . بەم جۆرە ئێراق لە پشتێونەی رۆژهەلاتی ناووی ئەمریکا دەرکەوت و خۆی لەبلۆکی رۆژهەلاتی نزیک کردەوە. لەم کەش و هەوایە دا بارزانی لەسۆڤیێت گەرایەوە و بەشداری سیستەمی نوێی کرد . پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێراق لەباشور سەری روداوەکانی گرتە دەست . سیاسەتی دابەش کردنی زەوی ئاغەوات لەناو جوتیارەکان و نارەزایەتی جینی سەردەستی کورد، پێک نەهاتنی هەردو عونسوری کورد و عەرەب لەسەرچۆنێتی دابەشکردنی دەسەلات و دەست تێوەردانی ولاتانی پشتێونەی سەوز وەک ئێران و ئیسرائیل رەوشەکەی گۆڕی . بۆیە لە ئەیلولی ١٩٦١ دا شەڕی کورد و وردە برژوای تازە بەدەسەلات گەیشتووی عەرەب دەستی پێکرد. ساڵی ١٩٦٦ سەرکردایەتی بزوتنەوەی کورد شەقی تێکەوت . وردە برژواکان و ئاغاکان لێک هەڵبران و ئەمەش یەکەم پلەی دەست پێکردنی شەڕی ناوخۆیی بوو و میراتەکەشی هەتا ئیمرۆ درێژەی هەیە. وەلێ سەرهەڵدانی ئەو قۆناخە یەکەم سەردەمی دەست پێکردنی بزوتنەوەی رزگاری نەتەوەیی بەمانا ئیمرۆژییەکەی بوو کە بەشێوەیەکی نیوچە رێکخستە روی دا. لەو سەرهەڵدانە دا بۆ جاری یەکەم وشیاری نەتەوەیی بەشێوەیەکی نیمچەهاوچاخ پێناسەکراو کوردی هەمو پارچەکانی کوردستان بەشێوەیەی مادی و مەعنەوی بەشداری بزوتنەوەکەیان کرد . باوەک لەسەردەمی شەڕی ساردا کورد توانی بەیاننامەی ١٩٧٠/٣/١١ بداتە ئیمزاکردن، وەلێ گەمەی ئاونەتەوەیی لەپەیمانی جەزایردا نسکۆی ١٩٧٥ ی خوڵقاند و سەرهەڵدانی قۆناخی شەڕی ساردیش بلاوەی پێکرا ، ئایەو جۆرە دەرفەتە لواوەکانی قۆناخی شەڕی ساردیش لەکیس کونسوری کوردستان چوو .

٤/ قۆناخی شەڕی کەنداو.
نیوەی کۆتایی هە فتاکان و هەشتاکانیش درێژەی قۆناخی شەڕی سارد بوون. دوای نسکۆی ١٩٧٥ لەباشور یەکێتی نیشتمانی کوردستان وەک رقیبەرایەتیەکی نوێ دەستی بەشەر کردەوە. شۆڕشی گەلانی ئێران لە ١٩٧٨ ودەرکەوتنی ئێران لەپشتوێنەی ئەمریکایی ، بۆشایی دەسەلاتیان لەرۆژهەلاتی کوردستان خوڵقاند . لەو سەروبەندەدا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران خۆی رێکخستەوە . کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانیش سەری هەڵدا . دەرکەوتنی شەڕی ئێران و ئێراق واتە شەری یەکەمی کەنداو ، زەمینەیەکی باش بوو بە پەرەسەندنی بزوتنەوەکانی باشور و رۆژهەلات ، وەلێ ئاگر بەستی دولایەنەی ئێران و ئێراق لەساڵی ١٩٨٨ دا زەبرێکی پشت شکێنی لەهەرێو بزاوە کەدا . بەو جۆرە شەڕی یەکەمی کەنداویش لەدەست چوو.
هاوینی ساڵی ١٩٩٠ ئێراق پەلاماری بردە سەر کوێت و داگیری کرد، چەند مانگ دوای ئەمە و لەسەرەتای ساڵی ١٩٩١ دا شەڕی دووەمی کەنداو دەستی پێکرد . هاوپەیمانەکان بۆ داسەپاندنی جیهانی تاک بلۆکی و ئەزمی نوێی جیهانی گەلە کۆمەیان کردە سەر ئێراق و لەکوێت دەریان پەراند ، گەلی باشوری کوردستانیش ئەو کەش و هەوایەی بەباشی قۆستەوە و سەرهەڵدانی پیرۆزی ئاداری ٩١ روی دا . گەلی باشور

کێشەی باکوری کوردستان ئەوەندە پێشکەوت شکستی بەهەموو فێڵ و تەڵەکە و تەکنۆلۆژیاکانی شەڕ و تاکتیکە جەنگیەکان هانی

جگە لە چەند ناوچەی پەراوێزی نەبێ هەمو باشوری کوردستانی ڕزگار کرد. دواتر چراسەوزی ئەمریکیەکان بوێری دایە سپای ئێراق و بەهاوکاری موجاهدینی خەڵکی ئێران زۆرینەی ناوچەکانی باشوریان داگیر کردەوە. کۆڕەوی میلیۆنی گەلی باشور ویژدان و ڕای گشتی جیهانی هەژاند و هاوپەیمانەکان ناچاری دەست تێوەردان کرد. گەرچی حسابی تایبەتی ئەمریکیەکان و ئەزمە نوێیەکەشیان هەبوو، بەو جۆرە بڕیاری نەتەوە یەکگرتووەکان و ناوچەی پاراستنو دەرکەوتن. لەشەڕی دووەمی کەنداو دا گەلی ئێمە زۆ ڕاپەڕی، وەلێ ئەوەتا نزیکەی دە ساڵە دەشیا دەسەڵاتێکی ناوەندی شێوە سەربەخۆ چێ بکرێ. مخابن مێژووی ناکۆکی ناوەکی خۆی دوبارەکردەوە و شەڕی ناوخۆیی ئەم دەرفەتەی لاواز کردوە. ئێستا لەباشوردا ڕەوشی ترسناکی نە شەڕ نە ئاشتی واقعی ئو دەسەڵاتی سەپاندوە و بەڕێوەش دەچێ!

وێڕای دەست پێکردنی شەڕی یەکەمی کەنداو، باکوری کوردستانیش دوای چل ساڵ شەوەزەنگی کەمالی ڕاپەڕی. ساڵی ١٩٧٨ پارتی کرێکارانی کوردستان دامەزرا ،ە١٥ ،ی تەباخی ١٩٨٤ شەڕی پیرۆزی ڕزگاری نەتەوەیی دەستی پێکرد و هەتا ٢ تەباخی ١٩٩٩ درێژەی هەبوو. شۆڕشی ڕزگاری نەتەوەیی کوردستان ڕوبەڕوی هەموو پارچەکانی کوردستانی گرتەوە. سەرهەڵدانی گەلێری باکور «١٩٩٠- ١٩٩٣» شۆڕشی کردە ملکی جەماوەر. شۆڕشی ڕزگاری نەتەوەیی بۆ وەرگرتنی ئەنجامی شەڕی ڕزگاری بەشێوەی سیاسی گەلێک مانۆڤری کرد. ئاگر بەستە یەکلایەکانی ٩٣-٩٥-٩٨ لەلایەنی ناونەتەوەییەوە پشتیوانیەکی ئەوتۆی لێنەکرا، وەلێ شۆڕشی کوردستان داودەزگا نەتەوەییەکانی خۆی لەدووەوە وڵات دامەزراند و دەستی بەکاربەندی قۆناخی بەدەوڵەت بوون کرد. هەروەها لەباری ڕاگەیاندنیشەوە شۆڕشی کوردستان قەڵەمبازێکی مێژوویی کرد و بەکردنەوەی تەلەفزیۆنی ئاسمانی MED شۆڕشی میدیای کوردستانی دەستی پێکرا. شۆڕشی میدیاش لایەنێکی ڕۆنێسانس و شۆڕشی شارستان و ڕۆشنبیری دەربازی هەزارەی سێیەم و سەدەی بیست و یەکەمدەکا.

سەرئەنجام لەسەدەی بیستەمدا گەلێک گەلی بندەست قۆناخی ڕزگاری نەتەوەییان تەواو کرد و دەسەلاتی نیشتمانی خۆیان

کوردستانی بوو.

کێشەی باکوری کوردستان ئەوەندە پێشکەوت شکستی بەهەموو فێڵ و تەڵەکە و تەکنۆلۆژیاکانی شەڕ و تاکتیکە جەنگیەکان هانی. بۆیە بڕیاریان دا ئاو لەسەرچاوەرا وشک بکەن، بۆ ئەمەش کێچەڵی ناونەتەوەیی ٩٨/١٠/٩ یان دەست پێکرد و لە١٥ شوباتدا بەڕفاندنی سەرۆکێتی شۆڕشی کوردستان گەیاندیانە ئەنجام. دەیانخواست تەگەرە بخەنە نێوان سەرۆکایەتی شۆڕش و کۆنسەی سەرۆکایەتی، بەلام ئەمە ڕوی نەدا. هەروەها لاوازبوون و پارچە بوونی بزوتنەوەی ڕزگاری نەتەوەییان دەخواست.

ئەمەش بێ ئەنجام بوو. مانیفستی ئاشتی و پرۆژەی کۆماری دیموکراتی قەڵەمبازێکی دیکەی چەپی کوردستانیە و بەم شێوازە خەباتە هاوچاخیەوە گەلی کوردستان دامەزراند، وەلێ گەلی کوردستان باوەک پتر لەدەسەرهەڵدانی ڕێخست، نەیتوانی قۆناخی ڕزگاری دیموکراتی خۆی بەسەرکەوتوویی بگەیەنێتە ئەنجام. زۆرینەی سەرهەڵدانەکانمان بەلەسێدارەدانی ڕێبەرەکان تارومارکران، قۆناخی شەڕەی یەکەم، دووەم و شەڕی سارد نەیگەیاندینیە سەرکەوتن، وەلێ لەقۆناخی شەڕی دووەمی کەنداو دا گەلی کوردستان زو و بەشێوەیەکی نوێژەن و هاوچاخی پێشوازی لەگۆڕانکاریە جیهانیەکان کرد و هێندێ ئەنجامی بەدەست هانی.

باوەکوو گەلی ئێمە لەسەدەی ڕابردودا نەیتوانی سەرکەوێ، وەلێ سەرهەڵدانەکان و شۆڕشی ڕزگاری نیشتمانی کوردستان چەند ناکامی گرنگیان هەبوو. یەکێک لەو ناکامانە ئەوە بوو بەو شەر و سەرهەڵدانەرا رۆحی یەکێتی نەتەوەیی چێبوو وگەلی ئیمە پرۆسەی بە نەتەوە بوونی مۆێرنی دەست پێکرد. بەنەتەوە بوون و یەکێتی نەتەوەیی لەخۆڕایی پێک نایەن، بەڵکو لەپێڤاژوی شەڕی ڕزگاری نیشتمانیدا بەدی دێن. شەڕی ڕزگاری کوردستانیش غووری نەتەوەیی پێدایین و لەناو گەلاندا سەرفرازی کردین، چونکە سەلماندی بەراستی گەلی ئێمە شیاوی ولاتێکی سەربەخۆ و ئازادە.

بۆ سەدەی داهاتووش دەسخاڵی نین، لەباشور ڕاستیەکی سەپێندراو هەیە و لەباکوریش قۆناخێکی نوێ دەستی پێکردوە. ئێمە هەین. دورنیە لەسەرەتاکانی سەدەی تازەدا چاومان بە کوردستانێکی ئاوروپایی بکەوێ!

دارا مەریوانی

قۆناخی ئەقڵی مرۆڤایەتی و دین ..!!

ئەگەر بەوردی سەیری دیرۆکی مرڤایەتی بکەین دەبینین ئەقڵ و هۆشمەندی بەشەریەت بە چوار قۆناخی گرنگ دا تێپەڕیوە..!

١- قۆناخی یەکەم و سەرەتایی قۆناخی ئەقڵی «خام» ئەقڵی بەرایی و دست پێکرینی خام کردنەوە وهوشیاری مرۆڤ هەست کردنە بەوشتانەی کە ڕۆژانە مرۆڤ بەکاری هێناون و توشیان بوە ..!! لەسەرەتادا مرۆڤ هەور و مانگ و ئەستێرە و بروسکە و دار و چیا و دیو وخێو و حەیوان یان هەر شتێک کەبە لایانەوە سەیر و «عەجایب» بو بێت پەرستویانن ..!

بەم جۆرە مرۆڤ لەم قۆناغە هەندێ بیروڕامان و تایبەتی بۆ خۆی دروست کردوە و فەنتازیاو خەیالات و ئەندێشەی جۆراوجۆری ئافراندوە، بەم قۆناخە دەبێژن قۆناخی ئەقڵی «زارۆکی» مرۆڤایەتی ..! ئەقڵی «خام» و خەیالات!! ئەم قۆناغە ڕێگەی خۆش کرد بۆ هەندێ ڕەهەند و بۆ چونی دینی.

٢- قۆناخی دینی و پەرستن و پەروەردگار، لەم قۆناخەدا «دین» هاتە وجود ! وەکو دینی زەردەشتی، یەهودی، بوزی، کریستیانی، ئیسلام.

ئەم دینانە بە دینی ئاسمانی و دینی کیتاب ناسراون .. لەهەر یەک لەم دینانە دا باس لەوەکراوە، کە بۆ خزمەتی مرۆڤایەتی و «ئیسلاح» کردنی جڤاک و بۆ بەرپاکردنی ئاشتی و برایەتی عەدالەت و یەکسانی هاتونەتە سەر ئەرزەوە «خوا» ئەم دینانەی ناردوە بۆ چاک کردنی کۆمەڵی ئینسانیەت..

٣- قۆناخی سێیەم قۆناخی فەلسەفە و بەکارهێنانی «بیری» مرۆڤە! لەم قۆناخەدا فەیلەسوفەکان باسی «ژیان و جیهان» دەکەن، بیرلەوە دەکەنەوە کە گەردون چۆن دروست بوە مرۆڤ چۆن پەیدابوە چۆن دەژی ؟! ئەم پرسانە هۆشی مرۆڤی فراوان و گەش کرد ..!! هەندێ لە فەیلەسوفەکان بونە هاریکارو لایەنگیری دین و هەندێکیان بونە دژی دین وکەوتنە لێ کۆڵینی و ڕامان و دراسات لەسەر مەسەلەی دین هەتا مارکس و هیگل، و فیوێرباخ گەلێکی تر فەلسەفەی ئافراندو ڕوبەرو دژی هەمو دینەکان وەستان و «مارکس و هیگل» لەم بارەیەوە دەبێژن دین ئەفیونی گەلانە!! ئەم داتوستاندن و ڕامانە جوداجودایانە بونە ڕێگە خۆشکەر بۆ زانست «عیلم»..

٤- قۆناخی چوارەم قۆناخی زانستە قۆناخی چونە ناومانگ و ئەستێرەکان. کەشف کردنی بنی دەریا و دۆزینەوەی هەمو شتە شاراوەکانی سروشت و تەبیعەت ..!

وەکو دۆزینەوەی ئەلکتریک ئەتوم، پترۆل و گاز و داهێنانی کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت و ئافراندنی دنیای گلوبالیزم کە دنیای کردۆتە گوندێکی بچوک !!واتە مرۆڤایەتی بەچوار قۆناخی ئەقڵی دا تێپەڕیوە:

١- ئەقڵی زارۆکی، منالی، ئەقڵی «خام» ٢- ئەقڵی دینی ٣- ئەقڵی فەلسەفی ٤- ئەقڵی علمی - زانستی ..!!

ئەم ئاین و دینانە بەناو هەمو مرۆڤایەتیدا دابلاوبونەوە بەتایبەتی کریستیانی و ئیسلامی کە زۆربەی مرۆڤایەتی ئەم دو دینەی گرتۆتە خۆ. فەلسەفە و ڕامانی «عیسا» پێغەمبەری کریستیانەکان فەرمویەتی بەفسەی خۆش و بە ئاشتی گەرەکە هەمو مرۆڤایەتی بێنە لای یەک «عیسا» دەبێژێ «ئەگەر لەلای ڕاستیان دای گەرەکە گەلای چەپ ڕابگری بۆ لێ دان» «واتە بەئاشتی و داتوستاندن دینی کریستیان بدەنە قبوڵ کردن.

محەمەد پێغەمبەری ئیسلام دەبێژێ ئەگەر هەر کەس بەقسەی خۆش نەبوە ئیسلام پێویستە بەزەبری شمشێرو بەقوەت مرۆڤایەتی بکەنە ئیسلام ! هەر چەندە لە ئیسلام دا بانگی ئاشتی و عەدالەت و یەکسانی کراوە، بەلام هەرکەسێ دژایەتی ئیسلامی کردبێت ملی قرتاوە..

گەلانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەکو کورد فارس تورک، عەرەب گەلانی قەفقاز ئازەری کازاخ ئوزبەک چیچان بونە بە ئیسلام هەر چەندە ئیسلام لەناو عەرەب لە جەزیرەی عەرەبەوە هات و بڵاوبووەوە بەلام تورک و عەرەب خۆیان گەلێ سودوقازانجیان لەم دینە کرد، ئەگەر چی کورد و فارس ڕۆڵێکی گرنگیان دیوە بۆ چەسپاندن و بلاوکرنەوەی ئیسلام .. بۆ ئەگەر «سەلاحەدینی» کورد نەبوایە ئیسلام وەکو ئیستا دەبوو و ئەم ڕۆڵە دیرۆکیەی دەبیتی ..!!

لەدوای مردنی «محەمەد» و تەواوبونی عەهدی خەلیفەکان و «خولەفای ڕاشدین» مەسەلەی مەسلەحەت و دەسەلات و خۆپەرستی کەوتە ناو دینی ئیسلامەوە، دوبەرەکیو جودای دەستەو تاقم پەیدا بوە .. هەرکەس لەکۆڕ مەسلەحەت و لەکور پێک ویستی خۆی کەوتە «تەفسیر» و شرۆڤەکردنی «قورئان» و قسەکانی محەمەد ..! ئەمە ژێ بوبەهۆی دروست بونی مەزهەب و گروپی جوداجودا .. وەکو «سونە» و «شیعە» «وەهابی» «عەلەوی» «قەرمەتی» «خەوارج» گەلێ دەستەوتاقمی تر کە هەمویان بەناوی ئیسلامەوە خۆیان نیشان داوە..!!

لەناو ئەم مەزهەب و جەماعەتە جوداجودایانە گەلێ شەڕ و شۆڕش و سەرهەڵدان ڕویداوە گەلێ خوێن ڕژاوە گەلێ ڕاپەڕین دژی ئەو دەسەلاتانەی بەناو ئیسلامەوە حوکمیان کردوە ڕووی داوە .. بۆ دەسەلات سەری هەزاران زانا و سۆفی و مرۆڤی پیرۆز قرتاوە گەلێ کەس بونە شەهید و گەلێکیش بونەزەندیق.

حەزرەتی علی و حسن وحسێن زارۆکی ئەوان و مەنسوری حەلاج هەزارانی تر لەم پێناوەدا شەهیدبون..!هەر حاڵ ئەم دیرۆکە دیرۆکی خوێن و شمشێر و دەسەلاتە!! بەناوی ئیسلامەوە گەلێ ئیمپراتوریەت و خەلافەت و ئیقتیداری مەزن هاتونەتە وجود ..!.

«فاتمیەکان» بۆ ماوەی چەند سەد ساڵ لە «میسر» حوکمیان کرد، «ئەمەویەکان» لەشام چەند سەدە حوکمیان کرد. «عەباسیەکان» لەئێراق بەناوی ئیسلامەوە زەمانێکی زۆر حوکمدار بون. . «عوسمانیە تورکەکان» بۆ ماوەی چەند ساڵ بەناوی ئیسلامەوە گەورە ترین ئیمپراتوریان دامەزراند، حوکمداری ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەشێکە لە ئاسیا و هەتا نزیکی ئەوروپایش بون .. واتە چوار ئیمپراتوری مەزن لەدوای «خولەفای ڕاشیدینەوە» بەناوی ئیسلام حوکمیان کردوە ١- فاتمی ٢- ئومەوی ٣- عەباسی ٤- عوسمانی بەلام ئەو گەلانەی قازانجو سودیان لە خەلافەت و ئیمپراتوری ئیسلامی وەرگرتووە، تەنها عەرەب و تورک بون .. ! گەلەناو ڕامان و فەلسەفەی ئیسلام داخۆان سەلاندوە بەناوی ئیسلامەوە توانیان پەلی دەسەلات بۆ نیوەی دنیا بهاوێژن و کولتوری زۆر لە میللەتان بخەنە ژێر قازانج و سودی نەتەوەیی خۆیانەوە و بیکەنە هی خۆیان ..! بەمەژی کولتوری ئیسلام لە کولتوری هەمو ئەو گەلانە پێک هات و گەلی عەرەب و تورک سودمەند بون ..! و لەسەر دەپی شانۆی جیهانی دا ئەم کولتورەیان بەهی خۆیان ناساندوە!..

ئێستا لەسەر شانۆی سیاسەت و دەسەلات دا دو کولتوری پڕ بە باندۆرو گرنگ لەسەر شانۆی جیهاندا دەلیزێ، کولتوری ڕۆژهەلات - ئیسلامی، کولتوری ڕۆژئاوا یان ئەوروپی - کریستیانی .. زانا و سیاسەت مەدارانی ئەوروپا دەبێژن کەڕۆژێکە نزیکە لە بەینی ئەم دو کلتوردا شەڕێکی مەزن بقەومێ .. نیوەی گەلانی دونیا تێبچێ و مرۆڤایەتی دوچاری فەلاکەت بێت..!!بۆ ئەم مەسەلەژێ گەلێ تیۆری جوداجودا هەیە و لەسەر ئەم تیۆرانە کاردەکەن و دەمخەبتن.. بۆیە دەبێژن کە کلتوری ڕۆژهەلات کلتورێکی دواکەوتو پاشفەرویە و ناتوانێ لەگۆر زانست بچێ ..! کولتوری ئەوروپا بانژی ڕۆژئاوا، کولتوری مرۆڤایەتی و پێشکەوتن خوازیە! دەکارێ لە بواری زانیاری دا بەرەوپێشەوەبچێ..! بۆیە تیۆری «دژایەتی کولتوری» کە ئەمڕۆ لەناو ڕوناکبیرانی ئەوروپا داباوە کاری بۆ دەکەن .. هەر سەردەکەوێ ! چونکە ئەوروپا خاوەنی ئەقڵی ئەتۆم و تەکنیکی مەزن و تەکنەلۆژیایە ..! ، ڕۆژێک دێ کە ئەم دوکلتورە لەیەک بدەن، شەڕی مەزن بقەومێ و سەرکەوت هەر بۆ ئەقڵی ئەوروپایەکان بۆ ئەقڵی زانستی ئەوروپاین!! ئەمەژی خەریکە لەپراکتکدا دەسەلێ بۆ «تەیموری ڕۆژهەلات» بونە دەولەت چونکە کریستیان بون و هەمو جیهانی ئەوروپای کریستیان چوینە هاریکاریان . بەلام «چیچان» و کورد تیاچون تارومار کران کەس قسەی نەکرد ..!! ، شانانا گۆسماو. دەبێتە سەرۆکی تەیموری ڕۆژهەلات. بەلام «ئۆجەلان» هەمو دەرگاکانی ئەوروپا و مافی مرۆڤی لەرودا دادەخرێ!! قوفڵ دەکرێ !!؟ بە بەرچاوی هەمو دنیاوە تەسلیمی تورکیا ئەکرێ هەمو کلتورێکش دەخرێتە ژێرپێوە!! ئیستە تیۆرێکی تر لە گۆڕیە ئەوژی داتوستاندنی کولتورەکانە لەباتی دژایەتی کولتوری کەسەرکۆماری ئیستای ئێران «خاتەمی» بانگەشەی بۆ دەکات و هەندێ سیاسەت مەداری ئەوروپایش پشتگیری ئەو بانگە دەکەن. گەلۆ شەڕی کولتوریی سەردەکەوێ یان داتوستاندنی کولتورەکان ئەویش زەمان وڵامدەداتەوە ؟؟! گەلۆ گەلی کورد چ سود و قازانجێکی مادی و کولتوری لەم خەلافەتانە کرد؛ چ قازانجێکی حوکم دەسەلاتی لێ کردن؟؟ ئەگەر چی قارەمانی وەکو سەلاحەدین و ئەبو موسلمی خوراسانی و هەزاران زانا و عالم و ڕوناکبیری گەورەی هەبو کە خزمەتی بە ئیسلام و کولتوری ئیسلام کردوە؟؟!

مەحەمەد ئەمین پێنجوینی

ماوێتی

باشوری ڕۆژهەڵاتی کوردستان

باشوری ڕۆژهەڵاتی کوردستان گرنگترین و گەورەترین هەرێمی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە . پێشتر بەم هەرێمە دەگوترا ،کرمانشاهان، ،دواتر ئەم هەرێمە بەهەرێمەکانی "ئیلام ، کرماشان و هەمەدان" دابەش کرا، ناوەندی باشوری ڕۆژهەڵاتی کوردستان گەورەترین شاری کوردستان واتە شاری کرماشانە . قولایی ستراتیژی ڕۆژهەڵات دەکەوێتە ئەم هەرێمە . هەروەها پانایی جوگرافیایی ڕۆژهەڵاتیش لەم هەرێمەدایە . چونکە هەرێمەکانی ئاردەلان ، موکریان و ورمێ هەرێمی باریکن و قولایی ستراتیژییان تێدانیە . لەباری کان و خێر و بێرە ژێرزەوی و سەرزەوییەکانیشەوە هەرێمی باشوری ڕۆژهەڵات لەهەمو هەرێمەکانی تر دەوڵەمەندترە . سامانی نەوت تەنیا لەم هەرێمەدا هەیە.

بەگوێرەی دو تایبەتێتی و دوفاکتۆری کولتور «لاجە و مەزەب» و جوگرافیا ئەم هەرێمە لە هەرێمەکانی ئاردەلان ، موکریان و ورمێ جیا دەکرێتەوە و ناوی لێدەنرێ «باشوری ڕۆژهەلاتی کوردستان» باشوری ڕۆژهەلات لەباری سروشتی جوگرافیاییەوە لەهەرێمەکانی تر جیاوازە . هەرێمی ورمێ ، موکریان و تەنانەت ئاردەلانیش هەرێمی کوێستانی روت و سیاکێون ، چەند ناوچەیەکی لێرەچێ کە لێرەواری هەیە ئەو دوایان دەشتی بڵند و ساردەسێرین ، کوێستان و زۆزانی روتی هەیە و کوێستانی جەنگەڵی و لێرەواریشی لێیە ودەشتی گەرمەسێری و گەرمیانیشی هەیە.

لەڕوی کولتوریشەوە ئەم هەرێمە لەهەرێمەکانی دی جیایە . کوردەکانی ئەم هەرێمە زۆرینەیان کوردی شیعەمەزەبن، پێرەوانی ئاینی یارسانیش دووەمین کەمینەی دینی ناوچەکەن . لاجەی کوردەکانی ئێرە لاجەی کوردی ژێروە کە بە هەڵە پێیان گوتوە «کەلهوڕی ، فەیلی ، لوڕی ، لەکی...» لاجەی کوردی ژێرو دوای لاجەکانی کوردی ژورو «کرمانجی» و کوردی ناووەسۆرانی» سێیەمین لاجەی هەراوی کوردییە. لەوانەشە لەباری نفوسی قسەکەرەوە لەلاجەی کوردی ناووش پتر بن ، وردە لاجەکانی ئەم لاجەیە بریتین لە:

١- کرماشانی ٢- کەروسی ٣- ئیلامی ٤- لەکی . باشوری ڕۆژهەلات تەنیا کرماشان ، ئیلام ، خورەم ئاوا و هەرێمی کوردنشینی ئۆستانی هەمەدان ناگرێتەوە ، بەڵکو هێڵێکی باریکی بەرەو ژورتر دەکشێ و شارەکانی ڕۆژهەلاتی ئاردەلان و موکریان دەگرێتەوە . لە ئاردەلان قوروە و بیجار و لە موکریانیش تیکاب و شاهین دژ بەشێکی باشوری ڕۆژهەلاتن .

لەباری ناوەندێتیەوە سنە و مەهاباد ڕۆڵی گرنگ ناگێرن ، چونکە ئەم دو شارە تەنیا ناوەندی هەرێمە سوننەنشینەکانن و ناوچە یارسان نشین و شیعەنشینەکان ناگرنەوە. لەباری لاجەشەوە تەنیا لاجەی کوردی ناوو دەگرنەوە ، سنە و مەهاباد دو ناوەندی کلاسیکی ڕۆژهەلاتن و ناوچەی ورمێ و باشوری ڕۆژهەلاتیان لێدابڕاوە ، وەلێ «کرماشان» وانیە. کرماشان مێشکی ڕۆژهەلاتە و دەتوانین بێژین مۆزاییکی ئەو پارچەیەیە. بۆ چی دێژین مۆزاییک ؟، جگە لە گرنگێتی ئابوری ، نفوس ، و پانایی جوگرافیایی، کرماشان لەباری لاجە و مەزەبیشەوە تاکلایی نیە و چەند لاییە . کوردی شیعەمەزەب ، سوننەمەزەب و یارستانی لە کرماشان هەنە. لە حاڵێکدا سنە و مەهاباد تەنیا کوردی سوننەمەزەبی لێیە و کشت گرنین . هەروەها زۆرینەی لاجە کوردییەکان لە کرماشان هەن ، تەنیا لاجەی کوردی ژورو «کرمانجی» نەبێ . کوردی ناوو«سۆرانی» ژێرو «کرماشانی» هەورامانی ، لەکی و لوڕی لە کرماشان تێکەلاو ویەکانگیر بوون و کشگیرە.

کرماشان ناوەند و پێتەختی ڕۆژهەلاتە . هاوکات دەتوانێ ناوچەکانی باکوری خۆی وەکو ئاردەلان ، موکریان و ورمێ بکێشێتە باشوری ڕۆژهەلات لەبەر دو فاکتوری جیایی لاجەیی و جیایی مەزەبی لەهەرێمەکانی ئاردەلان و سلێمانی دابڕا و لەبەر هاویەشی مەزەبی شیعە کەوتە ژێر کاریگەری ناوەندێتی ڕۆشنبیری فارسی . دەسەلات بەدەستانی ناوەندیش هەرلەکاتی سەفەوییەکانەوە هەتا ڕژێمی ئێستا بەباشی فاکتۆری جیایی مەزەبیان بەکارهاورد . جیایی مەزەبی نەیهێشت هەرێمی باشوری ڕۆژهەلات لەباری نەتەوەیی، کۆمەلایەتیەوە پێبگا و خۆی

دەسەڵات بەدەستانی ناوەندیش هەرلەکاتی سەفەوییەکانەوە هەتا ڕژێمی ئێستا بەباشی فاکتۆری جیایی مەزەبیان بەکارهاورد

و لەهەمان حاڵیشدا دەتوانی هەرێمەکانی باشوریشی بگرێتەوە کە ناوچەکانی ئیلام ، خورەم ئاوا ، چوارمەحاڵ و بەختیاری و کۆکیلیۆیە و بۆیر ئەحمەدن . ئەم ڕۆڵەش نەک تەنیا کێشەی لورەکان و لورستان لەپرۆسەی بە نەتەوە بوون و یەکێتی نەتەوەیی کوردستاندا یەکالا دەکاتەوە ، بەڵکو کوردستان دەگەیەنێتە لێوارەکانی «کەنداوی نەوتدار».

گەشەیەکی نوقسانی هەیە. شیعەگەری نایەڵێ کۆمەڵ لەباری نەتەوەییەوە گەشەبکا، بۆ نمونە تەماشای فارسی سوننە و فارسی شیعە بکەن ، تەماشای تورکی سوننە و تورکی شیعە بکەن، عەرەبی شیعە لەگەڵ عەرەبی سوننەدا بەراورد بکەن، ئەوجا تێدەگەن مەودای نێوان کوردی شیعە و کوردی سوننە مەزەب چی هێندە لێکی دور کردونەوە! تەنانەت ئەگەر دیندارانی یارسانی «ئەهلی هەق» لەخورەم ئاوا و خودی کرماشانیش نەبونایە، ئەوا هاوسەنگیەکەی ئێستاش هەر بە تەواوەتی لارەسەنگ دەبوو.

دیاردەی کۆلۆنیالی بەڕاستی تەنیا لەباشوری ڕۆژهەلات بەتایبەت لە کرماشان رەنگی داوەتەوە. ئەم هەرێمە لەباری ئابوری و سامانی ژێر زەوییەوە تالان دەکرێ و هێزی کاری هەرزانیشی راکێشی ناوەندی ئێران کراوە. لەباری ڕۆشنبیری و زمانیشەوە دیاردەی تواندنەوە و ئاسیمیلە کردن گەیشتۆتە لکەپۆپە .جگە لەوەێ فۆلکلۆری نەتەوەییمانیان تالان کردوە و کردویانەتە کەرەستەی خاوی ڕۆشنبیری نەتەوەی یەکەمەوە، زمانی کوردیشیان تێکداوە ، بۆ نمونە لە کرماشان قسەکردن بەزمانی کوردی عەیبە !ئەوەی قسەی پێبکا وەکو نەخوێندەوار ، گوندی و پاشکەوتو تەماشای دەکرێ! ئەمەش ئاکامی دیاردەی نامرۆڤانەی سوک کردنی نەتەوە نافارسە ئێرانیەکانە لەلایەن شۆڤێنیە فارسەکانەوە. هاومەزەبی لەگەڵ مەزەبی رەسمی و مەزەبی نەتەوەی یەکەمدا دو ئەوەندەی تر ئەم دیاردەیەی زەق کردۆتەوە .بۆیە هەستی نەتەوەیی لەباشوری ڕۆژهەلات خاوخلیچکە. وشیاری نەتەوەیی کەمە و گەشەو پێگەیشتنی نەتەوەییش کەم دەبیندرێ .

دەبێ ئەم راستیەمان لەبیرنەچێ تا کرماشان یەکالا نەکەینەوە، قەت کێشەی نەتەوەییمان لەڕۆژهەلات یەکالا ناکرێتەوە . کرماشان پێتەختی ڕۆژهەلاتی کوردستانە وهێمای یەکگرتنەوەی ناوچە دابڕاوەکانی ڕۆژهەلاتە . ٦٠٪ سەدی شێستی نفوسی ڕۆژهەلات لە باشوری ڕۆژهەلاتدان . تا ئەم نفوسە خەوتووە هەڵنەستێندرێن ، هەرگەز پرسی ڕزگاری نەتەوەیی ناگاتە ئەنجام .

ئێستا نەوەیەکی نوێ خەریکە چاوی دەبشکوێ و لەناسنامەی خۆیان دەگەڕن پێشان بە ناسنامەی ساختەی ئێرانیێتی و شیعەگەری .. نەوەکانی ڕابردوی ئەم هەرێمەیان لەخشتە برد، وەلێ ئیمڕۆ نەوەیەکی خوێندەوار وشیاری نەتەوەیی پەیداکردوە و لەچارەنوسی خۆی دەگەڕێ. ئەم نەوەیە تایبەتی و ناسنامەی نەتەوەیی خۆی پێناسەکردوە و خەریکە تەکان بەگەشەی نەتەوەیی، جڤاتی دەڤەرەکە دەدا . لاوان و خوێندکارانی باشوری ڕۆژهەلات رابوون، ئیتر سەردەمی خەون و شەوەزەنگ کۆتایی پێهاتووە و پرۆسەی بە نەتەوە بوون و یەکێتی نەتەوەیی ئەو هەرێمەشی گرتۆتەوە . بێگومان وزە و پۆتانسیەلی نیشتمانی بەتایبەت لەڕۆژهەلات بەخێرایی وەدەجوڵێ و دەبێتە دینامۆی پەرەسەندنە نەتەوەییەکان «١٥ شوبات». خاڵێکی وەرچەرخان بوو کەوا خەریکە ئەم هەرێمەش بۆ ناوجەستەی نیشتمانی گەورەمان هەڵدەلوشێ ، ئەو کاتەش «کرماشان» دەبێتە پێتەختی پرشنگداری ڕۆژهەلاتی کوردستان.

مەزدەک ئیلامی

ڕۆژباش گەریلا

هونەرمەند پارچەیەکی ژیانی جەماوەرە گەل لە چ ڕەوشێکدایە دەبێ تێیدا بژی و ڕەنگی بداتەوە ئەگەر سەرهەڵدانە دەبێ زایەڵەی سەرهەڵدان بێ گەر شۆڕش پێویستە ئاوێنەی شۆڕش بێ

کوردستانی ئیمڕۆ لەگەڵ هونەرمەندی کوردستانی ، بەسەر شاهین ، ئەم هەڤپەیڤینەی ئەنجام داوە. بەسێ خەڵکی باکوری کوردستانە و هونەرمەندێکە کە دەنگی لەسەرەتای نەوەدەکاندا هەڵیداوە و وێرای شۆڕشی رزگاری - دیموکراتی کوردستان هەڵیکردوە . ،بەسەر، بۆتە دەنگی ڕەسای شەر ، ئاشتی و ئازادی تێکرا ! واتە لەلایەک دەنگی چەک و گەریلا بووە ولە لای دیکەش دەنگی ئاشتی و جەماوەر . کوردستانیەکان ،بەسێ، بە سترانی ،گەریلا ڕۆژباش، دەناسن . دەنگی گڕ و حیماسە ئاسایی ،بەسێ، لەدڵی کوردستانیەکاندا نەخشاوە. ئەو دوای سێ چوار ساڵ کەمکاری سەرلەنوێ دەنگەکەی خستۆتە کار و لە قۆناخی چارەسەری پرسەکەماندا ، دەیەوێ ببێتەوە دەنگی کۆمەڵ و کێشەکەی و هانی چارەسەری بدا.

کوردستانی ئیمڕۆ: سەرەتا بە کورتی خۆتان بە خوێنەرانمان بناسێنن ؟

بەسەر شاهین : ناوی ڕاستەقینەم ،بەسەر شاهینە ، ساڵی ١٩٦٩ لە دایک بووم. لەبنەرەتدا خەڵکی دێرسیمین ، وەلێ لەبەر کوشتارەکان ، کۆچمان کردۆتە کۆچگری ، نزیکەی ٤٠٠ ساڵە لەوێ دەژین ، هەتا ١٢ ساڵیم لە کوردستان گەورە بووم .

دوایی لەبەر خوێندن و هەژاری دەربازی مێترۆپۆلەکانی تورکیا بووین . بۆ ماوەی ١٥ ساڵان لە ئەستەنبۆڵدا ژیاوم . ئیتر لەو کاتەوە کوردستانم ناسی.

کوردستانی ئیمڕۆ: ناوی بەسەر شاهین و بەتایبەت سترانی ،گەریلا ڕۆژباش، بوونەتە ناوی هەمیشەیی و لەدڵی گەل و مێژوودا نەخشێندراون . ئێوە لە هونەرێکدا خەبتیون کەپێی دەبێژن ،هونەری بەرخۆدان، یان هونەری شۆڕشگێری، ئێوە ڕۆڵی هونەری بەرخۆدەر لەپێڤاژۆی رزگاری نیشتمانیدا چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

بەسەر شاهین : بێگومان هونەرمەند پارچەیەکی ژیانی جەماوەرە. گەل لە چ رەوشێکدایە، دەبێ تێیدا بژی و رەنگی بداتەوە . ئەگەر سەرهەڵدانە . دەبێ زایەڵەی سەرهەڵدان بێ ، گەر شۆڕش پێویستە ئاوێنەی شۆڕش بێ . ئەو دەمەی من دەستم پەستراندن کرد ، بۆ گەلی کوردستان دەمێکی یەکجار گرنگی مێژوویی بوو. ئاستی مێژووی کوردستان هێندە بەرز ببۆوە کە پێویستی بە لایەنەکانی دیکەی خەباتیش هەبوو ، واتە ئەدەبیاتی شۆڕش پێویستی بە هەڵمەتێکی نوێ بوو. دەتوانم بێژم مرۆڤ هەتا ڕادەیەکی بەرز دەتوانێ ببێتە بەرسڤ . ئێمە تۆزکاڵێک ئەو وەڵامەمان دابۆوە . باسی بێدەنگیەکی چەند ساڵەت دەکرد ، دەتوانم بێژم ئەو بێدەنگیە ، بێدەنگی تێگەیشتنی بوو . من باسی تێگەیشتنی فەلسەفەی ژیانی تازە دەکەم ، باسی تێگەیشتنی ئەدەبیاتەکەی دەکەم. لەم ماوەیەدا ڕاستیەکەم بۆ ئاشکرا بوو کە پێویستە هونەرمەند بەربڵاو بژێ . ئەو وەڵامەی ئێمڕۆ پێویستە ، هەر ئیمڕۆ بیداتەوە . ئەوەی سبەینێش ئیمڕۆ ئامادەی بکا. ئەگەرنیش نابێ . خۆ بەیانی هەر بەیانیە ! بە کورتایی مرۆڤ دەبێ بێژێ ئەو قۆناخەی کوردستانیەکان دەربازیان کرد ئاسایی نەبوو ، تەنانەت هەتا ئیمڕۆش ئاواهیە. ئەگەر لە پێشکەوتنەکان جێ بمێنی ئابیە وەلام ، ئەوجا مرۆڤ خۆی هەڵنەفریوێنێ.

کوردستانی ئیمڕۆ: کێشەکانی هونەر و موزیکی کوردستانی چین ؟ بۆ پێش خستنی پێشنیار چارەسەری ئێوە چۆنە؟

بەسەر شاهین : گەلێک کێشە و کۆسپ لەپێشماندایە. یەکێکیان ئەمەیەکە زۆرینەی جەماوەر ئەم زمانە شیرینە تێناگەن یان بە هەڵە لێی تێدەگەن . من هونەر وەک ژیان دەنرخێنم، چونکە کام کۆمەڵ دەبێ بێ ، ڕۆشنبیرییەکی تایبەتی هەیە. ڕۆشنبیری ناسنامەی گەلانە ، گەلان چەندی پێشکەوتوون و چەندی بەهایان هەیە، ئەوەندە دەوڵەمەندن. سەیری مێژووی کوردستان بکە. هەر لە دەسپێکەوە شارستانی لە خاکی میزۆپۆتامیای ئیمڕۆ سەری هەڵداوە . ئەگەر مێژومان ئەوەندە زڵم و زۆر و کوشتار و تاڵانی لەسەر کراوە و هێشتاش هەرماوین ، ئەوا لەبەر ئەو دەوڵەمەندییە ڕۆشنبیرییە بووە. لەم سەردەمەشدا بەم تێکۆشینە تازەیەمان کۆمەڵی کوردستان هەمدیسان بەرەو ڕاستی ڕۆشنبیری خۆی هەڵدەگەڕێتەوە و خەریکی ناسینەوەی ئەو دەوڵەمەندییەتی . بۆیە پێویستە ئیمڕۆ چیمان گرتە دەست ، بە زانایی بیگرین و بە کوێرەی ئەو دەوڵەمەندیە و ڕاستیەی سەرێ بێ . گەلی فیداکاری کوردستان بۆ ئازادی گەلێک رەنجی کێشاوە و دەبێ بە کوێرەی ئەو هەستیاریە ،حەساسیە، ڕێ بکەین . ئەمە یەک ، یەکو دوایش پێویستە بەرەی ڕۆشنبیری بەرفرە بکەین. ئەوجا ناوەڕۆکی ڕۆشنبیری کە هونەرە هەتا یەکگرتوو یەکانگیر نەبێ ، شێواو و ئاڵۆز دەمێنێ . بۆ چارەسەری کێشەکانی کۆمەڵ چاند و ڕۆشنبیری هێزێکی مەعنەوییە . بۆیە دەبێ پرسەکانی هونەر و بەتایبەت موزیک بەچڤات بنەسێندرێن .

کێشەکانی موزیکی کوردی بەڕاستی گەورەن. جڤاتی کورد وەک دەزانرێ بندەستە. هێندێ پارچەی کوردستان بەزمانی خۆی خۆی پەروەردە کردوە ، بەزمانی خۆی گۆرانی چریوە. وەلێ لەباکور قاچاخ و قەدەخە پشتی ڕۆشنبیری و هونەرەکەمانی شکاندبوو . واتە چاندی کوردی بەزمانی کوردی دەرنەبڕدرا. گۆرانیە فۆلکلۆرییەکانمان بەزمانی تورکی ، عەرەبی وتەنانەت فارسی گوتراون . ئێکیان داون ، چونکە بێخاوەن بوون . پێویستە هەڵگەڕێینەوە سەر سەرچاوە کلاسیکەکانمان و گەوهەرە نبوومکانمان بدۆزینەوە . گەلێک مەقامی ئێمە بوونەتە بنەوانی موزیکی عوسمانی ، لە حوسەینی سەباحەوە بگرە هەتا حیجاز هەموی هی ئێمە بوون. پێویستە موزیکی ئێمە سەر

با گشتمان لەدەوری دەزگا کوردستانیەکاناندا کۆببینەوە و دەست بەهەڵمەتی ژیاندنەوەی ڕۆشنبیری نیشتمانی بکەین

لەنوێ ڕۆحی کوردستانی بگرێتەوە ، ئەمەش خەباتێکی پسپۆرانەی گەرەکە. پێویستە هەر هونەرمەندێکی کورد لەهەمان حاڵدا لێکۆڵەرەوەش بێ. کۆنە بەرهەمەکان کۆ بکاتەوە و لە نوێوە بنیاتیان بێنێتەوە و نۆژەنیان بکاتەوە. لاوەکانمان جاروبار چی دەژەنەوە ، دەقاودەق دەیهێننە زمان ئەمە لە حاڵێکدایە کەبەمجۆرە کۆمەڵێک هەڵە دەخولقێنن؛ من دژی نۆژەن کردن نیم ، وەلێ دەبێ بەزانایی بکرێ و ڕۆحی کوردی تێدا هەبێ. پێشنیار چارەسەرم ئەوەیە کە کلاسیکەکان و فۆلکلۆرکان کۆبکەینەوە و لە نوێوە نۆژەنیان بکەینەوە.

کوردستانی ئیمڕۆ: ئێمڕۆ گەلی کوردستان لەپرۆسەی گەشەی جڤاتی خۆیدا ، کەوتۆتە قۆناخێکی نوێوە ، لەم قۆناخە تازەدا هونەر و موزیکی کوردی چۆن دەتوانن ڕۆڵی خۆیان بگێرن؟.

بەسەر شاهین : بێ شک گەلی کوردستان لە مردن ڕزگار بوو و خۆی بوژاندەوە و بۆوە خاوەنی دۆزەکەی ، ئێمڕۆ لەناو جەرگەی ڕۆنیسانسی کوردستانداین ، گەلەکەمان گەلێک جاران سەری هەڵداوە ، وەلێ دایانپڵۆساندون ، چونکە خێڵەکی و ناوچەیی بوون ، هیچ یەکێتی و هاوپەیمانیەکی کوردان نەبوو. ئەنجامیش هەمیشە مردنی هەزاران دەردەهات . وەلێ لە تێکۆشینی ڕزگاری نەتەوەییدا و بەتایبەت بەڕێبەری ب. عەبدولا ئۆجەلان ئەو کێشەیە چارەسەر بووە و تەڤگەرێکی نیشتمانی لەدایک بووە. واتە گەل بوو بە خاوەنی سیاسەت و ئایدۆلۆژیا ، بووە خاوەنی فەلسەفەی ژیانێکی تازە و بۆوە خاوەنی خۆی . ئیمڕۆ هاوپەیمانی نیشتمانی چێ بووە و هەرکەس بۆ بەرژەوەندی نەتەوەیی هەوڵ دەدا و تەنانەت گیانیش دەدا. ئەمەش لە مێژوی کورداندا قۆناخێکی نوێ نیشان دەدا. ژیانەوەیەکی دیکەیە. ئەمە گۆڕانکارییەکی گەورەیە و لە کەسێتی هونەری شۆڕشگێریدا ڕەنگ دەداتەوە. لەڕابردودا گەلێک گۆرانی هەبوون وەک مەم وزین و دەروێشی عەڤدیکە بانگەوازی داخوازەکانی گەل بوون ، هەروەها گۆرانی مێرانی و حیماسەیش هەبوون کە باسی ئاغا و بەگە کوردەکان دەکەن، هێندێ هونەرمەند ئێستاش ئەو هونەرە کۆنە دوبارە دەکەنەوە ، لەحاڵێکدا لەسەردەمی نوێدا حیماسەی زۆر تازەمان هەیە و تائێستاش نەگوتراون . دەبێ ئەمە بەبەشی هەڵسەنگێرێ و بکرێتەوە گەوهەری هونەرەکەمان.

لە دواییدا دەمەوێ سپاسی گەلی کوردستان بکەم بۆ ئەو بەرخۆدانە مەزنەی مێژوی نوێی پێ ئەخشاند . هیوا ر تکایەکیشم هەیە، ئێمە وەک گەلێکی بێ نیشتمان گەلێک لەبەر خۆمان داوە ،بەرگریمان کردوە، . ئێمڕۆ هێشتا بەرخۆدان پێویستە بەتایبەت لەبواری هونەردا دەبی گەلەکەمان ڕۆشنبیری خۆی بەباشی بپارێزێ . دەبێ هەر ماڵێک بێتە سەنگەری زمان و ڕۆشنبیری کوردی .
ئەمە ئەرکێکی ژیانیە . باگشتمان لەدەوری دەزگا کوردستانیەکاناندا کۆببێنەوە و دەست بەهەڵمەتی ژیاندنەوەی ڕۆشنبیری نیشتمانی بکەین. لەقۆناخی نوێدا بەهەڵمەتی تازە دەتوانین وەچی لاوان قازانج بکەین و بەهونەرێکی گەرم و گۆرتر پیلانی تازەی تەفروتوناکردنی ناسنامەی کوردی لەباربەین.
لەدواییدا خۆشەویستی و ڕێزی بێ پایانم ئاراستەی گەلەکەمان لە باشور و ڕۆژهەلاتدا دەکەم و لەرێی ئەم گۆڤارەوە دوبارە سلاو ورێزی خۆمیان پێشکەش دەکەم.

بەشی ڕیپۆرتاژ

ئاڤەندا چاند و هونەرا کوردی

پێشانگەهەک شێوەکاری

ئاڤەندا چاند و هونەرا کوردی ل ڕۆژا ١٩/ ٢ / ٢٠٠٠ کاتژمێر ١٨ پێشانگەهەک شێوەکاری ڤەکر، بەرهەمێن هونەری یێن چار هونەرمەندێن کورد ئەڤ پێشانگەهە خەملاند.

ZOUHER HASSIB

هونەرمەندێن پشکدار

- زوهێر حەسیب ، باشورێ بچوک
- فەهمی بالآیی ، باشورێ مەزن
- ئلتر ڕێزان ، باکور
- فەتحی ئەسلان ، باکور

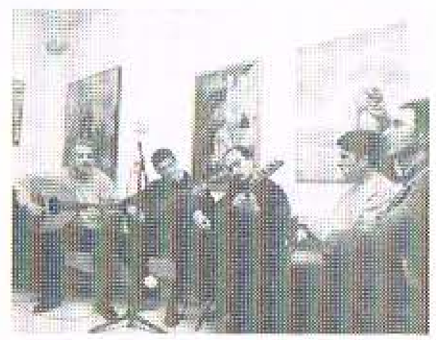

هەژی گۆتنێ یە هونەرمەند ئاگر ب چەند وێنێن فۆتۆگرافی پشکداری پێشانگەهێ بو، دناڤ چارچۆڤێ ڤان وێنەیاندە ڕەوش و خەملا کوردستانێ یا شونەواری و خوەرستی هاتن نیشاندان، مینا گۆڕا فەیلەسوفێ کوردێ ئاڤدار ئەحمەدێ خانی ، دێرا ئیسحاق پاشا، چیایێ ئاگری و گەلەک دیمەنێن دن.

ئاهەنگا ڤەکرنێ

نێزیک ٢٠٠ مێهڤان و ئاشقێن هونەری، ژ کوردی و بیانیان دئاهەنگا ڤەکرنا ڤێ پێشانگەهێ دا بەشداری کر، هەر بڤێ هەلکەفتێ ئێڤاریەکا موزیکا کوردی هات لدارخستن و ڤان هونەرمەندێن کورد هەوڵدا رەسەنیا موزیکا کوردی ب مهڤانێن بیانی بدەن زانین و ب ئاوازێن کوردی پێشانگەهە خەملی « دلدار حجی ، بەدرخان تاهە ، ئایدن، ئوندەر، سیامەند ».
چەندین پەرلەمانتەرێن کورد یێن ئەیالەتا بەرلین و ڕۆژنامە و گۆڤارێن کورد و بیانی سەردانا ڤێ چالآکیا هونەری کر، بەشداربویان هەستێن خوە ب گەلەک شێوان ئانی زمان و گەلەک بابەتێن گرێدای ڕەوشا ئیرۆیین یاچاند و هونەرا کوردی هاتن گەنگەشە کرن.

مێزگردی سەدەی بیست و یەکەم و پێوەندی کورد ـ تورک

ڕۆژی یەکشەمە ١٣ شوباتی ٢٠٠٠ لە پایتەختی ئەڵمانیا واتە بەرلین بیرۆی ئاگایی کوردستان بە بەشداری ئەحمەد ئافشار پارێزەری بەڕێز ئۆجەلان ، ڕەمزی کارتال نوێنەری کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان KNK، کەمال ئۆزۆن نوێنەری چەپی تورکیا، هێلموت مارکۆف نوێنەری فراکسیۆنی PDS لەپەرلەمانی ئەوروپا ، هـ. جەودەت نوێنەری بیرۆی ئاگایی کوردستان لە ئەوروپا ، مێز گردێکیان لەژێر ناوی، سەدەی بیست و یەکەم و پێوەندی تورک - کورد ، چێکرد . گۆڤاری ،کوردستانی ئیمرۆ، پوختەی مێزگردەکە بۆ خوێنەران بڵاودەکاتەوە .

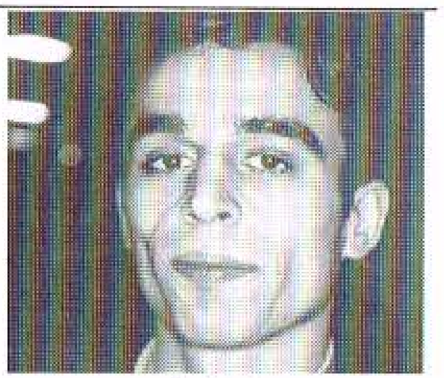

ئەحمەد ئافشار پارێزەری بەڕێز ئۆجەلان :

ئێمە دۆسیێی پێڤاژۆی دادکردنی بەڕێز ئۆجەلانمان ناردوە بۆ دادگای ئەوروپا . ئەم دۆزە لەوێش دووبارە گفتوگۆی لەسەر دەکرێتەوە . ئێمە لە دادگای ئەوروپا هەوڵدەدەین ئەو بشێویەی لە پێڤاژۆی دادکردنی بەڕێز ئۆجەلاندا دەرکەوتون بێنینە زمان . هەروەها لەسەر ئەو کەم و کورتیە ئیداری و دەستوریانەی کە لە دادگادا ڕویان داوە ڕادەوستین . بەتایبەت لەدادگای مافی مرۆڤی ئەوروپادا داکۆکی لەسەر شتە بنەڕەتیەکانی کێچەڵی ڕفاندنی بەڕێز ئۆجەلان دەکەین . کێچەڵێکی ئاوها کەبەشێوەیەکی پیلان کراو نەخشە بۆ کێشراو بەڕێز ئۆجەلانی پێ ڕفێندرا ، لەم سەردەمەدا نموونەی نیە بەتایبەت دەبێ ئەمەشمان لەبیربێت کە کێچەڵی ناونەتەوەیی هێشتا بەردەوامە . چەندین بەڵگەی بەهێزمان لەدەستایە لەوباوەڕەدام بەختێکی باشمان بداتێ . بەتایبەت کە ئێستا تورکیا ڕوبەڕووی کرینەر و پێوانەکانی پەیمانی «کۆپنهاگن» بۆتەوە و تورکەکان دەیانەوێ دەستووری بنەڕەتی خۆیان بگۆڕن. بۆیە لەو باوەڕەدام ناچارن هەندێک پێوانەی ناونەتەوەیی قبوڵ بکەن ، چونکە ئەگەر وانەکەن ناتوانن ببنە ئەندامی یەکێتی ئەوروپا . ئێمەش پڕۆژەیەکمان هەیە سەبارەت بە ڕەخنەکردنی دەستوری بنەڕەتی تورکیا لە بواری دەستور و مافی مرۆڤەوە . لەهەڤپەیڤینی دواییشماندا لەگەڵ ب . ئۆجەلان دا ئەو گوتی« ئەگەر تورکیا تەنانەت منیش بکوژێ ڕۆژێک هەر دێت بیروبۆچوونەکانم بکەوێتە دەستوری بنەڕەتی تورکیاوە ».

پرسیار : ڕەوشی تەندروستی بەڕێز ئۆجەلان چۆنە ؟

وەڵام : بەگشتی ڕەوشی تەندروستی باشە ، هەروەها دەزگا سڤیلەکانیش زۆر هەوڵ دەدەن لەڕێی دکتۆرە تایبەتیەکانیانەوە تەندروستی ب. ئۆجەلان بخەنە ژێر کۆنترۆڵەوە . ئەو قسانەی کە تورکەکان دەیڵێن گوایە ڕەوشی تەندروستی خراپە ترسیان هەیە خۆی بکوژێ ، درۆیە و شتێکی وا لە ئارادا نیە . وەلێ ڕەوشی پسیکۆلۆژی خراپە چونکە ئەوە ساڵێکە بەتەنیا دەژێ . بەتەنیا لەژۆرێکی ١٢٠ م . چوار گۆشە «دا دەژێ و هەمیشەش کۆمەڵێک سەرباز دەوریان گرتووە . ئێمە داوامان لەدەوڵەت کردووە کە ڕەوشی ئەو بگۆڕن بەلام ئەگەر وڵامیان نەدایەوە سکاڵای خۆمان دەگەیەنینە دادگای

بەلام ئەوروپا دەتوانێ بێژێ کە دادکردنی بەوشێوەیە نایاسایی کراوە، ئەو دەم ئەوروپا دەتوانێ بڕیاری دادگای ئاسایشی دەوڵەتی تورک پرۆتێستۆ بکات ئەوروپا . ڕۆژانە دوو ڕۆژنامە دەگاتە دەستی و ڕادیۆیەکیشی هەیە ، بەلام پێویستە بێژین وەکو پارێزەر مافەکانی ئێمەیان پێشێل کردووە .

پرسیار : بەڕێز ئۆجەلان سەبارەت بە پاکتاوکردنی «حزب الله » چی دەڵێن ؟

وەڵام : بەڕێز ئۆجەلان دەڵێ کە مەسەلەی کۆمەلایەتیان خستۆتە ئەستۆی گەلی کورد و جلێکی کوردیان لەبەر کردووە خۆیان « تورکیا و ئێران » ئەم حزبەیان دامەزراندوە ، لەباری کۆمەلایەتییەوە تورکیا پشتیوانی لێ دەکرد ئەم هێرشەی ئێستاش بۆ سەر « حیزبو للە» ئێرانی پێ دەکوشن، هەروەها بەڕێز ئۆجەلان گوتی: پێویستە ئەو جینایەتانەی کە «حیزبولکۆنترا» لە کوردستان کردونی لە دادگای مافی مرۆڤی ئەوروپادا بێتە گفتوگۆ کردن . پێشان تورکیا بۆ لاوازکردنی جولانەوەی گەلی کوردستان ئەم لایەنە وەکو مەقاش بەکار هێنا وەلێ ئێستا پێویستی پێ نەماوە و دوای ئەو پرۆسە تازەیەی کە کوردان لەباکوور دەستیان پێ کردووە دەیانەوێ پاکتاوی بکەن . ڕاستە تورکیا پەیمانی لابردنی ئیعدامی ناونەتەویی ئیمزا نەکردووە

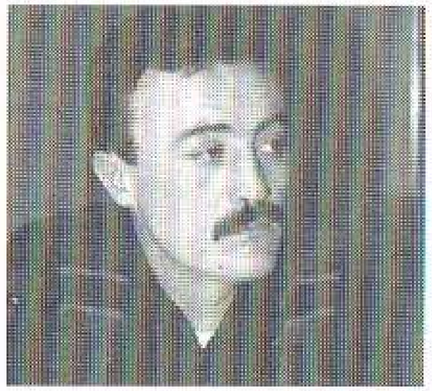

بەڕێز جەودەت
بەرپرسیاری بیرۆی ئاگایی کوردستان

ئەگەر ئەو قۆناخەی PKK ی تێدا دامەزراوە هەڵسەنگێنین تێدەگەین لەو سەردەمەدا ، دوو بلۆک لەجیهاندا هەبوون ، بلۆکی ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلات . کێشمەکێشی نێوان هەردوو بلۆک کاری دەکردە سەر ڕێکخستنە ڕزگاری خوازەکان . لەو چوار چێوەیەدا ولەبەر ئەوەی کە بەرژەوەندیPKK و بلۆکی ریئاڵ سۆسیالیست یەکیان دەگرتەوە مەترسیەکی گەورەش لەسەر هەبوونی گەلی کورد هەبوو بۆ نموونە مەترسیێک وەک قڕکردنی ئەرمەنێکان لەوڵی کوردان دا هەبوو . دەوڵەتانی دەوروبەریش بەناوی هەردوو بلۆکەوە بە بەرژەوەندی گەلی کوردستان دەلەیستن . ئەو کاتە کوردان شەڕی چەکداریان وەک ئامراز بەکار هێنا نەک ئارمانج ، بۆ ئەوەی کورد کەسیتی نەتەوەیی خۆی بپارێزێ جگە لەو ڕێگەیە ڕێگەیەکی تر لەبەردەمدا نەمابوو . ئەو وەختە بۆ گەیشتن بە ئارمانجە ستراتیژیە دوور خایەنەکان شەڕی چەکداری پێویست بوو . شۆڕشی نوێ ی کوردستان شان بەشانی شەڕی چەکداری خەباتێکی سیاسی - ڕۆشنبیری دەسپێکرد . بۆ ئەوەی پێڤاژۆی ئاشتی جێ بگرێ لایەنی کورد ساڵی ١٩٩٣ بۆ یەکەم جار یەک لایەنە ئاگر بەستی ڕاگەیاند وەتا ئێستا چوار جار ئاگر بەستی یەک لایەنەی ڕاگرتووە وەکو شۆڕشەکانی دنیا شۆڕشی کوردستانیش هێندێک گۆڕانی دیموکراتی بەخۆیەوە دیتوە . ئەمەش بەهەوڵ و تێکۆشانی سەرۆکی گشتی PKK بەڕێز ئۆجەلان لەساڵی ١٩٩٣ وە دەستی پێکردووە و هەتا ئێستاش درێژەی هەیە .

سەرۆک نەیدەویست تەنیا شەڕی چەکداری بەڕێوەببا ، بەڵکو وشیاری ناوخۆیی گرنگتر دەدیت و خەباتێکی تایبەتیشی بۆ دەکرد . دەیگوت تەنیا وشیاری کۆمەلایەتی دەمانگەێنێتە ئارمانج .

چەندی شەڕ درێژەبکێشێ ، دەبێ گەل واز لە ئارمانجە بنەڕەتیەکانی خۆی نەهێنێ . بۆیە یەکێتی ریزەکانی گەلی کوردستان یەکێک لە ئارمانجەکانی تەڤگەری ڕزگاریخواز بووە. کێچەڵی ناونەتەوەیی لەدژی هەلکەوتە ستراتیژییەکانی گەلی کوردستان بەڕێوە بردرا، تەنیا دژی کوردستانی نەبوو، بەڵکو دژی بەرژەوەندییەکانی تورکیاش بوو . چونکە وڵاتانی بیانی خواستیان بەم پیلانە ، تورکیا بخەنە ژێر کاریگەری خۆیان . هێندێ وڵات نەیاندەویست کێشەی کورد – تورک بگاتە چارەسەرییەک . بۆیە دەیانەویست بۆ هەمیشە تورکیا لاواز بمێنێ و لەناو زەلکاوی کیشە ناوەکیەکانیدا پەلە قاژە بکا . سەرۆکی گشتی PKK لەساڵی ١٩٩٣ وە هەستی بەم کێچەڵە کرد ، بۆیە لەو کاتەوە دەستی بە پێڤاژۆی ئاشتیانەی خۆی کرد ، تا بتوانێ ئەم کێچەڵە پوچەڵ بکاتەوە. لەو دەمەوە سەرۆکی گشتیPKK بووە پێشەنگی پرۆسەی ئاشتی و دیموکراتی و گشت

دەرفەتەکانی سەفەر بەرکرد بۆ گەیشتن بەو مەبەستە . کۆنگرەی ئاوارتەی هەفتەمی PKK ش ئەم بۆچوونەی بەشێوەیەکی ڕۆشن دیاری کردوە. هەروەها دەزگای سەربازی و سیاسی وەک ARGK و ERNK ی خستۆتە خزمەت ئەو ئارمانجەوە.

بە کورتی PKK لەناوخۆیدا بەگوێرەی میتۆد و پێوانە زانستیەکانەوە گەیشتە ئەم بۆچوونە نوێیانە . بێگومان هیچ هێزێک ناتوانێ پێش لەم بە جیهانی بوونە بگرێ و لەبەردەم ئەم ڕێبازە ئاشتیانەیەدا ببێتە کۆسپ . هیچ هێزێکیش ناتوانێ ببێتە ڕێگری سیستەمی نوێی جیهانی ، ئەمە بۆ هەرلایەک ئاشکرایە . لێرەدا دەتوانرێ بگوترێ ڕۆڵی گەلی کوردستان ڕۆڵی بە دیموکراتی کردنی تورکیایە و تەنانەت هی ڕۆژهەلاتی ناڤینیشە.

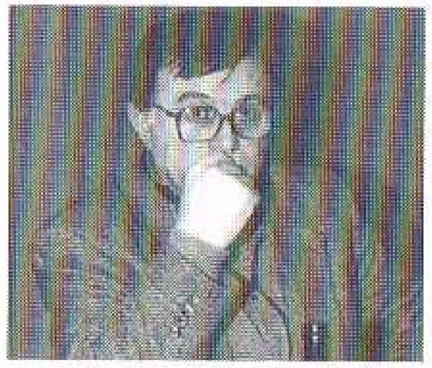

کەمال ئۆزۆن
نوێنەری چەپی تورکیا

پیاو دەتوانێ بێژێ ، تورک لە ساڵانی ڕابوردودا بەسەر بزوتنەوەی کورد دا سەرکەوتن . من بەخۆم ئەندامی ڕێکخستنە یەکەم کە چاودێری پێڤاژۆی نوێی تورکیا دەکا . ئێستا دەبینم کە گەلی کورد لە ساڵڤەگەڕی ڕفاندنی ڕێبەری خۆیدا چ هەڵوێستێکی وەرگرتووە دژی کۆماری تورکیا. ئەو کۆمارەی کەمنیش ئەندامێکیم .

من دەمەوێ لەسەر کۆمارێک باس بکەم کە بە خۆشی لەخۆی دەترسێ . دەمەوێ باسی کۆمارێک بکەم کە جاروبار بە ناوی گەلەکەی هەرەشە لە دراوسێیەکانی خۆی دەکا و هیچ جار باوەڕی بە دەوروبەری خۆی نەکردوە.

ئەو کۆمارە نەخشەی قڕکردن و تەفروتوناکردنی گەلی کوردی لەکاتی سوڵتان عەبدولحەمیدی نژادپەرستەوە کێشاوە . ئەوبوو کە ئەم ڕێگەیەی خۆش کرد تا کۆماری تورکیا بە سەرۆکێتی ئەتاتورک دابمەزرێ . دەتوانم بێژم ئەتاتورک ڕێچەی عوسمانیەکانی شکاندۆتەوە . کوردان لە دامەزراندنی کۆماردا ڕۆڵێکی باڵاو گرنگیان هەبوو ، چونکە بەشدار بوون لەبەستنی پەیمانەکانی ئەتاتورکدا . وەلێ ئەوەی گەیشتە ئارمانج ، پشتی لە سۆز و پەیمانی خۆی هەڵکرد و لە کوردان هەڵگەڕایەوە.

لەوکاتەدا کوردان هەستیان بە مەترسی کۆمەڵکوژییەک وەکو ئەرمەنیەکان کرد ، بۆیە پەیتا - پەیتا سەریان هەڵدا . تورکیا بەرژەوەندی هێندێ وڵاتی دەپاراست ، بۆیە توانی کەڵک لە پشتیوانی سیاسی - سەربازی ئەو وڵاتانە وەربگرێ . لە ئاکامدا لە بێدەنگیەکی ناونەتەوەییدا هەمو سەرهەڵدانەکانی بنەبڕ کرد . بێگومان ئەگەر ئەو قۆناخانە نەناسرێن ، پیاو ناتوانێ پێڤاژۆی ئیمرۆژەی کێشەی کورد- تورک تێ

بکا.

ئەو دەمە ئەوەی کوتبای «کوردم» بەگوێرەی سیاسەتی مستەفا کەماڵ قرەدەکرا . هەزاران گوندیان کاول کرد و سەدان هەزار کوردیش کوشتران . بەتایبەت لەم ١٥ ساڵەی دواییشدا مێژوی کوشت وبڕ خۆی دوبارە کردەوە . بۆ ئەوەی تورکیا پارچە نەکرێ ئەتاتورک سیاسەتی «هەمومان تورکین» ی دەرخست. ئەم شێوازە نزیک بوونە هەتا ئێستاش بەردەوامە . دەوڵەتی تورک ئەم سیاسەتە لەرێی هەموو دەزگاکانیەوە بەرێوە دەبا . من خۆشم یەکێک لە جێ بەجێکەرانی ئەو سیاسەتە بووم ، چونکە من لە کوردستان مامۆستا بووم و نەمدەهێشت خوێندکارە کوردەکانم بەزمانی زکماکی خۆیان قسەبکەن . وەلێ ئەم سیاسەتە سەدیسەد هەڵە بوو، چونکە جیابوونەوە لەنێوانماندا چێکرد.

لە ئیتالیا لێیان پرسیم ، بیروبۆچوونت لەسەر ئەم کێشەیە چیە ؟ لەوڵامدا گوتم ، پێویستە لەپێشدا من دادبکەن و ئەوجا بەرپرسیارانی دەوڵەت ! چونکە ئەودەمەی لە کوردستان مامۆستا بووم، بەرێوەبەری ئەم سیاسەتە بووم . لەبەر ئەو سیاسەتە زۆر لەخۆم دەبێزرێم . وەلێ لە ئێوەش بێزارم ، چونکە بەدیموکراتی کردنی دەوڵەتی تورک بە ئێوەوە بەندە، ئەگەر ئابەم شێوەیە نایەککرتوو بن و یەکێتی ناوخۆییتان نەبێ ، دەوڵەت بێتان پێدەکەنێ . ولەناوتان دەبا . وریابن لەسەدەی بیست و یەکەمیشدا مەترسیتان هەرلەسەرە.

هێلمۆت مارکۆف
ئەندامی پەرلەمانی ئەورووپا

بەداخەوە یەکێتی ئەوروپا لە وەرگرتنی ئەندامانی تازەدا سیاسەتێکی یەکجۆری نیە. هێندێ مەرجی هەیە زۆر زوڵاڵ و روشنن ، وەلێ بۆ هەر وڵاتێک بە شێوەیەکی جیاواز بەرێوە دەبرێن. بۆ ئەندامێتی یەکێتی ئەوروپا دوێتوانە هەن ، بۆ نمونە مەرجی تایبەتی کردنی ئابوری . یەکێتی ئەوروپا EU، ئێژێ ئەگەر وڵاتانی ئەوروپای رۆژهەڵات دەیانەوێ ببنە ئەندام ، دەبێ سەرەتا ملکیەتی گشتی نەهێڵن و ملکیەتی تایبەتی پێش بخەن . بەڵام وڵاتە ئەندامەکانی ئێستاش ئەم مەرجەیان بە تەواوەتی جێ بەجێ نەکردوە ..

ناتوانم سەبارەت بە سیاسەتی رۆژانە هەموشتێکیان تێبگەیەنم ، چونکە خۆتان روداوەکان دەشوێێن . هێندێ روداویش هەن تەنانەت بۆ خۆشم وەک ئەندامی پەرلەمانی ئەوروپا لێی تێناگەم . راستە جیهان بەردەوام لە گۆراندایە و بەرەوپێش دەچێ ، بەڵام پێویستە لە

هەر شوێنێ مرۆڤ لەیەکتربگەن و بتوانن سەربەستانە لەگەڵ یەک گفتوگۆ بکەن. بەداخەوە لەپەرلەمانی ئەوروپاشدا هەرکەس دەیەوێ بەرادەیەکەم پارتی و گروپی خۆی بەرزبکاتەوە. بۆیە لەسەر ئەم بابەتە کێشەکان دێنەپێشەوە و گرفت و گۆی لەسەر دەکرێ ، دەبێ هێندێ کێشەی گشتی وەک کێشەی کورد بخرێنە رۆژەڤ و قسەی لەسەر بکرێ و لە چوارچێوەیەشدا لەگەڵ دەوڵەتی تورکدا بکەونە پێوەندی .

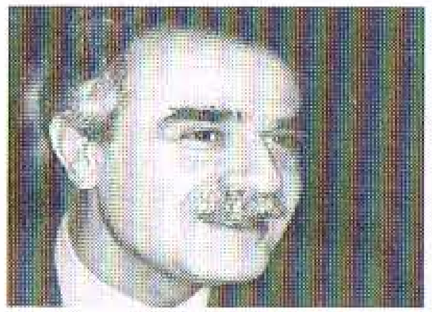

رەمزی کارتاڵ
نوێنەری کۆنگرەی
نەتەوەیی کوردستان KNK

گەلی کوردستان بەشەرەفێکی بەرزەوە تێکۆشینی خۆی بەرێوەبرد . گەلی کوردستان روبەروی تەفروتوناکردنێکی ترسناک بووبۆوە ئەم گەلە لەمێژوی رۆژهەڵاتی ناووەدا رۆڵێکی گرنگی گێراوە. ئێمرۆش گەلی ئێمە بۆتە کلیلی رۆژهەڵاتی ناوو ودەبێ بەوجۆرە سەیری بکەین . شتی هەرە گرنگ رێکخستنی نەتەوەیی نێوان هەرچوار پارچەی کوردستانە، رێکخستنی وەها پەیدابووە ، چونکە پارچە گەورەکەی کوردستان لەناو شۆرشدا پێشکەوت و گۆرانی گەورەی لە ئاستی گشتی کورداندا پێک هانیوە. ساڵی ١٩٩٩ کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستانی گرتۆتەخۆی.

کۆنگرە ئەنجامی خەباتی چەندین ساڵانەی گەلی کوردستان بوو .

ئەمرۆ لە هەموو ئاستەکاندا خەباتی گەل پێش دەکەوێ . پێویستە بەرژەوەندیە خێزانی ، شەخسی و گروپیەکان لەگەڵ بەرژەوەندی نەتەوەییدا بگوردرێنەوە و بکەونە خزمەتی گەل ، ئەمەش ئەرکی گرنگی کۆنگرەیە. بەداخەوە هێشتاش PKK و PDK لە شەردان و شەری ناوخۆ بەردەوامە . خەباتی ئێمە بۆ چارەسەرکردنی کێشەی ناوخۆیی بەردەوامە و

پێوەندیمان بە هەردو لایەنەوە هەیە، وەلێ هێشتا PDK وەڵامی نەداوینەوە .

هەر کوردێک لە بەرانبەر یەکێتی نەتەوەییدا بەرپرسیارە و لەهەر شوێنێکیش پێویستە بەم شێوەیە خەبات بکرێ . KNK بۆ هەر چوارپارچەی کوردستان سیاسەتی هەیە، لەئاشتی ناوخۆیی پارچەکان و ئاشتی کوردستانی پشتیوانی دەکا. بێگومان ئەو گۆرانکارییە جیهانیانە ، کاریگەری لەسەر رۆژهەڵات هەیە و لەپارچەکانی دیکەشیدا هەروەهایە . هێزەکانی دەرەوەی کۆنگرە دەیانەوێ لە چوارچێوەی کۆنگرەی هەفتەمی PKK دا خۆیان و هێزیان پەرەپێبدەن . گەلی کوردستان بۆ رۆژهەڵاتی ناوو خەباتێکی پیرۆز بەرێوە دەبا .

بەرێز کەمال ئۆزۆزن گوتی هەمو شتێک کرتدراوی گەلی کوردستان خۆیەتی ، بەڵام هیوای گەلی کوردستانەوە بمێنێ بێ ویژدانیە پێویستە هەمو گەلان لەم بوارەدا خزمەت بکەن . بۆ بەدەست هێنانی ئاشتی و دیموکراسی دەبێ لەناو خۆدا خۆمان بگۆرین و دەبێ لەم بوارەدا دەست پێشخەری بکەین .

لە وەڵامی قسەکەی بەرێز کەمال ئۆزۆنیشدا ئێژم بەراستی قسەکەی یەکجار گرنگ بوو ، وەلێ لە بواری هەڵە بوونیەوە گرنگ بوو ، چونکە دیارە هەتا ئێستاش لە پێڤازو و پرسی ئێمە تێنەگەیشتوە. ئێستا لە پەرلەمانی ئەوروپا دا خەباتمان هەیە ، ٣٨ پەرلەمانتەر و لەوەش زیاتر سکرتاریەت کۆمیسیۆنێکیان چێکردوە کە پێڤازۆی هێندێک وڵات بشوێێن ، لەوانەش بەتایبەت پرسی کوردستانە. ئەمەش دەسکەوتێکی گەورەیە و لە پەرلەمانی ئەوروپاشدا هەنگاوێکی رەسمیە و ئێمە بە باش هەڵیدەسەنگێنین . ناتوانین کێشەکەمان وەک فەلەستین و باشوری ئەفریکا و ئایرلەندا بنرخێنین، ئەوە هەڵەیە چونکە کێشەی ئێمە تایبەتیەکی خۆی هەیە و هەل و مەرجێکی بابەتی جیاوازی هەیە.

ئەگەر تورکیا ئێمرۆ سەرۆک ئاکۆزن ، لەبەر دیموکراتی بوونی تورکیا نیە، لەوباوەرەداین ئاکورد لەناو خۆیاندا یەکنەگرن یەکێتی ئەوروپاش بەتەنیایی ناتوانێ شتێکمان بۆ بکا. باوەربکەن ئەگەر بریاری لەسێدارەدانی سەرۆکی شانازی KNK ئاشتی ببردایەتە تورکیا ، لەمێژە کردبوویان . وەلێ ئەوانیش باش دەزانن کە ئەو کارە ئاشتی نەک ناهێنێ شەر و شۆرێکی ترسناکی بەدواوەیە ، بۆیە نەیانکرد .

چارەسەریە روکێشەکان و بەردەوامی دووبەرەکی لە باشووری کوردستان

ساڵانێکی دوور و درێژە لەباشووری کوردستاندا ، لەنێوان هەردوو هێزی PDK و YNK دا شەروپێکادان و دووبەرەکی بەردەوام دەکا. ئەو دووبەرە تاڵە نە تەنیا بۆ باشوری کوردستان ، بەڵکوو بۆ بەشەکانی تری کوردستانیش بۆتە جێی زیان و ، هەروا خزمەتی بە دواکەوتنی بزاڤی نەتەوەیی کوردستانی کردوە.

لەباشوری کوردستان دا هەرچەندە دەمێکی درێژە بەناو خەبات بزاڤێک بەرێوەیە ، بەڵام ئەو بزاڤە لەبەر ئەوەی لەسەر پرنسیپەکانی دیموکراتی - نەتەوەیی نەچۆتە رێوە ، بێ پسانەوە دووبەرەکی ناوخۆی قووڵ کردەوە و ئاسەوارێکی نەباشی بەجێ هێشتوە، لەسەر بزاڤی نەتەوەیی و پەرەپێنەدانی کەش و هەوایەکی دیموکراسی . ئەم دووبەرەکیە مۆڵەتی نەداوە کە لەسەر بنەماکانی دیموکراسی و سیاسی وجێی ئیدیۆلۆژی رێکخراوەکانی جەماوەری دیموکراسی پێک بێن و گەشە بکەن. بەپێچەوانەوە هەر رێکخراوێکی دیموکراتی جەماوەری ناچارە خۆی بەپێی سیاسەت و بۆچونی یەک لەم دوو هێزە کلیشەی بوونی خۆی دابرێژێت ، تەنانەت ئەمە بۆ فرەپارتی بوونیش وایە، ئەگەرنا لەژێر دەسەڵاتی دوولایەنەکەدا نابێتەوە . بۆیە تاکو ئێستا ئەو پارت و کۆر و کۆمەڵە رێکخراوەییانە بەهیچ شێوەیەک نەیان توانیوە خۆیان لەکاریگەریەکانی ئەو دووبەرەکیەدا بپارێزن و ، سیاسەتێکی سەربەخۆیانە بەرێوە ببەن. جگە لەمانە ، ئەو کاریگەریە خراپە تەنانەت بەشێوەیەکی قووڵ رەنگدانەوەی لەسەر شێوازی پەروەردە و خوێندگا و زانستگاکانیش کردووە ، کەچی باس لە دەسەڵاتدارێتی کابینەکانی هەرێم ناکرێ ، لەسەداسەد پارتێکە و پارتەکانی تر تێیدا فۆرمالیتەساونەتەوە . بە کورتی دەشێ بوترێت بیروبۆچوونی پارتایەتی و خێڵەکایەتی مۆرکی خۆی لە گشت رێکخراوەکان داوە . بۆیە تاکو دەچێت گرفتاریەکانی کۆمەڵایەتی و سیاسی و رێکخراوەیی بەردەوام لە ئارادانە و ئاڵۆزتردەبن.

ئێمرۆ لە باشووری کوردستاندا راستیەک هەیە ئەویش دوپارچە بوونی ئەو بەشەی کوردستانە. ئەو دووپارچە بوونە هەتا دێت مەترسی و بێچارەسەری زیاتر چێدەکا . چونکە ئەو دوو پارچە بوونە دەیەوێت لەقاوگی پارتی بوون دەربچێت ، وببێتە واقعی پارچەبوونی دەسەڵاتی هەرێمی . ئەو پارچەبوونە بێگومان تەنیا لە بواری سنووری دەسەڵاتی دووپارت دا نامێنێتەوە بەڵکوو بوارەکانی ئابووری و گومرگ بەندی و پەروەردەیی و باری دەروونی کۆمەڵایەتیش دەگرێتەوە. ئەمەش لەسەر پاشماوەکانی بنەمای عەقڵیەتی خێڵەکی و هەرێمکەری و پارتیکەری پێش دەخرێت ، هەڵبەتە هەوێنی ئەم راستیە جگە لەم فاکتەرانەی سەرەوە ، فاکتەری سیاسەتی کۆنی ئینگلیزەکان لەبواری پەرتکە و زاڵبەی لێ کەم نیە. کەچی ئەمرۆ لەجیاتی پەرت و کەوزالیە، سیاسەتی «پەرت و کەوبلاوەی پێبکە» هەیە و لە باتی ببێتە هێزێکی سیاسی ، ئابووری و رۆشنبیری نەتەوەیی ، با بەردەوام لە قاوگی تەسکی پارتایەتی ساڵانی شەستەکان و هەفتاکاندا بمێنێتەوە.

دیاردەکانی ئەو راستیە شێواوە ئەمە دیار دەخەن ، دەست بەردە لەوەی کە ئیتر چیدی ئەو رەوشە ناکەوێتە خزمەت چارەسەری گرفتاریەکانی نەتەوەیی و کۆمەڵایەتی . بەڵکوو تەنانەت بۆ هەردوو پارتیەکەش نابێتە سەرمایەی سیاسەت پێوەکردن و مایەی پێشکەوتن. لەوانەیە ئامارەیەکی تریش لەلایەن هێندێ لایەنەوە سیاسەت بەو رەوشەی باشوری کوردستان بکرێت و وەها بمێنێتەوە . لەراستیدا بەو شێوەیە بەرەو کوێ دەچێت نادیارە. ئەو واقعەی دوو دەسەڵاتیەی کە لەباشووری کوردستاندا هەیە کە ناوی ئەزموونی نوێی لێدەنرێت ، نەک بەهێزی ناکات، بە پێچەوانەوە بێ هێزی کردووە و لەوانەیە دەمێکی نادیارهەر بەم شێوەیە بەردەوام بێت و ماڵ ئاوایشی پێ بکات.

هەرچەندە لەسنووری هەردوو دەسەڵاتەکەدا ، ناو بە ناو باسی کابینە گۆری دەکرێت ، و خەڵک دەبرێتە سەر سندوقەکانی هەڵبژاردن و هتد.. هەر لەسەر کورسیەکانی دەسەڵات هەڵ دەگیرێن و دادەنرێن ، و ژمارەی کابینەکان خێرا بەرەو سەردوە دەبرێت . بەراستی لەم بارەوە ناهەق نەکەین کەمو کوری زۆرنیە . بەڵام ئەوەی راستی بێت لێرە دا گرنگ ئەوەیە گەوهەری گۆرانەکان چیە؟ لۆژیکی کۆن گۆراوە ، یاخود بەهەمان عەقڵیەتی پێشوو بەرێوە دەچێت؟ کەواتە گرنگ ئەوە نیە کەس بێتە گۆرین ، دیموکراسی ئەمە نیە کە زوو و خێرا چل و بەرگ بێنە گۆرین . گرنگ ئەوەیە لۆژیکی سیاسەت و گەوهەری دەسەڵات و بیری بەرێوەبردن بێتە گۆرین . بۆیە هەرچەندە لە کابینەکاندا خەڵک دەگۆرن و بەدوای یەکەوە کابینەکانی حکومەتی هەرێم، برینەکۆنەکانی خەڵک ساریژ ناکەن . بۆیە ئەگەر رەوشی هەرێمی کوردستان «باشوور» بەو شێوەیە بەردەوام بێ ، سەرەنجامی ئەزموونەکەی دەبێتە بێ ئەزموونی، چونکو ئەزموونی پارتیکەری باشووری کوردستان هی ئێمرۆ نیە .

هێزە دەسەڵاتدارەکانی باشووری کوردستان ، ئەگەر بیانەوێت لە ئاستی جیهانی هاوچەرخدا جێ بگرن ، دەبێت پێش هەموو شتێک ، بەرژەوەندی پارتی بوون و عەشیرەتی بخەنە لاوە. بەرژەوەندی نەتەوەیی و چارەسەری کێشەکانی مرۆڤ بە بنەرەتی وەربگرن، هەروا بۆ چارەسەرکردنی هەر کێشەیەکی لە ئاراداکام هێز چەندە بەهێزە و هێزی چەکداری چەندە، بەبنەرەتی وەرنەگیرێت . کێ بەچ شێوەیەکی لۆژیکانەو دیموکراتیانە بۆ چارەسەری کێشەکان دەروانێت و ئامادەیە هەنگاوی کرداری هەڵ بگرێت ، ئەوە بە بنەرەتی وەربگیرێت . بەرژەوەندایەتی تەسک بخرێتە لاوە و بەدڵ نرمیەکی فراوانەوە لە کێشەکان نزیک ببنەوە .

بەم شێوەیە دەشێ کەشێکی دیموکراسیانە فەراهەم بکرێت و لەجیاتی رک و کینەی سیاسی ، سیاسەتی راوێژکاری و گفتوگۆکردن پێش بخرێت . بەشێوەیەکی ئازادانە و بێ هەبوونی خەمی خۆپاراستن لەهێزی ئەم و ئەو هەروا بێ کاریگەری لەهەر لایەنەک خەڵک بەشێوەیەکی سەربەست و دیموکراسیانە لەچوارچێوەی خزمەت کردن بەچارەسەری کێشەکانی نەتەوەیی بڕۆنە پێشەوە بۆ شۆرشی روناکبیری و دیموکراسی سەر لە نوێ بۆ بنیادنانەوەی وڵاتەکەی کاروانی خەباتی ئاوەدان کردنەوە بخاتە رێ . ئەگەر گەلی کورد لەباشووری کوردستان دا لەم بارەوە پێش کەوتنی جێ نەکردووە و دوا ماوە، هۆکارەکانی ئەو رەوشەیە کە زاڵە بەسەر هەرێمەکەدا . هێزی کارو هەبوونی سەرچاوەکانی کەرەستەی خاو و کادرەکانی هونەری لەهەر بوارێکی ئابووری کۆمەڵایەتییەوە ئەوەندی کە بگوترێت بەشی ئەم پارچە دەکەن . هەروا لە خۆ بردوویی ئەم خەڵکەش هەیە بۆ سەر لەنوێ بنیادنانەوەی ئەم پارچەیەی کوردستان . بەرپرسی هەبوونی ئەو دوو دەسەڵاتیە لەباشووری کوردستاندا هێزە دەسەڵات بە دەستەکانن . بۆیە بەرژەوەندی گەل ئەمە دەخوازێت کە لەو رەوشە سیاسیەیەی تێیدا دەژێت رزگار بێت

بۆچی ئێمرۆ لە هەموو دەوڵەتە ئەورووپیەکاندا سیاسەتی بێ گومرکی و بێ سنووری زاڵە و چالاکیەکانی ئابووری و کۆمەڵایەتی سەربەستن ؟، بۆ چی لەناوبەری سلێمانی و دهۆک و هەولێردا بەدەیان گومرگی رەنگاورەنگ و زاڵگەی پشکنین و لەیەکتر دابرانێی خەڵک هەن؟، ئاسایشی سیاسی وکۆمەڵایەتی خەڵک لە ئارادانیە ، مرۆڤ ئەگەر خۆی نەخاتە ژێر باڵی یەکێ لەم دوو دەسەڵاتە ناتوانێ بژی . کەی ئەمە دەبێتە پێشکەوتن و ئازادی و دیموکراسی؟ . ئەمە ئەگەر ئەزموون و لاساکردنەوەی رژێمە کۆنەکان نەبێت ، ئەی چیە؟

زاگرۆس

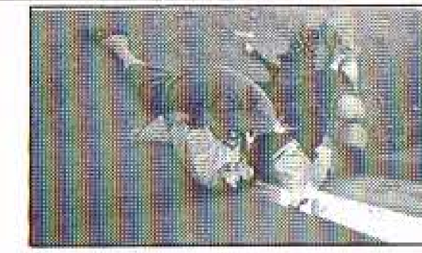

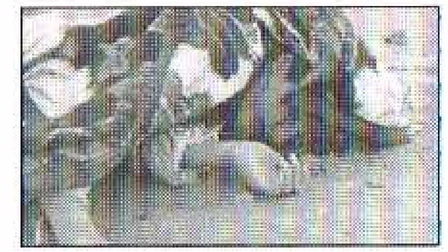

هەلەبجە گۆری خیانەتێ بو

رۆژا ١٦ئاداری ١٩٨٨، برینەک خەدارە دجکەرێ کوردان دە. ١٦ ئاداری رەشترین تاوانە کو رژێما بەغدا، دەرهەقا مرۆڤاتیێ کریە. محابن، دڤێ ڤێ راستیێ ژی بێژین. کو ١٦ ئاداری ١٩٨٨ بلندترین پلەیا خیانەتێ یە. کو پارتیێن باشورێ کوردستانێ ل دژی کەلێ خوە ئەنجام دانە. دیرۆک وێ ناڤێن وان هێژان ب خالەک رەش بنڤیسە یێن کو پشکداری د فرۆتنا خوینا زارۆک،ژن، پیرو کالێن هەلەبجەدا کرین.

لدوازدەهەمین سالڤەگەرا کیمیا باراندنا بازێرێ هەلەبجەدا، کیانێ شەهیدێن ڤێ کارەساتێ و تەڤایا شەهیدێن رێکا بزاڤا رزگاریا کوردستانێ ب بیردخینب تایبەت بێ گونەهێن کو ب ژەهر، کیانێ خوە ژ دەست داینە. کارەساتا هەلەبجە سەمفونیەکا بێ دەنگ بو، ژبەر بەرژەوەندیێن خوە، هیچ وەلاتەکی نەخواست کوهدار بکە.
هەلەبجە د قادا ناڤنەتەوەیی دا، گۆری بەرژەوەندیێن وەلاتێن سەردەست بو، ب دەرەجا یەکەم ئەمریکا، ئەلمانیا رۆژهەلات و رۆژئاڤا و ئێکەتیا سۆڤێت، هند ژبەر بەرژەوەندیێن ئابوری، هندژی بۆ بەرسنگ گرتنا رێژیما ئیسلامی ل ئیران ب رێیا جەلاد سەدام. پێویستە بزانین کو وی چاخی هەردو سەربازگەها «ریئال سۆسیالیزم و کاپیتالیزم» د قوناخا گەرمە گەرما شەرێ سارەدە ژیان دکر. سەدام حسێن ئەڤ چەندەژی ب شارەزایی قازانج کر کو دەربەک کوشندە ل نەیارێن خوە یێن دیرۆکی بخە.
کارەساتا هەلەبجە رۆژا قیامەتێ بو ژ بۆ کوردان. نە تەنێ مرۆڤ، هەیانێ بالندە و گیانەوەرێن کوردستانێ ژی ب بەر بایێ ژەهرێ کەتن. ل بەر چاڤێن وەلاتێن هەڤگرتی، ئینسکوم، ئیمنستی ئینترناسیونال و تەڤایا رێکخستیێن ژ ماڤێ مرۆڤان بەرپرسیار و وایا گشتی، رژێما کورد کوژا ئیراقێ، مینا بەفرێ ژەهرا کیمیایی بسەرێ کوردان دە ل هەلەبجە باراند، لێ هەر کەسی مینا «نعامێ» سەرێ خوە د ئاخێ کرن، ژ بۆی کو بێژن مە نەدی و خوە ژ ڤێ رو رەشیێ ڤەشێرن.

گەلۆ رژێما سەدام ئەڤ ژەهر ژ کو ئانی؟، ب چی رەنگی کارکەهێن چەکێ کیمیایی چێکرن؟، سەدام کیژان وەلات ل پشتا خوە د دیت؟ کوڤارا خویندکاری کورد ژمارا خوە یا ١٦ یا سالا ١٩٩٠ دە بەلاڤبوی، نوچەیەک ژ «DieTageszeitung» یا ئەلمانی وەرگێرایە سەر زمانێ کوردی. د ڤێ نڤیسێدە نڤیسکار ناڤێ چەندین دەولەت، سازی، بانگ و رێکخراوێن فەرمی و نەفەرمی، یێن کو دەست د دامەزراندنا پرۆژێ چێکرنا چەکێ کیمیایی یێ ئیراقێ دە هاتین:
١ـ ناڤێ کارکەهێن راستەوخۆ یان نە راستەوخۆ پشکداری کرین:
ـ بەلجیکا: Coppee-Rust, Copee Layon- Ru-Pel Chemisch Bedrijven, Abay.
ـ ئەلمانیا: Carl Koilb, Heberger, Preussag, Hamburg Water Ingeneerin (W.E.T.) Pilo
Babcock. Industrieanlgen,Deutsche Piant,Kloeckner
ـ بەرازیل: Petrobras,Metortec Industria Acronattica,Caemi,Engesa
ـ فرانسا: SNPE
ـ بریتانیا: ImperialChemical,Special Projekts Implemantation Authrity,Metito Unitid Kingdom.
ـ ئیتالیا: COMIL Petrochmical Industries,Meiland,Nouv Pignone,Technipetrol,Acieroid Italiana
ـ یوگسلاڤیا: Azot,Energoproject,Rade Koncar, Union Engineering.
ـ نەمسا: Labormöbel Hersteller,Neuberger (Neuberge-Murz)
ـ سویسرا: Ciba-Geigy
ـ ئەمریکا: Bechtel Group Incorporation

٢ـ ناڤێن ئەوان بانکا یێن کو هاریکاری و ئالاڤێن تەکنیکی بۆ ئیراقێ هنارتین:
Deutsche Bank,Deutsche Genossenschaftsbank,Midland Bank, National Westminster Bank,Parisbas Banca Nationale del Lavoro in Georgiya und Atlanta(USA),Chemical Bank in singapur,Arab Bank in Bhrein und Singapur, Export-Import Bank in Großbritannien,Bechtel Financing Service,Taguging International,Tokyo Trust and Banking,Company Korea,Kuwait Banking Corporation,Iktisat Bankasi Terk A.S.

٣ـ ناڤێن وان رێکخراوێن ئیراقێ یێن کو ئەڤ تێکەلی کرین و تەکنەلۆژیا چەکێ کۆم کوژ ڤەگوهاستین ئیراقێ ئەڤن:
State Organisation for Chemical Industries,Bagdad und Bassra (SEPP),State Entrepise for Dairy Products Bagdad,State Organisation for Chemical Industries (SOCI)Bagdad, State Organsation for Food Industriese Begdad, Arab Company for çhmical Detergents,(ARADET) Bagdad,The Industrial Bang of Irak, Al Rafidayin Bank.

بشتی ئاگیرکرنا دەولەتا کویت ناڤێن گەلەک دەولەت و کامپانیێن دن، یێن کو بنهێنی، پەیمان ب رژێما ئیراقێ را ئیمزە کرین، ب بەلگە هاتن ئاشکراکرن، ئەمریکا، روسیا، ئەلمانیا و هند وەلاتێن دن پتر بەرچاڤ بو.
هنەک باشورێ کوردستان ژی رۆلێ خوە دخزمەت پیلانێن داگیرکەراندە ئانی. لسەر ڤێ راستیێ پێشمەرگەکێ ل شەڤا ١٥ ئادار ١٩٩٩دا، ژ تەلەفزیۆنا MED رە دا خویاکرن کو پارتیێن باشور، پشکداری د پرۆژێ کومارا ئیسلامیا ئیرانێ دا کریە و زۆر بەگەلکێن دن ژی د دست مەدا هەنە کو راستیا ڤێ

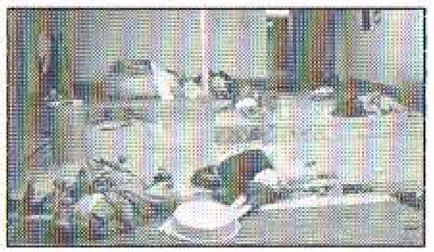

یەکێ کفش و زەلال دکەن.
هەلەبجە پارچەک بو ژ شانۆگەریا ناڤنەتەوی هەر وەلاتەکی بڕەنگەکی جهێ خوە تێدا گرت و وەکە مە دیارکری کو هند ئالیێن کورد ژی رێخوشکەرێن ڤێ پیلانێ بون و ڤیان کو هەلەبجە «رزگاربکەن» ژ دەستێ جەلادێ بەغدا و تەسلیمی پاسدارێن «خودێ» بکەن.دڤێ ئەڤ کوتن ل ملێ هند هێزان گران وەرە.لێ دیرۆک ژ کەسی شەرم ناکە و ئەگەر ئیرۆ ئەز نەبێژم ژی دیرۆک دێ هەر بنڤیسە

ب درێژیا دیرۆکێ هەر ج جارا خائینتی هاتیە کرن دو سال شون دە مە گۆتیە ئەم کوردین و «رەحما خودێ ل یا چۆیی بە و سلاڤ ل سفرا حازر». هەمو دەما ب مەبەستا ڤەکرنا پەرەک نو خائێن و خۆفرۆش ل سنگێ دیوانێ رونشتینە. هەم گەز و هەم مەقەس ژی دایە دەست خوەڤان کەسان ژی ب رەنگەک دن جاشاتی دایە مەشاندن. ژبەر ڤێ یەکێ یە کو دیرۆکا مە تمی خوە دوبارە کریە، کارەساتەک ل پەی یا دن هاتیە سەرێ مە. ئەز نابێژم بلا لێ بۆرین دناڤ مە کوردان دە نەبە، لێ کەس ئان لایەنێ ژ رێ دەرکەڤت گەرەکە بی ئاگادارکرن، گەر نەهات سەر رێ یا نەتەوەیی گەرەکە مینا تەیارەک بێ هەژماتن، گۆتنەک کوردان دبێژ کرمێ دارێ نە ژ دارێ بە نەبابونا دارێ نینە». گەرەکە ژ هەلەبجە و شوندە هەساب و لێ پرسین بێ خواستن، هەر یەک ژ مە خەتەک هەیە «خەتا نەتەوەیی» هەر کەسێ ئەڤ خەت دەرباسکر، گەل ل سەری خە. ئەو پارتیا کو ب سیاسەتەک شاش دەهان هەزار وەلاتیێن خوە شەهید کرین، دڤێ ژ هند رێکخستن و سازیێن نو دامەزراندی رە رێز بگرە و قەبول بکە کو وان ژی شانسەک هەبە د رێ یا رزگارکرنا وەلاتیدە، ژبەر کو وەلات نە یێ کەسەک یان رێکخستنەک تایبەتە.
ژ بەر نەبونا تاکتیکێن خورت لسەر بنگەهێ ستراتیژیەک نەتەوەیی، پارتیێن باشور کەفتینە گەلەک شاشیان و نمونا هەرێ بەرچاڤ کارەساتا هەلەبجە یە.

دەما ئەم ڤێ یەکێ دبێژین نابە کو ئەم بینگاڤا دامەزراندنا بەرەیێ کوردستانی ژبیر بکەین، ژبەر کو بەرە ئەنجامێ دەهان سالێن شەرێ براکوژیێ و کاراساتا هەلەبجە بو، لێ بەرەی دۆم نەکر و ب بریارەک شاش بەرە هات هەلوەشاندن، چما و ژ بەر چی هند پارتیان بەرە هەلوەشاند، گەلۆ مەبەست ژ وێ چ بو؟ ئەڤە پرسەک گرنگە. لێ نە جهێ مژارا ڤێ بابەتێ یە، ئەمێ د مژارەک دن دە باسکین. ل هەلەبجە د ناڤا دو رۆژان دەرێدەی ٥٠٠٠ هەزار کەسێ سڤیل شەهید کەفتن، ب دەهان هەزار کەس

بریندار بون و هژمارەک مەزن ژ بریندااران ژی شەهید بون، یان هەیا داویا عمرێ خوە سەقەت مان، وی چاخی هەژمارا شێنیێن بازار «٥٠٠٠» کەس زێدەتر بو، ئەگەر ژ تاڤیێن بارانێ نەبا وێ تەڤایا خەلکێ ناڤ بازار ژ ناڤ چویانا. خەلک تازی و بوسی قەستا چیایێن دەردۆرکرن و چەندین رۆژ دناڤ ترس و سەهمەک مەزن دە دەرباس کرن، ب رێڤە گەلەکان ژیانا خوە ژ دەست دا. ل سەر سنورێ رۆژهەلات و باکورێ کوردستانێ، ببن مەرجێن ئاڤو هەوایەک خەراب دە مان. چەند رۆژ شوندە رژێمێن ترک و ئیران چەندین خیڤەتێن بێ سەروبەر ژ وانرە دابین کرن.

ئیرۆژی چەند جۆرێن گیانەوەران ل هەرێما ژەهر لێ باریدە بن بر بونەو دارو بارێ دەردۆر ژی هشک بویە، دکتورو پسپۆرێن ڤی جۆرێ ژەهرێ دبێژن: هەیانی دەمەک درێژ وێ کارتێکرنا ژەهرێ لسەر خوەزایا هەرێمێ بمینە، ژبلی ڤێ یەکێ زارۆکێن کو ڤان سالان بونەژی وێ بەکتیریا بەرگریێ د لاشێ واندە کێم یە. ئەڤ چەند وێ ببە ئەگەرێ بەلاڤبونا نەخۆشیان و ببە ئەگەرێ پەیدابونا هند نەخوشیێن نو، کو پێشین ل کوردستانێ نەبون. ب ئەگەرێ ئاڤ و هەوایەک ل بار دبە کو ئەڤ بەکتیریا زا و زێ بکە و ل گشت دەڤەرێ بەلاڤ ببن و ئەڤە وێ کارەک نێگاتیڤ ل نفشێ نو بکە.
هەلەبجە مینا تاقیگەگەهەک بۆ وەلاتێن بەرهەم هێنەرێن چەکێ کیمیایی بکارهات، ژبۆی کو پلا کارتێکرنا چەکێ خوە بزانن، ب خوینا زارۆکێ کوردان ئەڤ وەلات پروپاگەندا چەکێ خوە دکەن، وێنەیێن ڤێ کارەساتێ هاتنە کشاندن، بەهایێ هەر جۆرە ژەهرەکێ لسەر کوشتنا پتر خەلکی دمینە، ئانکو وێنەیێن ژن و زارۆکێن هەلەبجە ل بازارێن چەکێ کۆم کوژ و فەدەمخەکری ل جیهانێ دکن بەلگە و دکومێنت.

رژێما ئیراقێ نە تەنێ ل هەلەبجە ژەهر بکارئانی یە، لێ ل گەلەک شەران دە رژێمێ ئەڤ چەک ل دژی شەرڤانێن کوردستانێ بکارئانیە، مینا هەرێمێن بادینان، گەرمیان، بارزان و چەند دەڤەرێن دن ل دەشتا هەولێر. ئیراقێ ل شەرێن ئەنفالێن رەش دە ژی چەکێ کیمیایی ل دژی کوردان بکار ئانی.
نە تەنێ ئیراقێ ل دژی شەرڤانێن کورد ئەڤ چەک بکارئانی یە، لێ چەندین جار دەولەتا ترک ژی ئەڤ کارێ گەمار ئەنجام دایە، تەنانەت چەند جاران هەردو رژێمان بهەڤرە ئەڤ کارە بجهئانی یە. بۆ نمونە ل ١٣ شوباتا سالا ١٩٩٠ دەبەرپیێ کوردستانا باشور د بانگەوازیەک خوەدا بسەرنڤیسا «تاوانا ل دژ گەلی کورد راوەستین»، کو ژ سکرتێرو سازمانکارێن نەتەوێن هەڤگرتی، خاچا سور یا ناڤنەتەوی و کومیسیۆنا ماڤێ مرۆڤان و سەرۆک کومارێ دەولەتا ترک رە شاندی هاتیە کو ئەو پەنابەرێن ل تەباخا سالا ١٩٨٨دە، ژبەر زلم و زۆرا رژێما ئیراقێ رەڤین و تەها ل ژێر خیڤەتان دە ل ترکیا و ئیرانێ دژین، دوە پشتی کو ئەو ئانێ ل کەمپا ئامەدێ ل سەر خەلکێ هاتی بەلاڤکرن دە، دو هەزار کەس نەخوش کەتن و هەژمارەک زۆر ژوان مرن، پشتی کو دکتۆران ئان بریە لابۆران دیاربو کو ژەهر دناڤ دایە، داخویانی رودانا کو، ل خزیرانا سالا١٩٨٩ دە، ل کەمپا مێردینی رودای ل بیر ئانی یە، ل داویا بانگەوازیێ دە بانگ ل دەولەتا ترک هاتیە کرن کو دەست ژ هەڤکاریا خوە یا ب رژێما ئیراقێ رە بەردن، دەولەتا ترک سنورێ خوە ل پێشیا کەسێن کو ژ ژەهرا کیمیایی رەڤین گرت و پر زەهمەتی دەرخستن،هەبا کو ل رۆژا ٢٨ـ١١ـ١٩٨٩دە، کومسیونا پەنابەران یا بسەر نەتەوێن هەڤگرتی ڤە، نەچارما داخویانیەکێ راگەهینە رایا گشتی، کو نابە ئێدی کورد قەستا دەولەتا ترک بکەن، ژبەرکو رەوشا ئابوریا ترکان ڤێ یەکێ هەلناگرە، وی دەمی ترکان ٧٠٠٠ کەس گرتن و ب رێ یا بالیۆزخانا خوە یا ل بازارێ ورمێ شاندن ئیرانێ، ژبۆی کو بشینن ئیراقێ.

د کۆنفرانسەک ناڤنەتەوی دە کو ل ٧ تا ١١ـ١ـ١٩٨٩دە ل پاریس هاتی سازکرن دە رژێما ئیراقێ دا زانین کو «وان چەکێ کیمیایی ل دژی کوردان بکارنایینە یە و هەر دەمی کو مەترسی ل سەر هەبونا وێ هەبە وێ جاردن ژی بکاربینن»، لی ژ بەرکو وی چاخی ئەمریکا ل پشتا سەدام حسێن بو، رایا گشتی یا جیهانی ئەڤ گۆتن دناڤ خوەدا فەتساند.
دوە هەلەبجە و ئیرۆ سەرۆکێ پارتیا کارکەرێن کوردستان «PKK» برێز ئۆجەلان گۆری رێبازێن دژی مرۆڤاتی و خیانەتا پارتیێن کورد بون.

مەجیدێ حەسو

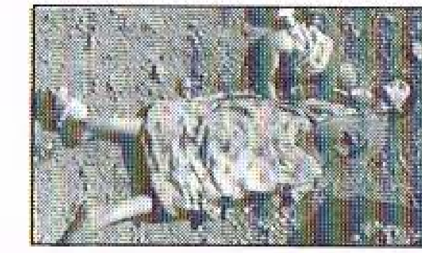

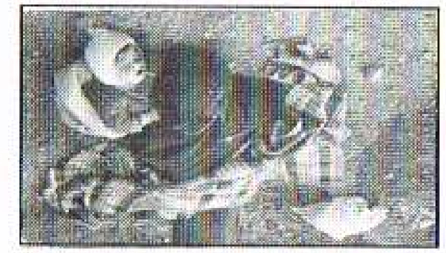

هێرۆشیما من خوشکی تۆم

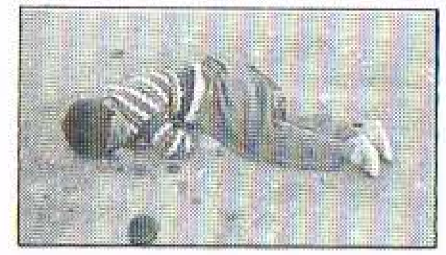

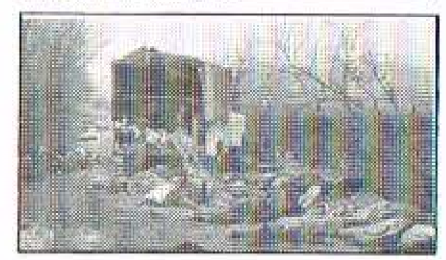

ئەو کاتەی وا ...
کە ئەهریمەن
فەرمانی خنکاندنی شیعری
بەهەردە پەنجەی مۆردەکرد
لەقەراخی «خارما» ی شیندا
بەخوێنی گەل
ئاوی روباریان سوور دەکرد
ئەو رۆژە هەر هەمان رۆژ بوو
شابەیتی «لۆرکا» یان
لەگۆڕەپانی ستەمدا .. هەڵدەواسی
«ژەنەراڵی» پیر
فەرمانی بەرهەمی داسی
تەنیا مەرگ بوو کە دەیناسی
xxxx
هەر ئەو ڕۆژە
«پینۆشەیەک» دروست کرا
زەنبەلەکی قورمیش کرا
تاوەک «ئالیندە» سەریبڕن
لەلای ئێمە ...
لەو ڕۆژەدا
گۆڕەپانێک لەدایک بوو
بەسەر بەردی زەمانە دا
ناوی نرا
گۆڕەپانی «چوارچرا»
xxxx
ئەو ڕۆژە هەر هەمان ڕۆژبوو
خەلیفەی رەنگ زەرد هەڵاتوو
خەلیفەی دڵ توقیو لەهەق
فەرمانی دا ..
کەرتی ستەم کێڵراوی شاری بەغدا
بەخوێنی «حەلاج» ئاویدرێت
بەگومانی ..
بیرو ئەندێشە سەر دەبڕێت
هەر ئەو ڕۆژە...
«لۆمەمبا» یان پەل پەل دەکرد
تا وەک وەردی بیروباوەڕ ..
ئیتر «گیڤارای» لێ نەڕوێت
xxx
لەو ڕۆژەدا ...
ئەوانەی وا خوێن دەمژن
لەبەر کوشتن ..
...... ژیان دەکوژن
بڕیاریان دا ..
لەگەڵ شینی شاری تۆدا
..... سەرم ببڕن
xxxx
هیرۆشیما
ئەی قوربانی هەڵمی ئەتۆم
لەو ڕۆژەدا ناوم نرا هەڵەبشیما
بۆیە دەڵێم من خوشکی تۆم

١ـ خارما .. ڕووبارێکە لە ئیسپانیا چەند شەڕێکی گرنگ لە نێوان کۆمارییەکان و نۆکەرانی ئیمپریالیستدا لە قەراخیدا رووی داوە.
٢ـ ژەنەڕالی پیر .. مەبەست فرانکۆی دیکتاتۆری ئیسپانیا یە
٣ـ پینوشە .. دیکتاتۆری شیلی بووە.

نەبەرد جاف

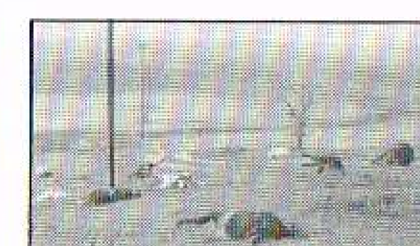
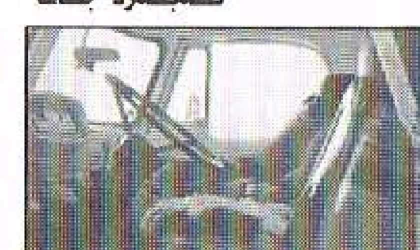

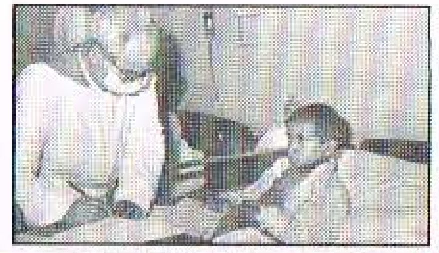
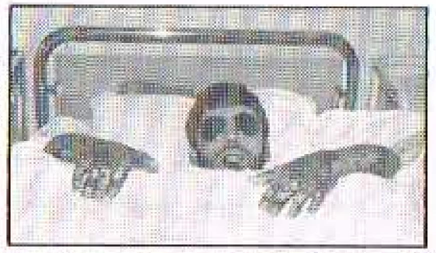

لەپرسە و ساڵڤەگەری هەڵەبجەی شەهیدا

بۆ ساڵێکە ،
لەپرسەتا دانیشتوم و
کەسێ نییە سەرخۆشیم لێ بکا
لەکاتێکا،
چی ئاژانس و
کەرووداوی دنیا یە،
پێ ئەزانن
چەند شەهیدی بێ تاوان
لەکوشتایە ..
لەساڵگەردی یەکەمینتا
مەرج وابوو ،
کفنی سووری خوێناوی تۆ،
بکرێ بە باڵای ئیڤلا
هەزارها دەست و مەچەک
وێنەی شەهیدت هەڵگرێ
لەگەڵ کوڵا ..

مەرج وابوو :
لەبەرلینی بەشکراوا
منالانی هەموو جیهان ،
کۆبینەوە
نەفرەت بکەن لە فاشیست و
لەبێ دەنگی ڕۆژهەلات و
لە بۆرژوای ڕۆژئاوا ...

مەرج وابوو:
لەفەلەستین
شەڕی خشت و گوللە باران
ڕابگیرێ
لەسەر سنگی عیسا و موسا
نوێژی بۆ بکرێ

مەرج وابوو:
لەمەکەدا،
خزمەتگوزاری «حەرەمەین»
دەنگی گەرووی نەخواتەوە
پەردەی ڕەشی تۆخی تاوان
لەڕووی «سەدام» هەڵباتەوە

مەرج وابوو:
بۆ ساڵگەردت،
هەر میللەتێ ئاڵای هەبێ
مافی هەبێ
لەم ڕۆژەدا پرسەت بۆ بگرێ ..

ئەی میللەتانی ژێر دەستە !
ئەی ئەوانەی ،
لەم تاوانە دڵتان پەستە
بەیداخی ڕەشمان بۆ هەڵکەن
کۆشکی سپی
بە بۆیاخی پۆستا ڵەکەی ،
هێتلەر ڕەش کەن
دەروا زەکەی بەقوڕگرن
«ڤیتۆ» ی جۆکەر
لە«ڕاسپوتین» ی سەدەی بیست
لەخوێن مژانی «سی، ئای ، ئەی» وەرگرنەوە
نەفرەت لە «دیکۆلار»
لە پاسکەری سەرمایەدار
«لەهەر شوێنی ئەژی دۆلار»
«فاتیکان» یش بەنە بەر بەرد
تاکو پاپا سەری ئەشکێ و
دان بەم تاوانەدا ئەنێ ..
«ئەزهەر» لەخەو ڕاچڵەکێنن ،
تاوانی دارای خوایەتی و
ئەم تاوانە بسەلمێنن ..

ئەی هەڵەبجەی خوێناوی کورد
تۆ ئەو زامەی کەهەمیشە
دوو توێت تەڕە ..
تۆ ئەو خەمەی کە ئەندێشە
لەچاوانیا جەرگ بڕە ..
تۆ مۆنتاژی ئەو فیلمەی
لەسەر شاشەی گەورە و بچوک
شاگردانی « ئەتاتورک » و
« تەیموری لەنگ »
پیاو کوژانی «جەنگیز خان» و
«سەدام حسین» ئەکەی بە پەنک
تۆ ئەکتەری ئەو فیلمەی
بوویتە «ئەمیر»
لەبەرچاوی پێغەمەرا
سەرییان بڕیت وەکو نێچیر ...

ئەی هەڵەبجەی خوێناوی کورد
چاوت لێک نێ ،
ئەڵێن خوا وەند زۆر گەورەیە
ڕۆژی دادێ
ئەرزو ئاسمان ،
لە زۆرداران وەڕس ئەبێ

ئەوسا هەرکەس
دەنکە جۆیەکی خواردبێ
دەخیلەکەی ساواکەتی شکاندبێ
سەرشۆڕ ئەبێ
لەنێوچەوانیا مۆر ئەبێ ..
دەتۆ بنوو چاوت لێک نێ
تاکو منیش لەو ماڵەتا
کەبێ دەرگا و پەنجەرەیە.
شیوەن بکەم
لەسەر خوانی ئەو ژوورەتا
نانیان دزی شەڕێ سازکەم
لەمزگەوتی بێ مافورە و بێ ڕاخەرا .
لە میحرابی بێ ئیمام و بێ ڕەهبەرا
قورئان بکەم بە تکاکار .
بە پۆستەچی پێغەمبەران ،
ئەم هەواڵە بەرێ بۆ خوا
زۆردار کەللە سەرمان ئەخوا
دەتۆ بنوو چاوت لێک نێ
باشیوەنم خوا گوێی لێ بێ .
با ناڵین و دەنگی دڵم
سووورکا خەوی سەرجێی زاڵم
با ئاهو هەناسەی سەختم ،
بکاتەوە گرێی بەختم
با گریانی ئەم شیعرەی من ،
«غەوس» وەکازم» بێدار بکاتەوە ،
بەغدای تاوان خا پوور بکا
بڵێ ، مەرگی تۆش نەفرەت بکا
لەهەر شوێنێ دادکایە ،
لەهەر جێیەک ژیانی تیایە.
گەر ساڵگەردت بۆ ساز نەکەن
جەللادەکەت ریسوا نەکەن .
شەرتە تا هەم هەموو ساڵێ
لەگەڵ شیعرا پرسەت بگرم
دوژمنانی ئەم میللەتە
بەنەوەی نوێ بناسێنم
تا بزانن
سێ لا دوژمن ،
چوارەمیش مەرگی خوایە
ڕێی ئازادی
بەبێ یەک بوون دوایی نایە ...

خاڵە حەمە

کـــــورد و نـــــەوت ..!

نەوت بۆ گەلانی عەرەب و گەلێ میللەتی تری دنیا بۆتە خێر و بەرەکەت ولاتی خۆیانی پێ ئاوەدان دەکەن و ژیانی پێدەخەملێنن !!هەر لەنەوت جگە لەبەکار هێنانی بۆ سوتەمەنی هەزاران شتی جۆراوجۆری لێ دروست دەکرێ ئێستە لە جیهاندا و لەرۆژهەلات سیاسەتی نەوت و ئابوری نەوت و هەتا کولتوری نەوت پیادە دەکرێ..!!چەندەها گەل و هەزاران کەس دەبن بە قوربانی نەوت و چەندەها فابریقە و کۆمپانی سەرمایەی خۆیانی لێ پڕ دەکەن ..!
ئەم نەوتە بۆ کورد بۆتە نەگبەتی و مایەی شەڕ و ئاژاوە و خوێن ڕشتن ..هەر ئەوەیش ڕۆڵی خۆی هەبوە لەپارچە پارچەبونی کوردستان دا.

نەوت مادەیەکی زۆر عەجیب و بەبەهایە و بۆتە مایە و جێگەی گرنگی پێدانی دەوڵەت و سیاسەت و ئیکۆنۆمی و ئابوری جیهان .نەوت بۆتە توێنی ژیانی مەدەنیەت و خزمەت گوزاری سەردەم هەر بۆ یەزی ناوی زێڕی ڕەشیان لێ ناوە!!ئەگەر بۆ ماوەی هەفتەیەکی نەوتی ڕۆژهەلات لە ئەوروپا قوت بکرێ ژیان و گوزەران تێک و پێک دەچێ و خراپ دەبێت!.. بۆیە عەرەبەکان لەساڵی ١٩٧٠ دا پەنایان برد بۆ چەکی نەوت و بەلاماریان هێنا دژی ئەمریکا و ئەوروپا بەلام بۆ ماوەیەکی کەم بوو سەری نەگرت ! واتە نەوت وەکو چەکیش بەکاردێ ئەگەر خاوەنی خۆی هەبێت!!
نەوت بۆ گەلانی عەرەب و گەلێ میللەتی تری دنیا بۆتە خێر و بەرەکەت ولاتی خۆیانی پێ ئاوەدان دەکەن و ژیانی پێدەخەملێنن !!هەر لەنەوت جگە لەبەکار هێنانی بۆ سوتەمەنی هەزاران شتی جۆراوجۆری لێ دروست دەکرێ ئێستە لە جیهاندا و لەرۆژهەلات سیاسەتی نەوت و ئابوری نەوت و هەتا کولتوری نەوت پیادە دەکرێ..!!چەندەها گەل و هەزاران کەس دەبن بە قوربانی نەوت و چەندەها فابریکە و کۆمپانی سەرمایەی خۆیانی لێ پڕ دەکەن ..!
ئەم نەوتە بۆ کورد بۆتە نەگبەتی و مایەی شەڕ و ئاژاوە و خوێن ڕشتن ..هەر ئەوەیش ڕۆڵی خۆی هەبوە لەپارچە پارچەبونی کوردستان دا .. کاتێ کە لە «لۆزان» بڕیاری ئەوە درا ولایەتی موسل واتە باشووری کوردستان بخرێتە سەر ئێراق بۆ ئەوە بو کە ئینگلیزیەکان دەست بەسەر نەوتی کەرکوک و موسل دا بگرن ..! دوای ئاوا بەش کرا .. نەوتی باشور کەرکوک و خانەقین و موسل نەوتی ڕۆژهەلات کرماشان نەوتی باکور باتمان نەوتی باشوری بچووک قامیشلی واتە و بەرژەوەندی هەرچوار داگیرکەری کوردستان خرایە بەرچاو ... تەنها مەسلەحەتی کورد خۆی ژێرپێکرا..!!
هەر لەم بارەیەوە حکومەتی سۆڤێت «ستالین» و حکومەتی ئێران «قوام سلطنە» لەسەر دوخاڵ ڕێکەوتن :
١ـ سۆڤێت دەست لە«کۆماری مەهاباد کوردستان» بەربدا.
٢ـ ئێران ڕێگە بدا فابریکە و شەریکەی سۆڤێتی بێنە ئێران بۆ پشکنینی نەوت !!
هەرلەم بارەیەوە لەساڵی ١٩٤٣ دا کاتی شەڕی جیهانی لەشکری ئەڵمانیای هیتلەری سوتەمەنی «پترۆلیان»کەوتە کزی وکەمی. بۆ ئەمە بیریان لەچاڵە نەوتەکانی کوردستان کردەوە !.
«مولەر» لەکتێبەکەیدا «ڕۆژهەلاتی گرتو» ئاوا دەنوسی و دەبێژی سپای ئەڵمانیا پترۆلی کەم بو بیرمان کرد کە چاڵە نەوەتەکەی کوردستان لە کەرکوک و موسل داگیربکەین بۆ ئەم مەبەستەش گروپێکمان پێک هێنا بەسەرۆکایەتی «مولەر» و لاوێکی کوردی باشور لە ئەستەمبول دەیخوێند کە ناوی «رمزی نافع» بو .. ئامانج وهەدەفی ئەو گروپە ئەوە بوو کە پێوەندی لەگەڵ سەرۆک عەشایەرە کوردەکان بکات و هانیان بدا بۆ شۆڕش و ڕاپەڕین و بیریش لەوە کرایەوە کە شێخ مەحمودی بەرزنجی بکەنە دەوڵەت و واتە کوردستانێ بۆ کوردی باشور دروست بکەین ! نەوتەکانی کەرکوک و موسل بخرێنە ژێر دەستی سپای ئەڵمانی ..! ئەمە پیلانی سەرۆکی دەزگای ئیستخباراتی نازیەکان بو لەئەستەمبوڵ !بۆ ئەمەش ئەو گروپەیان بەپەرەشوت لەدەشتی هەولێر خستە خوارەوە بەلام شانسی کورد ئەم جارەش گروپەکە کەوتنە دەست سپای ئینگلیز و پیلان خراپ بو .. واتە نەوت ئەم جارەش بوە نەگبەتی بۆ کورد..! لەساڵەکانی ٦٨ـ ٦٩ دا باشوریە هاوکاری و چەکی ئێران توانیان چەند جار بیرە نەوتەکانی کەرکوک بۆمباباران بکەن و زەرەرێکی زۆریان لە حکومەتی ئێراق دا...! شەرکەتی نەوتی کەرکوک پارەیەکی زۆری دا بەشۆڕش!! کەکورد واز لەم کارە بهێنێ !!لەلایەکی ترەوە حکومەتی ئێراق ئەمەی کردە بیانوو و دەوڵەتە عەرەبەکانی هاندا لە کورد وکەوتە

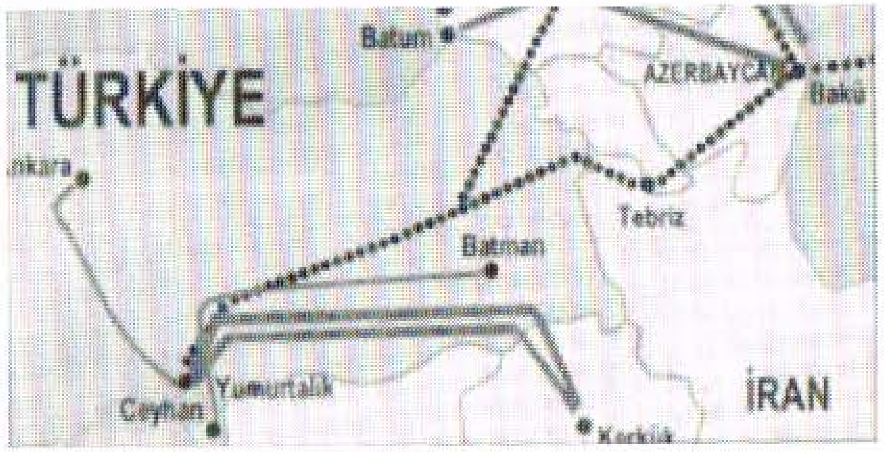

لەساڵانی هەشتاکاندا لە کاتی شەڕی ئێران و ئێراق دا، یەکێتی نیشتمانی کوردستان و حکومەتی سەدام حوسێن لەسەر ئۆتۆنۆمی ڕێکەوتن . کارهاتە ئەوەی کەهەر دوولا ئیمزای بکەن و شەڕی باشور کۆتایی پێبێت ..! ئەو کاتە حکومەتی تورگوت ئۆزال بە حکومەتی ئێراقیان ڕاگەیاند کە ئەگەر لەگەڵ کوردەکان ڕێک بکەون و ئیمزای ئۆتۆنۆمی بکەن ئەوا لولەو بۆری نەوتەکان قوت دەکەین

هەوڵی لەناوبردنی بزوتنەوەی کوردی باشور پەیمانی سێ قۆڵی شاه، سەدام و بۆمێدینیان پێک هاورد و شۆڕش ڕوخا..! لەساڵانی هەشتاکاندا لەکاتی شەڕی ئێران و ئێراق دا، یەکێتی نیشتمانی کوردستان و حکومەتی سەدام حوسێن لەسەر ئۆتۆنۆمی ڕێکەوتن، کارهاتە ئەوەی کەهەر دوولا ئیمزای بکەن و شەڕی باشور کۆتایی پێبێت ..! ئەو کاتە حکومەتی تورگوت ئۆزال بە حکومەتی ئێراقیان ڕاگەیاند کە ئەگەر لەگەڵ کوردەکان ڕێک بکەون و ئیمزای ئۆتۆنۆمی بکەن ئەوا لولەو بۆری نەوتەکان قوت دەکەین ئێراق ئیکۆنۆمی ئەروخێ !! ئەو کاتە چاوەکانی ئابوری و دۆلاری ئێراق ئەو لولە نەوتانە بو..!! ئەم جارەش کورد لەناو نەوتی خۆیدا دەخنکا...!، ڕێکەوتنەکە پێک نەهات.
لەساڵی ١٩٧٠ دا وەزیرێکی کوردی باشور لەگەڵ حەسەن بەکری سەرۆکی ئێراقی کەوتە دانوستاندن و قسە .. وەزیر دەبێژێ ئەوا لەناوچەی «هەولێر» چەند چاڵی نەوت دۆزرایەوە !بەکر دەبێژێ :ئێمە لەسەر نەوتی کەرکوک ٥٠ ساڵە شەڕ دەکەین خۆ ئەگەر نەوتی هەولێریش بێتە سەری ئەوا شەڕی ئێمە تەواو نابێت!!خاڵێکی باڵ کێش هەیە و پێویستە لەسەری بوەستین ! ئەوەش ئەوەیە کە هەتا ئاپۆ بەڕێز ئۆجەلان نەخرایە ئیمرالی یەوە ڕێکەوتنی نەوتی ئازەربایجان و شەریکەکانی ئەمەریکا و ئەوروپا نەهاتە ئیمزاکردن کە لە ساڵی ١٩٧٠ پاش بەیان نامەی ١١ ئازاری کورد و ئێراق سیاسەت مەدار و کورد ناسی ئینگلیزی «ئەدمۆندز» لە لەندەن لە سیمینارێکدا پێش نیازی بۆ دەوڵەتی ئێراق کرد کە کوردەکان لە دەوروبەری بیرەنەوتەکانی کەرکوک و موسل و خانەقین ڕاگوێز بکەن و عەرەبیان لەجێ دابنێن .. ئەمەش بوە هۆی سەرەتا و دەست پێکردنی بە عەرەب کردنی ناوچە کوردیەکانی نزیکی نەوت..! بەم جۆرە کورد لەناو دەریای نەوتی کوردستاندا خنکاوە ! ئەمە هەتا ئێستە،بەلام ئێستە سەردەمی مافی مرۆڤ و سەربەستی گەلان و کولویالیزم و ئازادیە گەلێ دەبێت نەوت لەپاشەڕۆژدا بێتە شانسێکی مەزن بۆ کورد و وەکو چەکێکی کاریگەر بەکاری بهێنین و کوردستانی پێ ئازاد بکەین !
گەلێ وەکو گەلانی عەرەب کوردیش خێر لەنەوتی کوردستان وەردەگرێ ئەگەر کورد یەک بن و یەکێتی کوردان چێ بێت..!

ڕەوا

لەبارەی یەکگرتنی زمانی کوردییەوە!

کاتێ ، کە ئاخافتنی زانستیانە دێتە گۆڕەپانی دەمەتەقێ وە، بەرامبەرەکەت زۆر بە گومانە ،لەوەی ، کەزمانی کوردیی ،مێژوویەکی دێرینی هەبێ! یاخود بە لای کەمی یەوە، شوێنەوارێکی ئەوتۆی هەبێ ، کە بتوانێ بیسەلمێنێ کە زمانی کوردیش ، وەک زمانێکی ئاریایی سەرە، مێژوویەکی دێرینی هەیە.

ئەم جۆرە دەنگ و باسە بێ سەروشوێنانە، نەک تەنها ،لەلایەن بێگانەی گەرۆک و مێژوونووسەوە هەیە، ئەی.جی.ئاریەری.کریستین.ئۆسکارمان ، جۆرج کامرۆن....بەڵکو لەلایەن پشکێنەرو نووسەری کوردیشەوە، کە تەنها مێژ و گۆڕەپانی پشکنینیانە و ماڵی حازر لەهەموو ڕوویەکەوە، وتەیان سەر لەبەرە ! باوەڕ پێ کراوە.

ئەمە ، وەهایە بۆیە لێرەدا و یالەهەر هەڵکەوت و لوانێکی وەهادا ، بەپێویست دەزانرێ ، کەبەلای کەمی یەوە ئەختێ رۆشنایی بخرێتە سەری:

ئێمەی کورد ، لەڕووی مێژووی ئێرینمانەوە ، خۆمان بەنەوەی نوێ ی «ماد» دەزانین و زمانەکەشمان ئەگەر چی لەم لاو لەولاوە، لەناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستان دا بەشێوەی جۆراوجۆر پەخشانە بەلام ،لەژێر میکرۆسکۆپی زمانناسی دا واتە ، لەڕووی فۆنەتیک و دەنگسازی یەوە، لەڕووی وشەو وشەسازی یەوە، چ جیاوازی یەک ، لەنێوانیان دا ، بەدیی ناکرێ و سەرپاکیان لەچوارچێوەی زمانێکی کوردیی ، کەرەسە جۆراوجۆری فراوان و بەرپان و دەوڵەمەندا یەکدەگرنەوە و لەرەسەنیشا ، بەیەکێ لە زمانە ئاریایە ئێرینەکان ،لەقەڵەم دەدرێ «پرۆفیسۆر کەنت، د.گریشمەن....» ئەگەر ،ئەمە وەهایە ،دەبێ دواکەوتووی ئەم رێبازە بین و بکەوین :

لەم رێبازەوە ، ساڵنامەکانی ئاشوورییەکان ، لەنێوان سالانی «٨٠٠/٧٠٠» پێش زایین دا ، سکالای خۆیان ، لەبارەی دوژمنانی رۆژهەلاتیان ، زۆر بەگەرمی دەکەن و ناوی «دیاکو ش وەک سەرکردەی مادی یەکگرتوو ، باس دەکرێ . ئالەوێ ، تاوەکو دەگاتە ، خیانەتی هارپاکی مادیی و چوونە باوەش «کۆرش» ەوە «٥٥٠پ.ز» نزیکەی دووسەدویەنجا ساڵی پترە و ئەم ماوەیەش ، خۆی لەخۆی دا ، دروستکەری زمانی رەسمی و دینی «ماد»ە .

دیارە لەم بۆچوونەی ئێمەدا ، هەندێ لەپشکێنەران بە دژاوەری راوەستاون ، بەلام لەگۆرەپانی مەیدانی دا . لەنێوان رۆژهەلاتی دەریای خەزەر و رۆژئاوایی دا، ئەمرۆ جگە لەزمانی فارسی ، کە رەسمی و سەر لەبەرە، نزیکەی سێ زمانی کۆنی ناوچەیی هەن، کە هیچ کامیان لەوی دیکە تێ ناگەن . ئەگەر لەرێگای زمانی پارسی یەوە، نەبێ! بۆیە زۆر دوورە و جێگای ناباوەڕی یە ، کەرابەری دینی لەناوچەی ورمێ دا لەدایک بووبێ و دەورویەری چل ساڵەی یەکەمی ژیانیشی لەوێ بەسەربردبێ و بەزمانێکی دیکەی وەک زمانی رۆژهەلات ، بەوجۆرە زمانەی «بلانک فێرس» کە شیعرن ، ئاوێستا «گاتەکان» برازێنێتەوە!

بێگومان ، ئەوانەی کە لەگەڵ ئەم واتەیەدان ،ئەگەر بهاتایی و بەشێوەیەکی مەیدانی، ئەو ماوە دوورودرێژ و سەخت و شاخاویی و مازندەرانەیان بدیایە، ئەو کاتە، لەو وتەی خۆیان پاشگەز دەبوونەوە، ئەگەر زانیمان ، زمانی «گات» کان، کەزمانی پاراوی زەردەشتە ، لە ترازووی بەراوردکاریی ، لەنێوان زمانی کوردیی بەتەواوی شێوەزارەکانی دا و هەروەها لەگەڵ پارسی دا ، لەکوردی یەوە زۆرتر نزیکە ، تاوەکو ، فارسی ، ئەمە لەلایەکەوە ، لەلایەکی دیکەوە ،ئەگەر هاتو ، بۆ وێنە ٦٠٪ گاتەکان و کوردیی یەکی گرتەوە ، نیوەی ئەمە لەگەڵ شێوەی «هەورامی» دایە.

بەهەر حاڵ ، درێژەی سەرانسەری تەمەنی هەخامنشی «٥٥٩/٢٣٣» ، زمانی ئاڤێستا ، وەک زمانی دینی بەردەوام بوو و هەخامنشیان ، بۆ دەرباری خۆیان ، بەتایبەتی بۆ نووسینەکانیان، زمانێکی تێکەلاو «وەک زمانی تورکی ئەمرۆ» یان دروست کرد ،ئەگەر بێت و وشە مادیەکان و ئاڤێستایەکانی لێ لابدەیت، زمانەکە ، بێ سەروشوێن دەمێنێتەوە «بۆ ئەم خاڵە ، تەماشای : پرۆفیسۆر کەنت /پنسلڤانیا . دەستووری زمانی پارسی کۆن » بکە!!لەو رۆژەوە ، کە ئەسکەندەرو هێلینیەکان ، ولاتیان داگیرکرد ، هەوڵی ئەوەیان دا، کەدین لەناوبەرن و چیپان توانی کردیان و لەهەڵمەتدا ، بەهۆی ئارامیانەوە وەک وەرگێڕەو، ئەلف وبێ ی مێخیان لەناوبرد و لەجێگای دا، ئەلف وبێ ئارامیان هێنایە ناوەوە و نووسینە دینی یەکانی ئێرینمان ، بەو جۆرە ئەلف وبێی یە. لەم لاو لەولاوە دەنووسرایەوە . ئەنجامی بەسەرچوونی دەم وکات و ئاڵ و گۆڕی جۆری فەرمانڕەوایی پەیداکرینی پێوەندی سیاسی و ئابووریی ،لەگەڵ بێگانە دا، لەماوەی دوورو درێژدا «٢٢٠» تاوەکو، هاتنی دەمی ئیسلام ، دووجۆرە زمان ، شان بەشانی زمانی ئاڤێستا ، هاتنە مەیدانەوە:

لەبارەی کێشەی ئەم «دووزمانە» وە هاتە گۆڕەپانی پێشکنینەوە، بەتایبەتی کاتێ ، کەقەباڵەکانی هەورامان دۆزرانەوە و برانە ئەورووپاوە و ئالەوێ »، مەنسن «وکاولی » دەربارەیەوە ، زۆر شتیان بلاوکردەوە .

لەزمانی قەباڵەکان دا ،لەشێوەی نووسینی وشەکانی دا، کەزۆرکەمن وەها ، بەدەستەوە دەدرێ ، کە هەندێ چیلکەی «لەشێوە نووسینی ئاسایی دا» زیادە ، بەرچاو دەکەون،ئەمەش خۆی لەخۆی دا، جۆری جیاوازی فۆنەتیک دەردەخات ، یاخود ئەوە دەردەخات ، کەئەم زمانە جیاوازە لەوەی دیکە!بۆ پاڵپشتی ئەم راستی یەش ،ئەوەیە ، کەئەم قەبالانە ، کارێکی رەسمی نەبوون ، بەڵکو مامەلەیەکی دێهاتیانەیە ، کەلە دێ یەکانی هەورامان دا ، بەچەند وشەیەک بۆ کرینی ، یان فرۆشتنی «رەزەتیمێک »ە و هیچی دیکە.

ئالێرەدا ، سەرنجمان ، رادەکێشرێ ، بۆ ئەوەی ، کە بەباوەڕێکی ئەستوورەوە بگەینە، ئەو دوو زمانە ، کەبەناوی پالەوی یەوە ، ناوبانگی هەیە «بەش دەبێ ، بەپالەوی رۆژهەلات و پالەوی رۆژئاوا «بەنیسبەت ئێرانی ئەمرۆوە» .

پالەویی رۆژئاوا «ئەگەر بلوێ ئەم ناوەی پێ بوترێ» سەرپاکی ، کەرەسەی زمانی کۆنی کوردی یە.

لەوەدوە بەملاوە ، سەرەتاکانی سەدەی» ئاشکرابوونی دینی کاکەیی» سەرئەنجام و یارسان ، وەک زمانی دینی ،شێوەی هەورامی ، هاتەکایەوە و سوڵتان ئیسحاق ، رابەرو نووسەری ئەم شێوەیە بەتایبەتی ، بەشی «دیوانە گەورەی سەرەنجام و یارسان «ئەوجا دێینە ئەملاترەوە سەرەتای سەدەکانی شانزدەیەم و مەلای جەزیری لەرۆژئاواوە و سەیدی هەورامی یەکەم لەرۆژهەلاتەوە ، زمانی ئەدەبی خۆیانیان بۆ ئێمە ، تۆماردەکەن و هەریەکێ لەشێوەی ئەو دووانە ، بەجۆرە بەرگێکی تایبەتی ناوچەیی رازاوەتەوە .

شێوەکەی جەزیری ، کە فەسەرە، بە وشەی عارەبی ئیسلامی یەوە و ئەوەی سەیریش ، لەگەڵ کەرەسەی کۆنی کوردی دا

، یاریی دەکات و زۆر کەم ، وشەی عارەبی بەرچاو دەکەون ، ئەگەر لەچاو جزیری دا، بەراورد بکرێ ! هاتنە گۆڕەپانی فەرمانڕەوایی کوردستانەوە ، لە کوردستان دا ،لەلایەن فەرمانڕەوایانی ئەردەلان ، وەک پەرژینی سەفەوی یەکان و فەرمانڕەوایانی بابان، وەک پەرژینی ئوسمانیەکان . بوو بە هۆی هاتنەناوەوە ، یان بەرپابوونی دوو شێوەی ئەدەبی دیکە ، ئەگەر چی زمانی رەسمی هەردوولایان ، هەر ئەو زمانە بوو، کەلە لایەن دۆستانی هەردوو لاوە بەکار دەهات.

پەیدابوونی شێوەی جافی «نالی» لەناوچەی بابان دا ، وەک شێوەیەکی نوێ ی ئەدەبی کەفەسەرە بە وشەی عارەبی ، لەفەرمانڕەوایی بابان دەستی بۆ بەسنگەوە گیراو زمانی هۆنراوەکانی مەولەویی بەرە بەرە ، بەرەو رەوینەوە، بۆ هۆی باری ئابووری یەوە، کەشاری سلێمانی ناوجەرگەی بوو ، چوو! روو بەرەو زمانی بازاڕی رامیاریی و ئابووریی ،نرا!

فەرمانڕەوایی شێخ مەحموود ، لەناوچەی سلێمانی دا و دەوری رۆژنامەی کوردیی ، لەو ماوەیەدا ، رۆڵێکی گەورەی بەرەو خزمەتگوزاریی شێوەی کوردیی ، سلێمانی بەوە دەبێ .

هەست بەوەکردن کە زمانی کوردیی دەبێ ، تەنیا شێوەیەک ، وەک بیرێکی رۆشنبیریی و رامیاری ، توانی هەستی هەوڵدان ، لەو گۆڕەپانەدا ، بروێنێ و هەر لەوەشە ، کە بووە ، بەهۆی ئەوەوە ، کە هەندێ هەوڵ وتەقالای کەسایەتی بکەوێتە بەرچاو .

لە بەدرخانیەکانەوە ، تاوەکو ئەمرۆ هەوڵی یەکگرتنی زمانی کوردیی دراوە ، بۆ ئەم هەوڵ و تێ کۆشانەش ،تارادەیەک دڵسۆزی یە ، ئەمە لەلایەکەوە ، لەلایەکی دیکەشەوە ، هۆی فشاری نالەباریی داگیرکەرانی خاکی کوردستانە . ئەگەر تورک ،کورد بە تورکی شاخاویی «کۆیی» لەقەڵەم دەداو ، کەس لەوێ دا ،خاوەنی هیچی خۆی نی یە، لەسوریادا ، خۆ کورد ناتوانێ ، کار وەربگرێ ، ناتوانێ تەنانەت ، بە بۆنەی نەورۆزەوە خۆی بە کورد لەقەڵەم بدا . خۆ لە ئێران دا ، کورد هەر دەبێ فارسی بێ و لەئێراقیش دا ئەوەیە ، کەلای هەموان ئاشکرایە و ئەو کوردی یەی ، ئەوێش کە ئەمرۆ ناوبانگی لەناو کورددا هەیە ، هۆی گەشەکردنی دەگەڕێتەوە بۆ دەمی شێخ ، ئەمە لە لایەکەوە ، لەلایەکی دیکەشەوە ، بۆ ئەوەی کە ئەو جۆرە هەستە لەوێ دا، باشتر گەشەی سەندوە.

لەکاتێک دا ، کەبیری یەکگرتنی زمانی کوردیی ، خەریکە لەگەشەدایە ، هەندێ لەزمانناسە کلاسیکیەکانی کورد ، تازە دواکەوتوو و شوێنکەوتووی ئەو گەرۆک و رۆژهەلاتناسانەن ، کە بەسەرپێیەوە بە کوردستان دا ،تێیەڕیون و بە« شەلم کوێرم ناپارێزم» ، هەندێ شێوەی کوردیی ، لەکوردیی دادەبڕن و دەیکەن بەشێوەیەکی بێگانە و ئەمەش ، جۆرە ئاوە هەواسازدانە ، بۆ داگیرکەران ، کە بەهەر جۆرێ ببێ، خاوەن شێوەکان لەیەکتریی دابڕێن و تەنانەت ، بە گژی یەکتریشیان بدات و بەخوێنی یەکتری ، ئاوی گۆڕەپانی خوای شەڕ و شۆڕ بدەن!

لەم گۆرەپانەدا ، جگە لەبەدرخانیەکان ، لەسلێمانی ، هەوڵی یەکگرتنی زمانی کوردیی دراوە ، یان بەلای کەمی یەوە ، هەوڵی بەرپاکردن و فراوانکردنی بلاو بوونەوەی شێوەیەک لەشێوەکانی کوردی داوە . کۆمەڵی دانەری زمانی کوردیی بۆ قوتابیان ، لە سلێمانی دا ، هەوڵی ئەوەیان داوە . جەمال نەبەزی بەڕێزیش ، لەم ڕووەوە بەرهەمی زمانی یەکگرتووی ئەدەبی کوردیی ، لەئەڵمانیا دا ، لەچاپ داوە لەم لاو لاشەوە ، وتار ، لەو ڕووەوە ، بلاوکراوەتەوە ، بەتایبەتی لەلایەن کۆڕی زانیاریی کوردەوە.

ئەمرۆیش ، کە جەم بوونەوەمان ، لەسەر ئەوەیە ، کەچی بکرێ ، بۆ داهاتووی زمانی کوردیی ! ئەگەر چی ، کارەکە لە رووالەت دا ، لەئاسان دەکات ، بەلام لەڕاستی دا کێشەیەکی زۆر ئاڵۆزە و ئاڵۆزی یەکەشی ، ئەگەر هاوکێشی سەرفرازکردنی خاکی کوردستان نەبێ ، هەرگیز لەوە کەمترنی یە! ئەگەر هاتوو لەڕووی رامیاریی و ئابووری و جوگرافیایی یەوە ، کارەکە خرایە بەرچاو! دیارە ، ئەگەر مەرجی رامیاری جێ بەجێ بوو، لەهەمان چوارچێوەدا ، باری ئابووری و هی جوگرافیایش ، خۆیان دەبیننەوە ، بەلام بۆ ئەم مەرجە ، لەو رۆژەوە کە ئیمپراتۆریەتی «ماد» رووخێنراوە ، تا ئەمرۆ بەسەدان هەوڵ و کۆشش و پەلەقاژێ ی بۆ دراوە ، بەلام هەر لەبەر خۆپەرستی و یەکنەگرتنەوە ، سەرپاکیان پووچ بوونەتەوە .

گومانی تێدا نی یە ، سەرگرتنی یەکگرتنی زمانی کوردیی ، هەنگاوێکی ڕەوا و پتەوە ، رووەو ئازاد بوونە، بەلام ئەم هەنگاوە مەزنەش هەر لێ بوردن و خۆ بە قوربانی دانی، لەپێناو زمانی کوردیی دا ، پێ دەوێ! بەلام بە بیروڕای من ، ئەم هەنگاوە ، لەم کاتەدا هاتنە دیی یان جێ بەجێ کردنی دوورە لەباوەڕەوە.

بە بیروڕای من ، ئەوەی کە ئەمرۆ بکرێ ئەمەیە کە لەم ڕووەوە بۆی بڕۆین :

١ـ ئەلف و بێ ی نووسین .

٢ـ شێوەی نووسین .

٣ـ تێکۆشان ، لەو پێناوە دا.

حاڵی حازر ، بۆ خستنە سەرکاغەز ، هەر شێوەیەک لە شێوەکانی کوردیی، دوو جۆر ئەلف و بێ بەکار دەهێنرێ ، ئەلف و بێ ی عارەبی و ئەلف و بێ ی لاتینی . بێگومان هەر یەکە لەمانە ، لایەنی «رەوا ـ ایجابی» و هی « ناڕەوا ـ سلبیی» ی هەیە و بەلام هەرکامێکیان ببێ دەبێ بگونجێنرێ لەگەڵ زمانەکەدا ، بەتایبەتی ئەگەر هاتوو زانیمان ، هەندێ کەرەستەی زمانی عارەبی هەر زۆر لە دێرینەوە ، بۆ ناو زمانی کوردی یەوە ، هاتوون و بەرگێکی کوردی یەتیان لەبەر کراوە ، ئەمە لەلایەکەوە ، لەلایەکی دیکەوە ، دەنگدانەوەی زمانی کوردی رەسەن ، زۆرتر لەگەڵ ئەلف وبێ ی لاتینی دایە.

لەڕووی زمانەوە ، هەر شێوەیەک لەو شێوە کوردیانە ، کە ئەمرۆ لە ناوچە جۆر بەجۆرەکانی کوردستان دا ، بەکاردێن ، بۆ زمانی کوردیی سوود بەخشن و توانای ئەوەیان هەیە، کەزمانی کوردیی وەک خاوەن کەرەسەیەکی دەوڵەمەند ، برازێننەوە و لەم رووشەوە ، هیچ کامیان لەوی دیکەیان خراپتر ، یان ، باشتر نی یە ! هەروەها هیچ کامیان لەوی دیکەیان ، رەسەنتر، نی یە!!

بەنیسبەت کوردی کوردستانی ژوورو ،تورکیا وە یە بە بیروڕای من، بەم جۆرە دەکرێتەوە :

ـ هەوڵدان ، بۆ بەکارهێنانی ئەلف و بێ ی لاتینی و لەکوردیی کرمانجی ئەوێ دا و هەوڵدان بۆ کەلکردن «هەردوەزیی» لەپێناوی فێرکردنی نەوەی نوێ ی ئەمرۆدا ، چ لە مالان دا ، چ لەقوتابخانەی تایبەتی بەلاش دا ، چ لە رۆژنامەدا ، یان بەهۆی T.V و رادیۆوە.

ـ هەوڵدان لەو پێناوەدا ، کەفێرکردنی زمانی کوردیی ،، ببێ بەخواستی ئەو کوردانەی کەلە چوارچێوەی دەوڵەتی تورکیادان .

ـ هەوڵدان ، بۆ کۆکردنەوەی، تەواوی کەلەپوور ، لەهەموو ڕوویەکەوە ، لەسەر پاکی شێوەکانی ئەوێ «ەبێ دەستکاری کردن بەو رواڵەتەوە ، بەدەنگسازی یەوە ، کەهەیە!

ـ هەوڵدان بۆ دروستکردنی فەرهەنگێکی ، کەسەرپاکی وشەکان «هەر جۆرێ هەن» ی شێوەکانی ئەوێ ، بگرێتە خۆی و لەگەڵ هەر وشەیەکیش دا ، رستەیەک بنووسرێ ، کە ئەو وشەیەی ، تێدا بەکاردێ ، چونکە ئەو کارە و بەوجۆرە ، بۆ دوارۆژی لێکۆڵینەوەی زمانی کوردیی ، زۆر سوود بەخشتر دەبێ.

ـ هەندێ کەلەپووری ئاواز و ستران و گۆرانی ، تۆمار بکرێن و لێکۆڵینەوە ، دەربارەیانەوە بکرێ.

ئەگەر کوردی لەخۆ بوردووی دڵسۆز هەبن و لەو گۆڕەپانەدا، بەبێ پەروا ، کاربکەن بێگومان ، لەماوەیەکی کەم دا ، دەتوانن زمانێکی کوردی ناوچەیی ، بۆ هەموانی ئەوێ ، بهێننە گۆڕەپانی ئاخافتن و خوێندن و نووسینەوە، بەم رێگەیە سەرلەبەرە ، کوردیی ئەوێ دوور دەکەوێتەوە ، لەبەکارهێنانی زمانی بێگانە ، کە تورکی یە، بۆ پێوەندی کردن و ئاخافتن لەگەڵ یەکتریی و جگە لەوەش ، بەرپابوونی زمانی کوردیی ، لەناو کوردی کوردستانی ژووروودا، دەبێتە هۆی زیاتر پتەوکردنی یەکیەتی و پتر جێگیربوونی دڵسۆزیی بەرامبەر بەیەکتریی و بەزمان و بەگەل و بەخاک و وڵات و لەلایەکی دیکەشەوە ، ئەم کارەش خۆی لەخۆی دا ، هەنگاوێکە ، بەرەو یەکیەتی گشتیی!

مەحەمەد ئەمین هەورامی

مەڵۆتکەی سەرحەد

من ئەوم دیتبوو!
لەهەولێر چاوم پێکەوت سازی پێبوو.
لەسلێمانی سازی پێبوو
دواجار لەکێلەشین و فەراشینیش سازی پێبوو
ئەو بەسازەوە هات و بە سازیشەوە ڕۆیشت

ئەو کاتەی زۆڵە خەرە مێژەرەسوورەکان
دەشتی قەراج و قەڵایان خوێناوڵ کرد
فرەکەس سترانی چڕی
وەلێ کەسیان نەبوونە هەرواهاواری
دەشت و قەڵا ، ئەو نەبێ

ئەمێستاش هەوای ،هەولێر، هەولێر، ەکەی
ئاوازی ناخە قاوەییەکەمە
هەرکە دەیبیستمەوە . گڕێ ،ڕوناهی و هونەر
ئازای ئەندامم هەڵدە پروزێنی
ڕۆژە سەوزەکانی دەشتی خوێناوڵ
لەزەینە قاوەییەکەمدا وەدەژێنێ

دایکی ڕوجەرمو لە سەرحەد بە دنیای هاورد
ئاشنای پلاژەکانی ستەنبۆل و راین بوو
پلاژەکان تۆکیان پێ هەڵدابوو
وەلێ ئەو ئانە وەگەڕا
پەنجە و دەمی بوونەوە بە
فریارەسی خاکی سورمایی

ژۆژانەکانی فەراشینیش هەواڵێکیان ناردبوو
مەڵۆتکەکەی سەرحەد
چوو بووە میوانی فەراشین

هەڤاڵان تەرمەکەیان دابووە کۆڵ
ئەوەندەی دوومەتر کۆرتە خاکیش میواندارى بوو
دەیانگوت:تەرمێک و سازێکی شکاویان پێکەوە ناشت .

•••••••

من ئەوم دواندبوو
لەهەولێر چاوم پێکەوت سازی پێبوو
لەکێلەشین و فەراشینیش سازی پێبوو
ئەو بەسازەوە هات و بەسازیشەوە چوو

ئەو دەمەی زۆڵە خەرەمێژەر سوورەکان
١٦ یان خوێناوڵ کرد
فرەکەس هۆنەی هەڵبەست
وەلێ کەسیان نەبوونە هاواری
دەشت و قەڵا . خۆی نەبێ

هەوای ،سیپان ، سیپان، و
،کێلە شینی، تەلی ڕۆحم دەلەرێننەوە
ئەشکەوتە کەی قەندیل و زۆستانی ٩٨
شەپۆل . شەپۆل بە بەردەممدا رادەبورن
ئیتر ناخی قاوەییم هەرگز لەبیری ناکا.

ژۆژانی فەراشین خەبەرێکی ناردبوو
مەڵۆتکەکەی سەرحەد ببووە میوانی ژۆژان
هەڤالان تەرمەکەیان دابووە کۆڵ
هەمو مێکی دومەتر خاکی سورمایی بوو
تەرمێک و سازێکی شکەستەیان پێکەوە ناشتبوو
راستبوو . هـ. سەرحەدی هۆزان شەهید بوو .

مامەند ڕۆژهەلاتی

ڕۆژی جیهانی ژنان

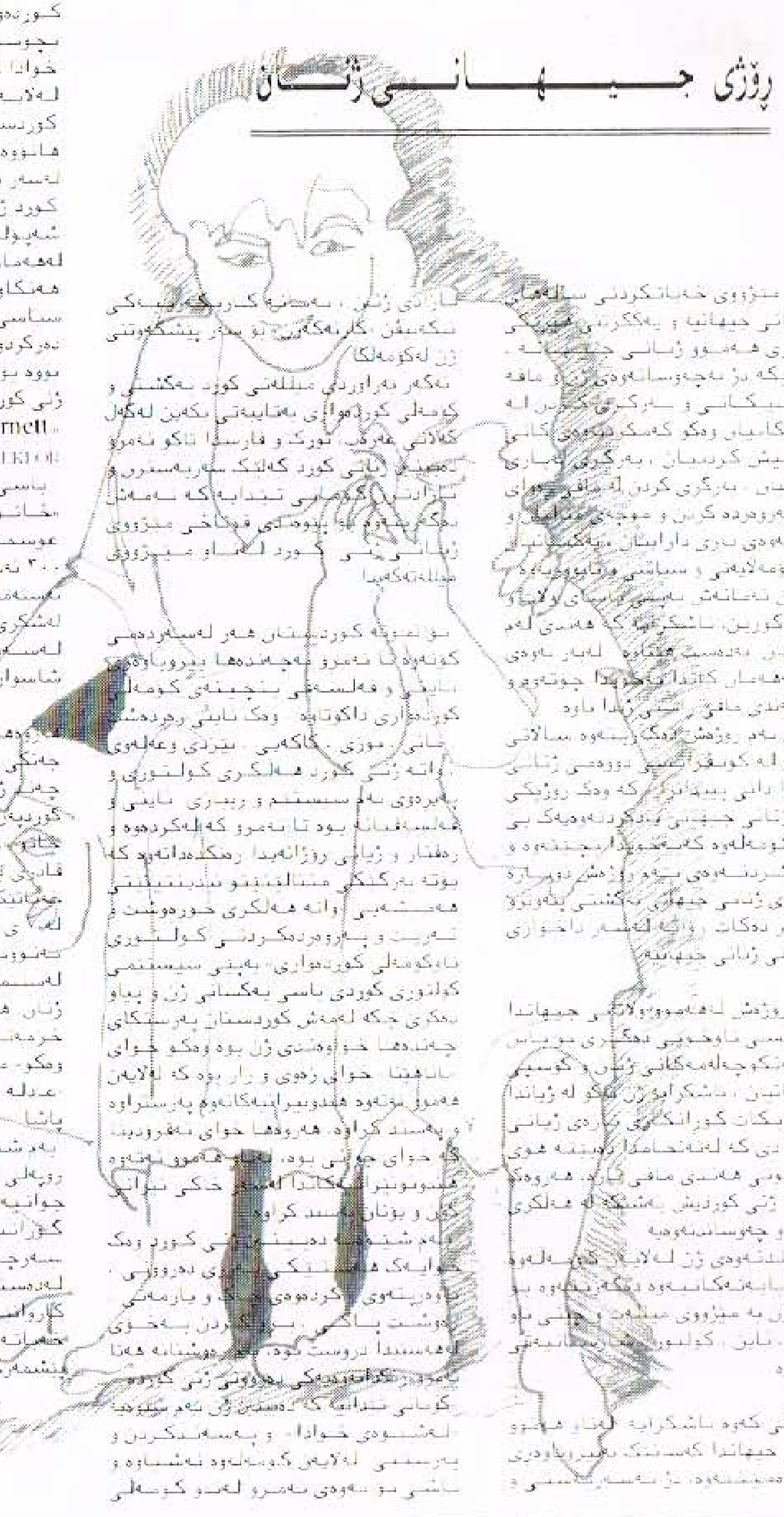

ڕۆژی [illegible] مێژووی خەباتکردنی سالەهای سالی ژنانی جیهانیە ، یەککرتنی [illegible] مێژووی هەموو ژنانی جیهانە ، [illegible] بز بەجەوسانەوەدەکرێن و مافە [illegible] و سەرکوتکردن لە [illegible] وەکو کەسکردنەوەی [illegible] پیش کرسیان ، بەرگری [illegible] بەرگری کردن [illegible] بەروەردە کرن و [illegible] دارایان [illegible] کۆمەلایەتی و سیاسی [illegible]

[illegible] جیهانیدا [illegible] ژنانی جیهانیە

[illegible] ئەم ڕۆژەش لە هەموو وڵاتانی جیهاندا [illegible] ژنان و [illegible] ئاشکرایە [illegible] زنانی [illegible]

[illegible] زنانی [illegible]

لەلایەکی کەوە ئاشکرایە [illegible] میللەتی جیهاندا [illegible]

ئازادی ژنی [illegible] بۆ پێشکەوتنی ژن لەکۆمەلگا

ئەگەر بەراوردی میللەتی کورد بکەین و کۆمەڵی کوردەواری بەتایبەتی بکەین لەگەڵ کەلانی عەرەب، تورک و فارسدا تاکو ئەمرو [illegible] ژنانی کورد کەلێک [illegible] کە [illegible] قوناخی مێژووی ژیانی [illegible] کورد لەناو مێژووی میللەتەکەیدا

بو نموونە کوردستان هەر لەسەردەمی کونەوە تا ئەمرو [illegible] و فەلسەفەی [illegible] کۆمەڵی کوردەواری داکوتاوە . وەک ئایینی زەردەشتی [illegible] یەزدی وعەلەوی [illegible] ژنی کورد هەلگری کولتوری و بیردوزی ئەم سیستەم و ڕیبەری ئایینی و فەلسەفانە بوو تا ئەمرو کە [illegible] و ڕەفتار و ژیانی ڕوژانەیدا ڕەنگدەداتەوە کە بوتە بەرگێکی [illegible] واتە هەلگری خورەوشت و [illegible] و پەروەردەکردنی کولتوری ناوکومەڵی کوردەواری بەپێی سیستەمی کولتوری کوردی باسی یەکسانی ژن و پیاو دەکری جگە لەمەش کوردستان پەرستگای چەندەها خواوەندی ژن بوە وەکو خوای [illegible] خوای زەوی و [illegible] لەلایەن هەموو [illegible] پەرستراوە و پەسند کراوە. هەروەها خوای [illegible] خوای جوانی بوە [illegible] و پەسند کراوە.

ئەم شتانە [illegible] کورد وەک خوایەک [illegible] و پارمەتی [illegible] پەرستی [illegible] لەلایەن [illegible] کۆمەڵی

کوردەواریدا چەوسێنرابێتەوە و بچوسێنرێتەوە هەتا ئەمرو ژن لەشێوەی خواکا خوی دەبینێتەوە لەناو کومەلکادا، لەلایەکی کەوە بارودوخی سیاسی کوردستان کورانکاریانەی زوری بەسەردا هاتووە لەهەموو قوناخەکانی مێژوودا، و لەسەر هەموو ڕوویەلەی بیرەوەری مێژووی کورد ژنی کورد هەموو کاتێک بەرکەی شەپولی ئەو کورانکاریانەی کردووە کە لەهەمان کاتدا بەبیروبوچونێکی تازەوە هەنگاوی ناوە و بەهەمان شێوە رولێکی سیاسی وەرکرتوە، یاخود ئەنرایەتی ئەوی ئەرکردووە یاخود خەباتکەرێکی ئاشتیخواز بووە بو هێنانە دی و بەرگری کردن لەمافی ژنی کورد بو نمونە وەک کەرێدەی ئینگلیزی lucy.m.j.jarnett لەکتێبەکەیدا [illegible] WOMEN OF TURKEY AND THEIR FOLKLORE

باسی شاسوارێکی کورد دەکات بەناوی «خانو فاتمە کارا» کە لەسەردەمی عوسمانیەکاندا لەسالی ١٨٣٦ بەخوی و ٣٠٠ ئەسپ سوارەوە لەشاری مەرزاوە بەرەو ئەستەمبول کەوتە ڕێ بو کفتوکوکردن لەگەڵ لەشکری عوسمانیەکاندا کە ئەمە نمونەیەکە لەسەرکان ژنی کورد کە بەم شێوەیە شاسوارێکی ڕێگای خەباتی گەلی کوردبوو.

هەروەها پاش ڕاپەڕینی بووبی کوردستان پاش جەنگی جیهانی یەکەم و پاش سالانی ١٩٢٠ چەند ژنێکی کوردی ئازای بیر ڕوناک و کورپەروەر لە کوردستاندا دەرکەوتن وەکوو خانم جەیلە خانی نەقیبی ، ژنی شێخ قادری برای شێخ مەحموودی حەفید کە [illegible] باسی خوازانەی بو ژنان کرد و لە [illegible] ی سەبیەمبەری ١٩٣٠ پێشنیارێکی ئەنوسی بیشکەش بەکومەلەی گەل لەسمانی کرد بو جێبەجی کردنی مافی ژنان. هەروەها چەند ژنێکی کورد لەبواری خزمەتکردنی ژنی کورددا هاتنە کایەوە وەکو: مینا خانمی [illegible] قازی محەمەد و عادلە خانم و فاتمە خانی « وەسمان پاشا ».

بەم شێوەیە دەبینین ژنی کورد هەلگری ڕویەلی مێژوی بیرەوەریە. خوای هونەر و جوانیە . سەرچاوەی ئیلهام و بەستە و گورانیە ، کەیبانوی مال و خانەیە سەرچاوەی بیروباوەڕیە . شازنی لەدەستچوی سامان و مال و کوریەیە ، کاروانێکی چەکداری بی شەکەی ڕێکای خەباتە پێشمەرگەیە و چاری خوشکی پێشمەرگەیە و جوری دایکی پێشمەرگەیە

ڕوناک عەباس مستەفا

گۆتوبێژ لەگەڵ شاعیر و هونەرمەندی

کوردستانی ئیمڕۆ : خالید دلێر کێیە ؟

وەلام : ناوم «خالید»ە ، نازناوی شاعیریتیم «دلێر»ە . باوکم «مام واحید» بە «واحیدی سۆلدرۆو» و «واحیدی موختار» ناسرابوو. باپیرم ، باوکی باوکم «ئەحمەدی مەلا سولێمان»ی کوری زاهیربووە . هەموویان و خۆشم لە کۆیە بوون و ژیاون لەگەڕەکی «بەفریقەندی»

دایکم «ئامینە»ی کچی «ئەمین چاوشین»ی کوری «مستەفا»ی «یاسینە تۆزە» بووە. ژنێکی جوانی چاوشینی هێمن و لەسەر خۆو دڵسۆزی ماڵ و منداڵی خۆی بوو. لە تەمەنی «٤٠ – ٤٥» ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. گۆرستانێکی گەورەمان لە کۆیە هەیە لە گردی «کەکۆنی»

لە ٢٠ – ٨ – ١٩٢٣ لەگەڕەکی بەفریقەندی لەدایک بووم . لە پۆلی شەشی سەرەتاییەوە ئیش دەکەم. خوێندنی حوجرە و سەرەتایی و ناوەندیم لە کۆیە و دوا ناوەندیم لە بەغدا و کەرکووک بەشەو تەواو کردووە و ماوەیەک لە کۆمپانیای نەوتی کەرکووک کارم کردووە . لەزانکۆی لۆمۆنیا لە مۆسکۆ قبوولکرام ، فەرمانی گرتنم لەلایەن عەبدولکەریم قاسمەوە بۆ دەرچوو نەمتوانی بچم بخوێنم

لەپاییزی «١٩٤٦»دوە ، لەپۆلی پێنجی سەرەتایی بووم تێکەڵی بزووتنەوەی کوردایەتی بووم و تا ئێستا لەم بزووتنەوەیە بەشی چەپە کوردستانییەکەی لام نەداوە . ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی «PDK» باڵی مەکتەبی سیاسی بووم و ئەندامی «لیژنە»ی هاریکاری چەپە کوردستانییەکان «بووم کە لە» چوار حزب و ڕێکخراوی چەپ – و خالید دلێر» پێک هاتبوو . ئێستاش ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستانم

ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری – یەکێتی نووسەرانی کورد – و کۆمەڵەی کەلەپووری کوردم . ئەندامی دەستەی ڕۆژنامە نووسانی ئازادم لە کوردستان. لە«١٤ – ٥ – ١٩٩٨»وە لە سویسرە دەژیم

کوردستانی ئیمڕۆ : چۆن بوو بەلای هونەر و هونەرمەندبوونەوە چوون ؟ لەچەند ساڵییەوە دەستان بە خەباتی هونەری کردووە ؟

وەلام : لەدەوروبەرێکی هونەریدا ژیاوم . باوکم ، مامە حەمیدم ، ئەحمەدی ئامۆزام «ئەحمەد دلاکین» ، تایەر توفیقی کوری پلکە عیسمەتم کە پوورزامبوو ، دەنگیان خۆشبوو. لەبیرم چوو «پلکە عیسمەت»یش دەنگی خۆشبوو.

لەمنداڵیەوە کوتم بە گۆرانی ئاشنا و دواتریش ئاشق بووە. لە قوتابخانەی سەرەتایی لەتیپی سروود بووم . لەئاهەنگەکانی نەورۆزی ساڵی ١٩٤٧ و ١٩٤٨ لە کۆیە کە تەمەنم ١٤ ساڵ بووە بە سرووددکوتن بەشداریم کردووە . بۆ یەکەمین جار لەژیانم لەسەر میکرۆفۆن بەرامبەر جەماوەر لە نەورۆزی ١٩٤٨ سروودم پێشکەش کردووە بە سروود گوتن ژیانی هونەریم دەست پێکردووە ، هۆنراوەکە

باری ئەستۆم دوژمنە ، واهێلی کردووە کەردنم
نامەوێ ئەم ژینە تاڵە ، یاوەتەن یامردنم
دوژمنی بەدخوو ، ئەگەر تۆ بکەیە زێری وڵات
خاکو خۆڵو داروبەردم بۆ بکەیتە جاسیلات
بمکەیە سەرداری دونیا ، تاجی شاهیم کەی خەڵات
شەرتە تێی هەڵدەم لە تاجت ، بیکەیەنە ڕۆژهەڵات
چۆن دەبێ مەحکوومی تۆبم ؟ کەچ بکەم بۆت ، کەردنم
نامەوێ ئەم ژینە تاڵە ، یاوەتەن ، یامردنم

شیعرەکەهی شاعیرێکی خەڵکی موکریانە . هی هێمن و هەژار ، هیچ کامێکیان نییە هی شاعیرێکی دیکەیە. وەکوو دەبینن ئەو دروشمەی پێشمەرگەی باشوور لەسەرەتای ساڵی ١٩٦٢ هەڵیگرتووە ، «یان کوردستان یانەمان» ، لەم شیعرەوە وەرگیراوە . وابزانم «دەڵێم وابزانم» ئەو دروشمە «بەرێز مام جەلال» دایرشتووە و لەوشیعرەی وەرگرتووە

لەوانەیە بەشێک لەدەنگ خۆشییەکەم لەمانەوە بەرم کەوتبێ و بەشێکیشی لەگەڵدا خۆ خەریک کردن «ممارسە»و زۆر گۆرانی گوتن گەشەی کردبێ و کارامە بووبێ و بێ ئەو دەنگە خۆشە

کوردستانی ئیمڕۆ : لەچ بوارێکی هونەریدا مامۆستا خالد دلێر پسپۆرە و چی کردووە ؟

وەلام : خالید دلێر لەبواری دانانی سروود ، بەشیعر و ئاوازە کەیەوەهەروەها لەدانانی گۆرانیدا بەشیعر و ئاواز. شارەزایە . ئەگەر نەڵێم یەکەمینە و سەر قافڵە باشییەو تا ئێستاش کەسی نەکەیشتووەتێ . حەز ناکەم ئەم قسانە لەسەر خۆم بکەم. بەڵام کەس هەست بەم گرنگیەی جێگەی خالید دلێر لە هونەری کوردی دا ناکا و کەس هەستی پێنەکردووە. خۆم لە دەمێکەوە هەستم پێکردووە بەڵام تا ئێستا دەرم نەبڕیوە ، دەمگوت یەڵکوو یەکێکی دی هەستی پێ بکاو بیڵێ. بەداخەوە نەبوو ، خۆشم چاوەڕوانی زیاترم لەبار دانەماوە . بەساڵان کەوتووم و ئەخۆشم . ئەگەر ئێستا نەیڵێم ، خۆم لەژیاندا ماوم و دەتوانم ئەم ڕاستیە بەبەڵگە روون بکەمەوە ، دوای خۆم کەس نایدرکێنی و ئەم ڕاستییە هونەرییە دەمرێ . هەموو مرۆڤێکیش مافی پارێزگاری کردنی لەخۆی هەیە بەرامبەر بەمردن . سروودەکانم لە لایەن داڕشتنی شیعر و ناوەرۆکی شۆرشگێری و خۆشی ئاوازەکانیانەوە هیچ سروودێکیان پێ ناکا

١– پێشمەرگەین بەهەڵمەتین – پاڵەوانی میللەتین – شیعری ڕۆژی زیللەتین – ١٩٦١ داندراوە .

٢– ئیمە ڕۆڵەی کوردین – ئیمە ڕۆڵەی کوردین –ئیمە ڕۆڵەی کاوەی ئەبەردین – ١٩٦١ داندراوە .

٢– نەورۆزی دوور وڵات – ساڵێکی تریش واداهاتەوە – ١٩٦٥ داندراوە

٤– جەژنی کورد ١٩٦٨

گۆرانییەکانم

١– وەی وەی – جوانێ خوایتکا بێ وەی ١٩٧٤ داندراوە.

٢– ڕۆیی ڕۆیی – ئازدارەکەی کۆیی ١٩٨١ داندراوە

٣– سزا – ئەگەر سزایە هەر بەسە ١٩٦٨ داندراوە .

٤– ئەی قومری بۆ ئەگری ١٩٥٧ داندراوە

داواتان لێدەکەم بەم بڕیارەی من ڕازی نەبن کەس بەدەوی خۆی نالێ ترشە: بەڵام بۆ ساغکردنەوەی ئەم ڕاستیە «کێ یەکەمین دانەری گۆرانی و سروودی کوردییە – مەبەستم باشترینە» گرەوێک جاربدەن . MEDYA T.V. هێ ئەم ئەرکە بخاتە سەر شانی خۆی بامافی ئەو هونەرمەندە شەرت نییە خالید دلێر دەربچێ ، هەرکێ دەرچوو ، لەناونەچێ و تا لەژیاندا ماوە ئەم خەڵاتە مەرهەمە وەربگرێ

لەم بوارەدا ، «٢٥٠ یان ٣٠٠» سروود و گۆرانیم هەیە تەنیا سێ دانەیان شیعرەکانیان هی «گۆران» ، «حاجی قادری کۆیی» و «نالی»ن ، ئەمەش وەکوو ڕێز لەو شاعیرانە ، ڕێزم لێگرتووە و شیعری ئەوانم کردووە بە گۆرانی . بەڵام هەر هەموو ئاوازەکان هی خۆمن . شیعرەکانیان ، لەم سێ شیعرە نەبێ ، ئەوانی دی سەرجەم شیعری خۆمن.

لەجێی خۆیەتی بپرسم

– چ هونەرمەندێکی کورد ئەم بەرهەمە جوان و خۆش و سەرکەوتووانەی هەیە ؟

من لەبەر نەفس بەرزی خۆم و شەرم بەخۆکردنم ئەم ڕاستییەم نەگوتووە و کەسیش هەستی پێ نەکردووە و لەدەریای بێبەشتی و پشت گوێ خستن داژیاوم . هەروەها لەجێی خۆیەتی کە لێتان بپرسم .

ئایا هەقم بەدەستە داوای جاردانی ئەم گرەوە بکەم و لەخۆمدا ببینم بەشداری تێدا بکەم یا نا؟ هەر بەوە کەبڵێن بەڵێ هەقت بەدەستە ، مانای

ناوداری کورد مامۆستا خالید دلێر

وایە من زیانە ڕژێم لەبارەی هونەری خۆمەوە نەکردووە.

– لەگۆرانی دانان دا کەس بە «بن برکێ – منافسە»ی خۆم نازانم .

– لەسروود دانان، نازانم کاک شڤان پەروەر شایانی ئەوەیە «بن برکێ» لەگەڵ مندا بکا یان نا؟ ، کاک شڤان هونەرمەندێکی بەتوانایە . بەدڵ و دەروون سروود دەڵێ ، زۆرم خۆشدەوێ بەڵام بەرای من سروودی دانەناوە . شیعری خۆی بێ و ئاوازی خۆی بێ . بەداخەوە ئەم قسەیە دەکەم، حەزمدەکرد دەیان کەس هەبن لەنەتەوەکەمدا من بەجێ بهێڵن . بەڵام نەبوو . من لە ١٩٥٦ یەکەم سروودم داناوە . دوا سروودم داناوە ، دواسروودم : سروودی ئەمرانەکە کەلالە کراوەکەی هەبوو لە ١٩٩٢ تەواوم کرد . لەوساوە قوڕگم ئەخۆشە و سروود و گۆرانیم دانەناوە .

من بەحوکمی تەمەن و بەحوکمی ئەوەی بزوتنەوەی کوردایەتی و شۆرشگێری لە باشووری کوردستان نەپساوەتەوە و خامۆش نەبووە و بەحوکمی ئەوەی خۆشم هەر لەزووەوە تێکەڵی ئەو بزوتنەوەیە – بەتەواوی و بەبێ دابڕان– بووم. لەسروود دانان دا من لەپێش کاک شوان پەروەرم . ئەوەی بیروباوەڕێکی بەهێزی نەتەوایەتی و چینایەتی قووڵی نەبێ ، ناتوانێ سروودی سەرکەوتووانە دابنێ . ئەم مەرجە لە خالید دلێر دا هەبوو.

کاک ساڵح دیلان بەرلەمن ، بەهێزی تەمەنییەوە ، سروودی تۆمارکرا ، «ئەمڕۆژی ساڵی تازەیە» بەڵام تەنیا هەر ئەم سروودە و بەس . ئەویش شیعرەکە هی «پیرەمێرد»ە و ئاوازەکەش . کاک ساڵح لەلای من گوتی ئاوازی خۆمە ، واتە هی کاک ساڵح و کاک ئەحمەد هەردیش هەر لەلای من گوتی ئاوازی منە. لەم دواییەش هونەرمەند کاک قادر دیلان لەچاوپێکەوتنێکدا کەلە ڕۆژنامەی «پەیام – لەندەن» بڵاوکرایەوە گووتویەتی کە ئاوازی ئەمە ، وابزەچێ هی کاک قادر بێ.

من لێرە باسی هەموو سروود بێژەکان ناکەم. باسی سروود دانەرەکان دەکەم دەڵێم «خ.دلێر» لەپێشەوەی هەموویانە. زیاتر لەماوەی چواریەکە سەدەیەک دا ، سروودەکانی ئەو لەپێشەوەی هەموو سروودەکانەوە بووەو جەماوەری بۆ بەرگری کردن ، خۆڕاگرتن و هەڵمەت بردن هانداوە . زۆر لە ئێستگەکانی ڕادیۆی بەرگری کردن بە سروودی «پێشمەرگەی کوردستان» دەستیان بە بڵاوکردنەوەی بەرنامەکانیان دەکرد. ناوەرۆکی ئەم سروودە لەناوەرۆکی سروودی «ئەی ڕەقیب»ی نەتەوەیی شۆڕشگێرانەترو زانستیانە ترە . سروودی ئەی ڕەقیب شیعری لاوی جوانە مەرگ «یونس ڕەئووف – دڵدار»ە و ئاوازەکەی لە ئازربێجانی سۆڤیێت داندراوە .

بەڵام سروودی پێشمەرگە ، شیعر و ئاوازی هەردووکی ، پێشەکی مۆسیقاکەشی هی «خ. دلێر»ن و لەبەندیخانە داندراوە . چەند سروودێکم هەن ، ئامادەن بۆ تۆمار کردن و تا ئێستا تۆمار نەکراون . چاوەڕوانی کەسانی گونجاو – لەباری دەنگ ، ڕابردووی پاک بەباشی گوتن و ئەداکردن هەروەها چاوەڕوانی دەزگایەکی باش و نیشتمانپەروەرم ، ئەرکی تۆمار کردنیان بگرێتە ئەستۆی خۆیەوە ، تا تۆماریان بکەین .

کوردستانی ئیمڕۆ : ئەو گۆرانی بێژانەی کە کارت دەگەڵ دا کردووە . دەتوانین کێ ئەو ببەین ؟

وەلام : ئەوانە کاک : عەباس محەمەد سلێمان ، سەلاح مەجید ،شەماڵ حەمە تۆفیق ، عەزیز شارۆخی ، خەلات خالید دلێری کچی خۆم ، تایەر تۆفیق .

هەروەها کاک محەمەد شێخۆی هونەرمەندی باشووری بچووک و حەسەن زیرەک «نەسیحەت بێ لە دڵداری – ئاشق نەبن بەرێبواری» دوای ساڵی ١٩٧٢ تۆماری کردووە و شیعرەکەی کاک محەمەد شێخۆ نازانم چییە . هەردووکیان لەسەر یەک ئاوازە کە ئاوازەکە هی خالد دلێرە و لەساڵی ١٩٥٧ لە ئێستگەی بەغدا – بەشی کوردی ، تۆماری کردووە.

ئەو ڕۆژە بوو مت دەژران
کە بەناهەق دڵمت تۆڕان

کاک ناسری ڕەزازی و کاک جەلال عەزیز ، هەریەکە سروودێکی منیان گوتووە. کەسانی دیش ، هەن سروود و گۆرانی منیان گوتووە.

کوردستانی ئیمڕۆ: بۆ هونەرمەند کەسایەتی چیە ؟ چ جۆرە هونەرمەندێک بەگەڵ وڵاتەکەی خۆیەوە دەتوانێ گرێدراو بێت ؟

وەلام : هونەر خەسڵەتێکی پیرۆزە . مرۆڤ کە لەناوەوە ڕووخا پووچەڵ بوو هەرەسیان هێنا ، هونەری ڕەسەن ، هونەری نیشتمانی و پێشکەوتنخواز و شۆرشگێر دەتوانێ لەناوەوە خشت بەخشت ، پێ بەپێ ، دروستی بکاتەوە و هەڵی بستێنێتەوە و بیکاتەوە بە مرۆڤ .

جا هونەرێک ئاوەهایی پیرۆزبێ ، لە کەسانێک سەرهەڵنادەن کە خۆیان پووچەڵ بن . خۆیان هەرەسیان هێنابێ ، ناوەوەیان کولۆر بێ ، بەرمیلی بەتاڵ بن.

ئەگەر ئەم دووڕاستییەی سەرەوە بەڕاست و تەواو بزانین ، دەتوانین بڵێین : هونەرمەند دەبێ بەلانی کەمەوە نیشتمانپەروەر ، پێشکەوتوخواز ، متمانە و باوەڕی بەخۆی و بە ڕابردووی بێ سووکایەتی لەخۆی دا شک نەبا ، ئازا و خۆڕاگر بێ و ئامادەیی خۆبەخت کردنی تێدابێ . ئەمانە خەسڵەتی سەرەکین . دوای ئەوە ئەگەر شتێک لە زانیاری گشتی و هونەری و ئەزموونی هونەرەکەی خۆی هەبێ باشتریش .

خالید دلێر هەڵوێستی نیشتمانپەروەرانە لەگەڵ هونەرەکەیەک جیاناکاتەوە . لەماوەی حوکمی ڕژێمدا زۆر لاوی دەنگ خۆش داوای گۆرانیان کردووە ، کە گۆرانییان بداتێ ، کە زانیویەتی ئەوانە بەرێگایەک لەرێگاکانەوە پەیوەندییان بەڕژێمەوە بووە ، فێرزنی داون . گۆرانی نەداونەتێ . لەچاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی تەلەفزیۆنی حزبی زەحمەتکێشاندا ، کە بەر لە ٢١ ڕەشەی نابی ١٩٩٦ دا ، لە هەولێر بڵاوکرایەوە داوای لێکردن کە جاش و ماش بەناوی هونەرەوە نەهێننە سەر تەلەفزیۆن و نیشانی خەڵکیان نەدەن.

سیاسەت یەبێ هونەر و وێژە ، بابەتێکی وشکی بێ بۆن و باڵ شکاوە دەبێ . ئەم سێ بابەتە تەواوکەری یەکترین . خالید هەرسێکی بەیەکەوە گرێداوە و خزمەتی هەرسێکیانی کردووە.

کوردستانی ئیمڕۆ : لە بواری نوسیندا مامۆستا خالد دلێر چەند بەرهەمی هەیە ؟

وەلام : لەباری نووسینەوە :

١– نۆ کتێبی چاپکراوم هەن .

٢- پێنج کتێبیکم لەژێر چاپدان . سێیان لە کوردستانن . یەکێک لەپاریسە . ئەرشیفی تایەر تۆفیقیش لەلای ئێوەیە .

سێ شتی ئامادەکراوم لە کوردستان بەجێ هێشتووە. بۆم نەهاتنە دەرەوە .

٢- سێ کتێبی کەڵاڵە کراویشم هەن لە هەولێر بەجێ ماون . بەدەست پێداخشانێکی کەم تەواو دەبن .بەم پێیە بیست کتێبم هەیە.

کوردستانی ئێمرۆ : لەسەر ژیانی هونەرمەندانی خوارەوە تکایە بەکورتی هێندێک زانیاریمان بۆ بنووسن :١- حەسەن جزراوی ٢- عەلی مەردان ؟

وەڵام: حەسەن جزراوی : من شتی زۆر لەبارەیەوە نازانم . دوو بیرەوەریم لەگەڵیدا هەیە، وەکوو بەڵێنم پێداون . لەماوەیەکەدا بە وتارێک دەتان دەمێ .

ئەو پیاوە وەکو بزانم ژن ومندالی نەبوو . کەسوکاری نەبوو . وەکوو لەنازناوەکەیەوە هاتووە ، لەجزیرەوە هاتبوو. دەنگێکی زۆر خۆش و پلەی موزیکی بەرز و بەسۆزی هەبوو. لاوکەکانی «مەترانۆ» ، «عەبدالێ» و بەستەکانی «کافوکێ» و «کۆچەرم» ی چاک دەگوتن. بەلای منەوە بەستەی «کافوکێ» . لەبەستە هەرە خێراکانی کوردن. بە تورکی و عارەبیش گوێم لێبووە گوتراوە. هاتوچووی مالی« نەسرین شیروان» و « فەوزی محەمەد» ی زۆر دەکرد ـ ئەمانە مالیان لە«علاوی الحلە» بوو. چایخانەی برایەکەم لەوێ بوو ، لەبەر ئەوە دەزانم .

عەلی مەردان: لەگەرمیان ژیاوە . بەمندالی شوان بووە . لەدەوروبەری «قادر کەرەم» و «خالە بازیانی» ژیاوە . لەسەرەتادا بە تورکی گۆرانی کوتوە ، گۆرانی « ئەی هاوار دەگیرمانچی ـ سەن خانجی من کاروانجی» و « یەمان عەششا» ی بەتورکی لەسەر قەوان تۆمار کردووە.

هەر لەگەڵ کردنەوەی «ئیستگەی رادیۆی ئێراق ـ بەشی کوردی «لەبەغدا کرایەوە ، وابزانم لەساڵی ١٩٣٩ کە ماوەی بەرنامەکانی چارەکە کاتژمێرێک بووە ، عەلی مەردان کاری تێداکردووە. خوێندەوارییەکی هەبوو نیمچە عود ژەندنێکی دەزانی . لە قوتابخانەی فەیلیەکان لەبەغدا بە مامۆستای گۆرانی کوردی دایان نابوو ، بەپارەی ئەم کارە و بەپارەی ئیستگەی بەشی کوردی و بەو دەست کەوتە دەژیا جاروبار لە هەندێ «مەلهای» ی بەغدا، وابزانم لە«مەلهای ی عەبدولا » گۆرانی دەگوت بەدەستی دەکەوت .

مەقامەکانی ئێراقی و مەقامە کوردییەکانی زۆرباش دەزانی ولەم بوارەدا پسپۆر بوو . ئاوازی زۆر بەستەی داناوە وەکو «ست فاتمە ـ شیعری هەردی » ، «بەدوو ئاوێلم سەڵت و سەواد ـ شیعری شالی » و « هۆهۆ کاکی شوان ـ کوێم لێیە لەم بن دارە ـ هەرچی دەڵێی ، ئایڵێیەوە دوبارە ـ شیعرەکەی ئاناسم » و .. ئاد.

کوردستانی ئێمرۆ : ئەو ماوەی کەلە ئێزگەی کوردی «بەغدا» دابووی ، لە گۆرانی بێژانی ژن کێ لەوێ کاروخەباتیان هەبوو ؟

وەڵام : ئەو کاتانەی هاتوچۆی ئێستگەی بەغدا ـ بەشی کوردیم دەکرد ،تەنیا نەسرین شیروانم دەبینی لەگەڵ «فەوزیە محەمەد » . کەسی دیکەم ژن نەبینیوە . دوای ئەوەی من لە ئیستگە دابڕام «فاتمە ـگوڵبەهار » بش گۆرانی تۆمار کرد. من دواجار سەرم لە ئێزگەدا. ئێوارەی رۆژی « ٨- ١٠ - ١٩٥٩ » بوو . بڕیار بوو رۆژی دوایی واتە ٩- ١٠ بچم سروودی «ئاشتی» تۆماربکەم ، کە تا ئێستاش تۆمار نەکراوە . جەماعەتی بەعس لە عەبدولکەریم قاسمیان داو من نەچوومەوە ئیستگە و هەتا ئەم کاتە.

کوردستانی ئێمرۆ: بەدیتنی جەنابت بۆ چی ژنی کورد لە بواری هونەر و سیاسەتدا کەمتر لە پیاو خەباتی کردووە ؟

وەڵام: رژێمی پیاو سالاری لەم بوارانەدا ، رۆڵی سەرەکییان دیوە :

١- ژن لەبیروباوەڕ و کەسایەتی و بەرهەم و رۆشنبیریدا ـ مەبەستم گشتیە ـ دواکەوتووە.

٢- نەبوونی سەربەستی ژن . کۆیلە هەڵبەت دواکەوتوو دەبێ .

٣- بەستنەوەی ژیانی ئابووری ژن بەکەس و

کاری پیاوەوە . باوک ، برا ، مێرد .. تاد.

٤- ئاین دەوری خراپی بینیوە و بەشداری تەواوە لە دواخستنی ژنی کورد ، هەڵبەت لەهەموو بوارەکانەوە.

د- حزبە شێوە دەرەبەگ و بورژوازییەکانیش ، گرنگی تەواویان نەداوە، وریا کردنەوەی ژنی کوردستان و بیروباوەڕی هەڵەو ناراستیان لەبارەی خەباتکردن بۆ مەسەلەی ئافرەتەوە بلاوکردۆتەوە . گوتوویانە : بۆ نموونە دەڵێم : خەباتکردن دەبێ لەپێشدا بۆ مەسەلەی نیشتمانی بکرێ دوای ئەمەبۆ مەسەلەی چینایەتی دوای ئەمانە هەر دووەکیان ئەمجا نۆرەی خەباتکردن بۆ مەسەلەی ژن دێ. ئەمە هەڵە و ناراستیە هەرسێ جۆرو بابەتە خەباتکردنەکە دەبێ بەیەکەوە و لەیەک قۆناخدا بکرێن . هەردووەکەی دی تەواوەکا . هیچ یەکێکیان بەبێ ئەو دووانەی دی بەئەنجام ناگەن ، ئەم بۆچوونەی دوایی . «خ.د» دووساڵ لەمەوبەر بەوتارێکی دوورودرێژ لە ئالای ئازادیدا بلاوی کردەوە.

دوو حزبە گەورەکەی باشوور ، یەکێتی کە خۆی بەحزبێکی عیلمی و سۆسیال دیمۆکرات دەزمێرێ لەبارەی مەسەلەی ژنی کوردستانەوە داهێنانێکی تازەی پێشکەوتنی تێدا بەدی بکرێ لە حزبی مەسعود بارزانی زیاتر بێ ، نییەتی مەگەر لەوەدا ، کە ئەمانە وەکوو مەسەلەی رزگارکردنی ژن لە کۆیلایەتی . باسو خواسی نییە

کوردستانی ئێمرۆ: لەژنانی گۆرانی بێژ دەنگ و هونەری کێتان بەدڵە؟ .ئەوانەی مردون و ئەوانەی کە ئێستا زیندون؟

وەڵام: لەگۆرانی بێژەکانی ژنان مریەم خان ، دایکی جەمال ، نازدار و ئەسمەر فەرهاد ، ئەلماس خان ، ئایشە شان ، ئەسرین شێروان ، فەوزیە محەمەد ، «فاتمە ـگوڵبەهار» هەرهەموان دەنگیان خۆشە . نازانم کامیان لەژیانداماوە و کامیان کۆچی دوایی کردووە . «خاتوو فەتانەی وەلیدیم » لەبیر نەچێ.

لەوانەی دەزانم لەژیاندا ماون « پەیمان عومەر» دەنگی خۆشە . بەلام بەگوتنی هونەرمەند «یەهجەت یەحیا» کە بیستم لە چاوپێکەوتنێکی تەلەفزیۆنیدا لە کوردستان گوتبووی : چاکترین دەنگی ژنی کورد لەم کاتەدا ، دەنگی «خەڵات خالید دلێر» د ئەویش بڵێم : من تا ئێستا ناسیاویم لەگەڵ کاک یەحیادا نەبووە ونییە . بەلام بەداخەوە کچەکەم لەژێر کاریگەری کەسوکاری مالی دایکی و هاوسەرەکەی وازی لەگۆرانی گوتن هێناوە . وامن هەوڵی گەڕانەوەی لەگەڵدا دەدەم بۆ سەر گۆرانی گوتن . مرۆڤ لەئەوی مرۆڤێکی ئاسایی بێ و لەکوێ هونەرمەندێک بێ ؟!

من دەمێکە ، بەهۆی کاروباری سیاسی و نەخۆشیمەوە ئاگام لەبارودۆخی گۆرانی و موزیکی کوردی کەمتر بۆتەوە.

کوردستان ئێمرۆ : وەکو مرۆڤێکی شارەزا لە کاروباری هونەری دا ، بارودۆخی ئەمرۆی موزیکی کوردی چۆن هەڵدەسەنگێنی ؟

وەڵام: لەگەڵ ئەوەشدا کە ئاگاداریم لەم بوارەدا کەم بۆتەوە ، بەلام هەندێ دیاردە هەیە ، مرۆڤ لەهەر سەردەمێک دا ، لەبەر چاویان بگرێ ، شێوەی کەلالە کراوێکی ئەم پرسیارەی لەبەرچاودا دروست دەبێ . بارودۆخی ئابووری ولات ، رەوشی سیاسی ، کێشان ، یان گرژ بوونەوەی بزووتنەوەی نیشتمانی و چینایەتی ، رەوشی سیاسی ولاتانی دراوسێ و جیهانی ، ئەمانە هەموو کاردەکەنە سەر بارودۆخی هونەری هەموو ولاتێک .

راپەڕین لووتکەی تەقینەوەی جەماوەری نیشتمانپەروەرە و شۆڕشگێری بەهۆی کردەوەی سەرکردەکانی دوو حزبە گەورەکەوە ، بەتایبەتی هی پارتەکەی مەلا مستەفا ، بەرەو هەڵدێر گلۆت کرایەوە. باری ئابووری کوردستان داتەپی ، ئەگەر یارمەتی دەرەوە و جێبەجێ کردنی پرۆژەی نەوت بۆ خۆراک و دەرمان، نەبایە فر دەکەوتە چینەکانی ژێرەوەی کۆمەڵەوە. شەڕی کورد دژی کورد وتیرۆری کەسانی دڵسۆزی کوردستان و کوشتنی هەزاران ژن ، تەنانەت سەربەستیە دیموکراتیە لیبرالییەکانیشیان لەقەفەس ناوە. بەتایبەتی ئیمارەتەکەی بارزانیان ، رێبازی بەعسیان گرتۆتە بەر لە دروستکردنی حزبی کارتۆنی و شەڕکردن دژی پارتی کرێکارانی

کوردستان و دەست تێکەڵ کردن لەگەڵ داگیرکەراندا، ئەمانە هەموو گورزی کوشندەیان لەهونەری موزیک و گۆرانی کوردی بەگشتی ولەهی باشووری کوردستان بەتایبەتی داوە. ئەمرۆ باشووری کوردستان بووە بەو سەرچاوەیەک کە هەموو بوارەکانی ژیانی سیاسی ، کۆمەلایەتی ، هونەری ، وێژەیی و .. لەوێوە بۆ بەشەکانی دیکەی کوردستان دەچێ. کە بارودۆخی هونەری لەوێ ئەوەی لێ برابێ ، لەبەشەکانی دیکەش هەر ئاوایی دەبێ .

لەباشوور زۆربەی مۆسیقا ژەنەکان و هونەرمەندەکان ، روویان لەهەندەران کردووە ئەوەی لەوێش ماوەتەوە ، زۆربەی لەبێچارەییەوە ماوەتەوە . دوور کەوتنەوەکەی هونەرمەندی رەسەن و خاوەن بیروباوەڕ ، لەجەماوەرەکەی کوردستان ، گژبوون و وشک بوونی هونەرەکەیەتی . ماسی لەئاو دەربهێنرێ دەمرێ . دارێکی بەبەر لەجێی خۆی هەڵکێشرێ ، مەرج نییە لە ولاتێکی دی بڕوێتەوە . ئەگەر سەوزیش بێتەوە مەرج نییە بەر بداتەوە . هونەرمەندیش وەهایە.

هونەرمەندان برسین . هونەرییەکان لەهەڵوەشانەوەدان ، سەربەستییەکان لەقەفەسدان و جەماوەر لەبەر هەژاری و گەڕان بەشوێن کاروناندا پەیداکردن دا ، دەرفەتی گەشانەوە و دڵ کرانەوە و گوێگرتن لە موزیک و گۆرانیان بۆ نەماوەتەوە. ئیدی دەبێ حالی هونەر چۆن بێ ؟

کوردستانی ئێمرۆ : ئایا بەدیتنی ئێوە شۆڕش لە باکوری کوردستان هونەر و موزیکی نوێی خولقاندووە یان نە؟

وەڵام : تێکەلاوی هەمو جۆرە ، هەمە لایەنە ، لەنێوان مرۆڤدا ، هۆیەکی گرنگە بۆ لەیەکتر نزیک بوونەوە و دروست بوونی یەکێتی زەوقی هونەری و تام و چێژ کردن لە هونەر . کۆیە لەبەر ئەوەی شارێکی کۆنە و خەڵکەکەی لەدەمێکەوە بەیەکەوە دەژین و زۆر تێکەلاوی و خەڵکی تازە کەمتر تێکەلاویان بووە، هونەرێکی گۆرانی و مۆسیقای تایبەتییان لەنێودا دروست بوو..

باکور و باشور ،لە ماوەی شەست ، حەفتا ساڵێکدا تێکەلاوی نێوان خەڵکەکانیان کەم بۆتەوە، کاری کردۆتە سەر مۆسیقای هەردوولا. ئەم تێکەلاوییەی ئێستا هەیە و حزبێکی باشوور دەیەوێ بنبڕی بکا، ئەوە بەرهەمی راپەڕینە پیرۆزەکانی ساڵی «١٩٩١» ە.

لەماوەی شەست ، حەفتا ساڵەی تۆرانیزم تاریکستانی بەسەر کوردستاندا سەپاندبوو ، نەک هەر گۆرانی و مۆسیقای هونەری کوردی ـ بە کوردی ـ قەدەخە کرابوو ، بەڵکوو زمانی کوردیش قەدەغەکرابوو . ئاوازە کوردییەکان ، بە هۆنراوەی تورکی بلاوکرانەوە ، من ساڵی ١٩٥٦ پێویستم بەتاکە یەک کۆیلە گۆرانی کوردی باکوور» هەبوو . سەرنج بدە. تاکە یەک کۆیلە و ویەس ، بەدەستم نەکەوت.

بۆیە ، پاش لەبەر چاوگرتنی ئەم راستییە، دەڵێم ئەو بەرهەمە هونەرییانەی «هونەری گۆرانی و مۆسیقام مەبەستە» ، چ سروود و چ گۆرانی دوای راپەرینی ساڵی «١٩٨٦» وە دەستی بە بووژاندنەوە کردۆتەوە . کەرەستە خامۆش کراوەکەی زیندوو کردۆتەوە ، بە بەرهەمێکی تازە لەدایک بوو دادەندرێ ، کەرەستە خامۆشکراوەکە دایکی یەتی. لەگەڵ ساوایی خۆیەوە ، بەرهەمێکی خۆش و ناخ و دەروون بزوێنە. گەشەکران و پێشکەوتنی زۆری لەپێشە . کەرەستەیەکی کەلەپورو فۆلکلۆری یەکجار زۆری لەپشتەوەیە «باڵی بە عەمباری گەنمی داوە» هیوادارم زوو قۆناخی ببڕێ و نەتەوەکەمان لە تینوویەتی بۆ هونەری باکووری شۆڕشگێر ، پاراویکا. لە ئاهەنگی چوارسەد ساڵەی کۆچی دوایی ئەحمەدی خانی ئەمردا ، کە تیپی میسۆپۆتامیا لە هەولێر گێرابووی ، چەند بڕگەیەک لە هونەری سروود و گۆرانی باکوور پێشکەش کرا . من لەوێ دانیشتبووم ، ئەگەر شەرمم لەسەرە سپییەکەی خۆم نەکردبا هەڵدەستام لەگەڵ ئاوازەکان ، لەبەردەمی شانۆیەکە هەڵبەڕکێم دادەبەست ، ئەمەندە مەست و حەیرانی ئاواز و شیعرەکان بووبووم .

لەکۆتایی ئەم پرسیارەدا دەڵێم :

ئەم هونەرە شۆڕش نەیخولقاندووە . شۆڕش لە کۆکردنەوەی کەرەستەکە و سازدان و گەشە پێدانی دا، دەستی بووە. کەرەستە و زمان و کەلەپوور و فۆلکلۆرەکە میللەت ، هەموو میللەت خولقاندوویەتی . بەبێ ئەم کەرەستە زۆر و زەبەندە ، شۆڕش نەیدەتوانی ئەم هونەر بەرهەم بهێنێ.

کوردستانی ئیمرۆ : تکایە بە کورتی دیتنی خۆتانمان لەسەر ئەم هونەرمەندانەی خوارەوە بۆمان دیاری بکەن ؟

وەڵام : ١ـ تایەر تۆفیق: لەوانەیە کەس وەکوو من ئەم هونەرمەندە نەناسێ . کتێبێکم لەسەری بەناوی « «ئارشیفی تایەر تۆفیق » هوە نووسیوە، لەگەڵ ئەوەشدا ئەم چەند دێرەی لەبارەیەوە لەم شوێنەدا دەنووسم .

بەلای منەوە خۆشترین دەنگی پیاوی کورد، لەهەناسە هەرە درێژەکانی گۆرانیبێژانی کورد ، خاوەنی زۆرترین خزمەتی گۆرانی نیشتمانی کورد لە ساڵانی «١٩٤٦ - ١٩٥٨» کاک تایەر بووە . یەکەم راوەستانی لەبەردەمی میکرۆفۆن بۆ گۆرانی گوتن ، بە هۆنراوە نیشتمانیە ئەمرەکەی «شوکوری فەزلی» کە ئامۆژکاری شێخی دلێری پێ کردووە «نیش ، کە ئێستا رووی لە هەورازە ، سەرە لێژی ئەکەی ـ فکری نووریشی دەوێ ، هەر بە دوعا و نوێژی ئەکەی» دەست پێکردووە و دواجاریشی کە لەبەردەم میکرۆفۆن لە «یانەی ئازادی - هەولێر» گۆرانی گوتووە ، بە هۆنراوەکەی مامۆستا بلە «شیرین بەهارە» کۆتایی بەژیانی هونەری هێناوە . سەرەتا و کۆتایی هاتنێکی پیرۆز . لەهەموو تەمەنیشی پیاوێکی نیشتمانپەروەر بووە و بە داگیرکەرانی هەڵنەکوتووە.

٢ـ حەسەن جزراوی : ناسیاویم لەگەڵ ئەم هونەرمەندە بەتوانا و کوێرە ، زۆرنییە، دوو بیرەوەریم لەگەڵیدا هەیە ، یەکێکیان خۆش و یەکیان تاڵ ، دەرفەتم بۆ برەخسێ بەوتارێک پێشکەشتانی دەکەم.

دەنگی زۆر خۆشبوو. دەنگی لەپلە بەرزەکانی مۆسیقا بوو. هەناسەیەکی دوورودرێژی هەبوو ، لاوکەکانی لە زۆر جێگا ناوی شارو هەرێمەکانی باکووریان تێدابوو، وەکوو «دیار بەکر ، بەحراوانێ» ، ئەم ناوانە زۆر جار دەروونیان دەهەژاندم ، دیارە جگە لەمن خەڵکی دیش بە بیستنی ئەم ناوانە ، دەروونیان بەجۆش هاتووە. مەقامی «عەبدالێ» و «مەترانۆ» و بەستەی «کافوکێ» گوتنبان هەر لە حەسەن جزیری دەوەشایەوە .

مەقامی «مەترانۆ» من لە ساڵانی ١٩٥٨ و ١٩٥٩ ، جاروبار بەرێکەوت بە بەر گوێم دەکەوت. سەرنجم لێدەدا . ئەو کاتە و لەو تەمەنەی ئەو کاتەی خۆم ، چەند لەشێوەی کرمانجی باکوور تێدەگەیشتم ، چەندیش توانای لێورد بوونەوە و چوونە ناو ناخی مەقامەکەم بووە ، بەم شێوەی خوارەوەی لێ تێگەیشتبووم . دوای ئەوە ، هەر لەبەر خاتری ئەم مەقامە ، لەجارێک زیاتر هەوڵی بەدەست کەوتنی کاسێتێکی حەسەنی جزیریم داوە ، هەوڵەکانم بەرهەمیان نەبووە .

مەقامی مەترانۆ : مەتران عیسا ، مەترانی دێرێکی فەلەکان دەبێ کە لەشار بەدوور دەبێ . کورە جووتیارێک و کچە ئاغایەک حەز لەیەک دەکەن، کەسوکاری کورە و خەڵکی دیکەی پیاو پاک زۆر هەوڵدەدەن ، ئاغا کچەکەی بەکورە جووتیارنادا . لەوانەیە ، بیانووی وەک ئەمەی خوارەوەی خستبێتە بەردەمیان کە ئەک بە کورە جووتیارنادا . بەجەنابی ! ئاغا خۆشی جێبەجێ نەکرێ :

بیانووەکە بەپەخشانە شیعر هاتووە : ئاغا گوتوویەتی :ـ

ـ حوشترەکەم دەوێ ، رەشی حەبەشی «لەوانەیە حەبەشی بێ - خ.د»

ـ لەسەر منارە جۆیی بکێشی

- بکەوتە خوارێ ، بەردی بقەڵێشی
- شایەدم دەوێ ، چ جێی نەیەشێ !!

ئەشق پاڵ بەکوڕەوکچەوە دەنێ ، بەجووتە ، ئایا لەشار دەبن یا لەدێ ، جێی خۆیان بەجێ دەهێڵن و ڕوو لە دێرەکەی «مەتران عیسا» دەکەن . دەزانن ، دوای دەرچوونیان زۆر ناخایەنێ ئاغا و نۆکەرەکانی ، دژمنانی ئیشق و ژیان و خۆشەویستی ، بەسواری بەدوایاندانێن بۆ ئەوەی بیانکوژن . کەواتە کورد گوتەنیی «نێرێ نا ... دێرێ»

دەگەنە دێرەکەی «مەتران عیسا» و مەسەلەی خۆیان لە «مەترانی خاوەن ئەزموون» دەگەیەنن و مەتران بانگیان دەکاتە ژوورەوە و دالدەیان دەدا . زۆر ناخایەنێ ، دژمنانی خۆشەویستی ڕاستەقینە لەدەرگەی دێر دەدەن و «مەتران عیسا» بە دو دەنگیانەوە دەچێ . لێرەدا داستانی «مەتران عیسا» ی بە تراژیدیا کۆتایی هاتوو ، دوا پەردەی خۆی نمایش دەکا .

باوکی کچێ و کەسوکاری و نۆکەرەکانیان ، خێڵی مێشک ئاخنراو بەبیروباوەڕی «کۆیلایەتی ژن» و «پیاو سالاری» و خێڵ و ئێل پەرستی و تۆڵە سەندنەوە ، داوای کوڕە و کچەکە دەکەن کە دەبێ «مەتران عیسا» بیانداتە دەستەوە ، مەترانیش دەزانێ چارەنووسی ئەم دانە دەستەوەیان کوشتنی دوو ئاشقی لاوی بێ تاوانە . مەترانی مەزن ، گەورەیی ئەو تاوانەی لە لابەر جەستەی دەبێ پێیان دەڵێ کەوا ئارام بن تا دەچێ ڕازیان بکا و بیانداتە دەستەوە . دەرگا دادەخاتەوە و دەچێ لە ئەمباری دێرەکە ، سێ تفەنگ دەردەهێنێ . یەکێکیان بۆ خۆی و کچ و کوڕەکەش هەریەکە تفەنگێکیان دەداتە دەستەوە و شەڕ لەگەڵ دژمنانی ئیشق و خۆشەویستیدا دەکەن ، تا هەر سێکیان ئەمردەکرێن .

ئەم داستانە ، ڕاست بێ یان دروستکراو ، بابەتێکی فۆلکلۆری پڕ لە خەسڵەتی مرۆڤانە و بەیەکەوە و دۆستانە و برایانەی بە یەکەوە ژیانی نێوان «فەلە» و کوردە لە باکووری کوردستان و حەسەنی جزێری بۆ ماوەیەکی مێژوویی پاراستوویەتی و بە نەوەکانی دوای خۆی گەیاندووە .

٢- سێوە ناوی «سلێوە» یە ، کوڕێکی هەبوو ناوی «بەلە» بوو لەوانەیە «پۆلس» بووبێ کوییان کردبێتیان بەبەلە» . کچێکیشی هەبوو ناوی «هەنیسە» بوو . من لەماڵی کچەکەی «سێوە» بە کرێکاری ئیش و کاری خانوو کارم کردووە .

زانیاریم لەسەر «خاڵە سێوە» زۆرە . لێرەدا پوختەیەکی کورتی دەنووسم . بەداخەوە لێرە وێنەیم لەلانییە . لە ئەرشیفەکەم ، وێنەی جوانم هەبوو ، زۆربەی لەناوچوو .

کاک سێوە ، لە دێری «کەنیسە» ی کۆیە بوو . میرزای «حەمە زیاد ئاغا» ی کۆیە بوو . هەتا ئەچووە ئیستگەی ڕادیۆی بەغدا ، بەشی کوردی ، کەم کەس لە کۆیە گوێی لەدەنگی بوو . گۆرانی بۆ «حەمەزیاد ئاغا» دەگوت . خۆم زۆر حەزم دەکرد گوێم لەدەنگی ببێ ، ڕێک نەدەکەوت . تا چووە ئیستگە ، لەوێوەوایزانم شەش مەقامی تۆمارکرد . ئەگەر ساڵەکەم لەبیرمابێ ، ساڵی «١٩٥٢» بوو دوای شۆڕشی «١٤ ی تەمموز - ١٩٥٨ - ئەگەر ساڵەکەم لەبیر مابێ» یەکێک لە مەقامەکانی «کراسی شەنگە متڕەمن» دیارنەما و لەوساوە لە ئیستگەکە بڵاوناکرێتەوە . ئەم مەقامەیان لەمەقامەکانی دیکەی زیاتر ، جیاوازی نێوان چینی جووتیار و وەرزێر و پاڵەی کوردستان و چینی دەرەبەگایەتی بەئاشکراتریش دەردەبڕێ . داوا دەکەم لە تەلەفزیۆنی میدیا ، داوایەک ئاراستەی بینەرانی بکا ، بەتایبەتی خەڵکی هونەرمەندی کۆیە ، داوایان لێبکا ئەم مەقامە بدۆزنەوە لەلایەن هەر کەسێک هەیە ، کاسێتێکی بۆ بنێرن . ئەمە خزمەتێکی هونەر و خەباتی گەلەکەمانە . بۆ نموونە لەبەر گرنگی ناوەڕۆکی ئەم مەقامە ، ئەم کۆپلەیەم لەبیرە ، دەیخەمە بەرچاوی ئەو خوێنەرانەی گوێیان لەم مەقامە نەبووە یان وەکوو من لێی ورد نەبوونەتەوە . هیوادارم بتوانم کەمێکی لێ ڕوون بکەمەوە .

جاران ، ئاغا و دەرەبەگەکان ، ماڵەکەیان دوو بەش بووە . دیوە ماڵەوەکە «حەرەم» یان ناولێناوە دیوەخانیش ، کەبێگانە و میوانی لێ دانیشتوون «کوڕە کەچەڵ» یان بووە ، لەبەر کەچەڵە و پیسی ژنانی حەرەم تەماهیان لێی نەچووە ، ماوەی هاتوچۆکردنی بەشی «حەرەم» یشی بووە . ئاغا دڵی لێیان پیس نەکردووە . جا ئاغا ژن ئەو کوڕە کەچەڵەی بەسەر چاوەی دەنگوباس بۆ هێنانی زانیوە . ئاغا ژن لە کوڕە

کەچەڵ دەپرسێ کە چ باسە و چ خواسە : کوڕە کەچەڵ دەڵێ:

ئاغا ژن . بازرگانەک لەشاری حەلەبێوە هاتییە ، کراسەکی پێیە ، هەر قابیلی «شەنگێ» یە لەبەری بکا «شەنگێ کچی ئاغایە» . ئاغا ژن دەپرسێ کە نرخی ئەو کراسە چەندە؟

- بە پێنجسەد بەردیلی بەر بەرانە « بەرنیل مەرێکە زگی نەکردبێ» .
- بەپێنجسەد مایێ کەحلانە .
- بەپێنجسەد تفەنگی شەش خانە .

ئاغا ژن دەڵێ : کوڕە کەچەڵ ماڵت وێران بێ
- ئەو کراسە گەلەک هەرزانە

ئەگەر شەنگێ ئەو کراسەی لەبەر بکاتن ، خەلکی دەڵێن :
- داخوا چ کچە تیوتکی ڕەزەوانە .

بیرەوەرییەکی ناخۆشم لەگەڵ مامە سێوە دا هەیە ، دەترسم دەرفەتێکی لێرە باشترم بەدەست نەکەوێ دەری ببڕم لەبەر ئەوە ، لێرەدا بە کورتی دەینووسم .

لەکۆمپانیای نەوتی کەرکووک بووم . بەهاری ساڵی ١٩٥٨ بوو . باری ئابووریم خراپ نەبوو . ماڵم لەگەڕەکی قۆریە بوو ، بەرامبەر دوکانی «کاک باسل یەعقوب» کە کۆیی بوو لەگەڵ مام سێوە دا باش یەکتریان دەناسی .

ئەو ڕۆژە «سێچکە سلاوە» یەکی خراپم لەچاوی هاتبوو ، لە نەخۆشخانەی شەریکەی نەوت سێ ڕۆژ پشووی نەخۆشیان پێدابووم . لە«عەرەفە» باسەر پاسی هاتوچۆ کردن کەوتم دەبینم مامە سێوەی تێدا دانیشتبوو ، ئەو جلک و بەرگەی لەبەری بوو ناتەواوبو ویستم دەستێ جلک و بەرگی بۆ بکەم ، بەڵام پێم نەگوت . تەنیا ڕۆژی چوارەمی دوای سێ ڕۆژی پشوودانەکەم بۆ دانا ، کە دەکەوتە ڕۆژی هەینی ، کاتژمێری دەی بەیانی پێم گوت لە دوکانی «کاک باسل» چاوەڕوانم بکا ، ئێشم پێیەتی . بەڵێنی دامێ کە چاوەڕوانم بکا بەڵام من چووم و ئەو نەهات کاک باسل پێی گوتم کە گەڕایەوە کۆیە و هەر ئەو جارە بوو ئیدی مامە سێوەم نەدیتەوە و کۆچی دوایی کرد

مامە سێوە ، کاروکاسپیەکی نەبوو پێوەی ناسرابێ و ژیان و گوزەرانی دابین کردبێ . لەوەندەی لە حەمە زیاد وەری دەگرت و لە «دێری» کۆیە ، ئەگەر شتێکی بەدەست کەوتبێ ، بەولاوە دەسکەوتێکی نەبوو . لەسەرەتایی بڵاوکردنەوەی مەقامەکانی لە ئیستگەوە ، خەڵک فەرقیان نەدەزانی لەبارەی مەقامی « ئەوەل سەحەرە» ، منداڵ و مەزن گاڵتەیان پێدەکرد . هونەرمەندێکی گەورە ، لەنێو خەڵکێکی دواکەوتوودا ، هەر ئەمە بەشی دەبێ .

گۆرانییەکانی مام سێوە ، هەر لە هونەرمەندە» دیان - عیسای» یە کاندا مابۆوە ، بەر لە مامە سێوە ، «حەنیلە خرە» و «مەریەن» و نازانم کێی دی بەر لە ئەوانیش بە گوتنی ئەم مەقامانە ناسراون . لەم دوایەشدا پیاوێکی دیانی بەتەمەن ، کە حەفتا ساڵەی تێپەڕ کردبوو ، لەیەکێک لە ساڵڕۆژەکانی کۆچی تایەر تۆفیقدا ، مەقامێکی مام سێوەی جوان پێشکەش کرد .

ئەم مەقامە فۆلکلۆرییە لە مێژ نیە و بەترخانە لەدێری کۆیە ، سەدان ساڵ پارێزراون و نەوە بەنەوەی داوە و دەماودەم لە یەکتریان وەرگرتۆتەوە و لەستەمو زۆر لێکردنی کۆنەپەرستی ئیسلامەتی پاراستوویانن . هەموو دیانە کۆییەکان ئەم مەقامانە دەزانن .

مام سێوە: دەنگێکی خۆش و پلەیەکی دەنگی بەرز و هەناسەیەکی درێژ و زمان و شێوەی دەربڕینێکی شیعر و بەخشانە شیعرەکانی ڕوون و ئاشکرای هەبوو . گۆرانییەکانی زوو دەچوونە بەر دڵی گوێگرەوە . بەداخەوە ، ئێمە ڕەخنەگری زانستیانە و لێکۆڵەرەوەی باشمان لە

هەموو بوارەکاندا کەمن . بەتایبەتی لە بوارەکانی وێژە و هونەردا ، بەتایبەتی تریش لە هونەری گۆرانی و مۆسیقادا دەنا دەبوو تا ئێستا چەندان لێکۆڵینەوە لەسەر بەرهەمی هونەرمەندەکانمان ، ئەلی ئەسغەری کوردستانی ، مەلا کەریم ، کاویساغا ، «حەنیلە خرە» و «مارییفە سوورە» و «حەمە عارف جزێری» و «مریەم خان» و «تایەر تۆفیق» و «دایکی جەمال» و بەدەیان هونەرمەندی گەورەی دیکەی وەکوو «مامە سێوە» بکرابایە و کتێبخانەیەکی ئاوایمان هەبایە . من دە ساڵە لێکۆڵینەوەیەکی سەرەتاییم لەسەر کاک تایەر کردووە ، تائێستا چاپ نەکراوە .

گۆرانییەکانی مام سێوە ، مەقامن . دەڵێن بەستە شی لەپاش بەجێماوە ، بەڵام کەسانی بەداخەوە ئەڵێم - خۆپەرست - پاوانیان کردوون و لەنێو خەڵکدا دەریان ناخەن . دەڵێم : مەقامەکانی مام سێوە بە «بەخشانە شیعر» تۆمارکراون . شیعری تەواونین . بەڵام وەستایانە دایڕشتوون و ڕێک و تەواو پێویستییەکانی مەقامەکانیان بەدەستەوە داون و ئاوازەکان سکالایان لەدەست ناکەن .

مەقامەکانی سێوە زەوق و سەلیقە و تاموچێژی تایبەتی هەرێمی کۆیە دەردەبڕن . بەئاشکرا ، هاوار دەکەن دەڵێن: « ئێمە هونەرمەندانی کۆیە دایان ناوین» . نەک هەر زەوق وتاموچێژە هونەرەکەی مۆسیقا هی کۆیەیە ، شێوە زمانی دارشتنی بەخشانە شیعرەکان کە مەقامەکانیان پێ دەگوترێن ، هی کۆیەن .

دەگێڕنەوە کە «حەنیلە خرە» لەنێو باخەکانی کۆیە گۆرانی گوتوە ، مەل و باڵداری ئەوناوە هەموو لە دەورو بەری کۆبوونەتەوە . «حەنیل» لە وشەی «حەنا» وە دانراوە دیارە لەبەر خۆشەویستی ناوەکەی بچووک کراوەتەوە .

٤- عایشە شان . ئەم هونەرمەندەم لەنێو تەلەفزیۆندا دیوە . دەنگێکی خۆشی هەیە . بۆ یەکەمجار لەدەمی ئایشەشانەوە گۆرانی باکووریم گوێ لێ بووە . سنووری دەسکردی ئابلۆقەدانی گۆرانی باکووری شکاندووە و ئەم هونەرەی بەگوێی خەڵکی باشوور ڕاگەیاندووە ، وەزارەتی ڕاگەیاندنی بەعس ، لەگەرمەی دەست ڕۆیشتنی حکومەتە فاشیەکەیاندا ، ئایشە شانیان هێنابووە هەولێر بۆ پروپاگەندە کردن بۆ خۆیان گۆیا ئەوان خزمەتی هونەری کوردی دەکەن کەچی لەڕاستیدا بۆ ئەوەیان هێنابوو ، گۆرانی بۆ بەعس پێ بڵێن .

خۆی حەزی نەکردبوو گۆرانی بە ئارەزووی ئەوان بڵێ . بەڵام ئەوەی ئەخشەی بەعسییەکانی هەڵوەشاند بووە ، کاک حەمە جەزا بووە ، ئەم لە کاتی گۆرانی گوتنی لەسەر شانۆ بەرامبەر بە کاربەدەستان وەستا بوو و پیلانەکەیانی هەڵوەشاند بووە .

٦- مریەم خان . لەو هونەرمەندانەیە کە زوو وەکوو ژن هاتۆتە کوڕی گۆرانی گوتن . ئەمە جێگەی ڕێز لێنانی زۆرە . دەنگێکی خۆشی بووە ، گۆرانی لەگەڵ پیاودا گوتووە .

کوردستانی ئیمرۆ: پەند و ئیرشادی جەنابت لە ڕۆژی ئیمرۆدا بۆ هونەرمەندانی کورد چیە ؟

وەلام بەلای منەوە ، هونەر ، بەهەموو شێوەکانیەوە ، وێژە ، بەهەموو بابەتەکانیەوە ، لەنیشتمانپەروەری و دڵسۆزی بۆ نەتەوە چەوساوەکان و ڕەوشتی بەرزی مرۆڤانە لەیەک جودا ناکرێنەوە . هونەر و وێژە ، بەبێ ئەو شتانە ، بڕوپوچەڵە و ئەو کەسەی لەو خەسڵەتە چاکانەی بەقووڵی تێدانەبێ ، نابێ بە هونەرمەند و «ئامێرکار - ئالی» تێکەڵ کراوە . هونەرمەند دەبێ داهێنەربێ و بەرهەمی داهێنراوی خۆی هەبێ . هەر کەسێک گۆرانییەک دوانی گوت بەناڕەوا ناوی هونەرمەندی لەخۆی دەنێ . هەرکێ دینگە دینگێکی لەسەر ئامێرێک کرد ، خێرا بە هونەرمەند بانگ دەکرێ . تا دەبێ ئەو کەسەی داهێنەر نەبێ بەو ناوە گەورە و پیرۆزە بانگ نەکرێ . ئەوەش ئەو خەسڵەتە بەرزانەی تێکەڵ نەبووبێ بەهەموو بیروهەست و دەروونییەوە نابێ بە هونەرمەند . هونەرمەند دەبێ نموونەی مرۆڤی تەواو بێ و هونەرەکەشی لە ئەوان زیاتر جا ئەم ڕوونکردنەوەیەم خستە بەرچاو بۆ ئەوەی داوا لە لاوەکانمان - کچ و کوڕ - بکەم کە دەست بەو خەسڵەتە مرۆڤانی و کوردانەوە بگرن . خۆیان ماندوو بکەن . شەوان بە ئیشکردنەوە بکەن بەڕۆژ ، خۆیان ماندوو بکەن . خۆیان وەکوو - مۆم - بتوێننەوە . قووڵ و قووڵتر بینەوە و تا دەبن بەداهێنەر سەرکەوتوانە دەبن بە هونەرمەند . هونەرمەند خەڵک ڕێزی خۆی و هونەرەکەی دەگرێ . داگیرکەر و کۆنەپەرست و چەوسێنەرەوە لێی دەترسن . دەبێ بەچرا ، ڕێگای ڕزگاری و سەربەرزی بۆ خەڵک ڕووناک دەکەنەوە و پێش برکێ دادەهێنن لە نێو تێکۆشەرەکان بۆ خۆبەخت کردن .

ناوی هونەرمەندێکم لەم جیهانە گەورەیەدا نەبیستووە ، کە سووکایەتی بەدواوە بووبێ . پیاوی سووک نابێ بە هونەرمەند . هەر لەگەڵ سەربەرزکردنەوەیدا ، وەکوو بلقی سەرئاو دەپووکێتەوە . خەڵک گاڵتەی پێدەکەن . جنێوی پێدەدەن خەڵکی سادە بەڕادەی سووکایەتی کابرا ، بێزی لە هونەر دەبێتەوە .

داوا لەوکەسانە دەکەم کە بەهەرەیەک لە خۆیان شک دەبەن ، جگە لەو خەسڵەتانە ، پەلە نەکەن با بەرهەمەکە بەکرچوکاڵی لەدایک نەبێ ، هەڵپەی خۆدەرخستن نەکەن . بەش بەحاڵی خۆم زۆربەی گۆرانییەکانم بیست ساڵ و پازدە ساڵ تەمەنیان بووە ، ئەمجا تۆمار کراون . لەگەڵ ئەوەشدا بە ئارەزووی من دەرنەچوون . «بۆجوانی سەرە ڕێ - ١٩٥٦ - ١٩٧٦» ، «ئەگەر سزایە هەربەسە ١٩٦٧ - ١٩٦٨ » . «پەری ١٩٦٠ - ١٩٨٧» گۆرانیم هەیە لەساڵانی کۆتایی پەنجاکاندا دانراون تا ئێستاش تۆمارنەکراون . «سروودی ئێمە سەربازی ئازادین - ١٩٥٨ داندراوە تا ئێستا تۆمار نەکراوە .

داوایان لێدەکەم فێری بەکارهێنانی ئامێری مۆسیقە بن ، فۆلکلۆر بخوێننەوە . ڕۆشنبیری گشتیان پەرەپێ بدەن .

کوردستانی ئیمرۆ: وتەی دوایتان بۆ ئێمە و گۆڤارەکەمان ؟

وەلام . ئەو لێبووردنە گشتی یەی لەکاتی ڕاپەڕینی ئاداری ١٩٩١ دا ، بەرەی کوردستانی دەری کرد ، بەلای منەوە نابێ کەسانێ لەبواری ڕامیاری ، وێژە ، هونەر دا ئیش دەکەن بگرێتەوە . ئەمان دەبێ ماوەیەکی دوورببخرێنەوە و دەرفەتی بەخۆدا چوونەوەیان بۆ بڕەخسێ و هەست بکەن جەماوەر بەو هەڵوێستە پووچەڵانەیان ، ئایانەوێن و خۆیان ڕاست بکەنەوە .

ئێوەش دەبێ لەبواری خۆتاندا ئەو لەیەک دابڕانە ڕۆشنبیرییەی لەنێوان جەماوەری باکوور و بەشەکانی دیکەی کوردستاندا هەیە ، بەتایبەتی لەگەڵ خەڵکی باشووردا ، لەیەکتر نزیک بکەنەوە .

کوردستانی ئیمرۆ : ئایا خالد دلێر گۆرانی تۆمارکراوی هەیە؛ و ئەوی گۆرانییەکان ؟

وەلام: بەڵێ «خ.د» هەندێ سروود و گۆرانی تۆمار کردووە بەڵام هیچ کامێکیانی بەدەڵ نییە . لەوانە :

١- سروودی جەژنی کورد - هەر ساڵێ نەورۆز بێتەوە ٢- سروودی پێشمەرگەی کوردستان ، لەگەڵ تیپی مۆسیقای سلێمانیدا

ئەم دوو سروودەی بەبۆنەی جەژنی نەورۆزی ساڵی ١٩٦٩ ، لەبەغدا ، لە هۆڵی «خولدا » لە ئاهەنگە گشتی یەکەدا گوتن و تۆمارکران .

٢- پێشمەرگەی کوردستان - جاری دووەم - لەگەڵ تیپی باواجی کۆیە - بۆ ساڵڕۆژی هەڵواسینی «جافری مام واحید» .

٣- گۆرانی «بۆ جوانی سەرە ڕێ » - هۆنراوەی گۆران - لە ئاهەنگی ڕۆژی مۆسیقای جیهانیدا . لێرەدا خالید میوان بوو . پرۆڤەی نەکردبوو . بانگیان کردە سەر شانۆ - تیپی مۆسیقای سلێمانی .

٤- سروودی - ئەژین ، ئەژین - لەبیرەوەری ساڵڕۆژی «جافر» لەگەڵ کەناڵی تەلەفزیۆنی کۆیە .

٥- گۆرانی - تۆران - ٦- گۆرانی ، نازانم بۆ چی چەفا ئەنوێنی . لەگەڵ تیپی ئیستگەی بەغدا - بەشی کوردی .

کوردستانی ئیمرۆ : گەورەترین هیوات لە ژیاندا چییە؟

وەلام: یەکگرتنەوەی هەموو پارچەکانی کوردستان لە یەک قەبارەی سیاسیدا ، بەمەرجێک «هەر کەسە بەپێی ئیشی داهاتی بەرکەوێ» . منیش ئەمەندە تەمەنەی ماومە لەوێی بەسەر ببەم .

کوردستانی ئیمرۆ : دیتنی جەنابت لەبارەی تەلەفزیۆنی MEDYA داچییە ؟

وەلام : لەگەڵ ئەوەشدا کەتا ئێستا ، نە لە کوردستان و نەلەهەندەران ، بەداخەوە ، کەناڵی تەلەفزیۆنەکانم تێری نەدیوە و خۆم «سەتەلایت» م نەبووە ونییە ، بەڵام لەوەدا کەهەندێجار لەملاولاوە دەبینم و خۆشتان دەناسم ، ئەم چەند قسەیەی لەبارەیەوە دەکەم .

هاتنە کایەوەی ئەم کەناڵە خەونێکی خۆشبوو کە هاتە دی . لێرەشدا وەرامی پرسیارەکەت دەربارەی لێبووردنە گشتییەکەوە ، دووبارە دەکەمەوە . میللەتانی دنیا - کولتور و خەسڵەتە مرۆڤایەتییەکانی نەتەوەکەمان شارەزانەبن ، مەسەلە ڕەواکەمان سەرناکەوێ . ئەم کەناڵە جیهانیە دەتوانێ لەم بوارەدا خزمەتی گەورە بکا . سەرکەوتنتان داوامە .

بەشی ڕیپۆرتاژ

سەرنجێک دەربارەی زانستی پاراسایکۆلۆژی لە لای کورد

دەمەوێ ئەم زانستە گرنگ و بایەخ دارە بخەمە ڕوو کە تا ئێستا پەرتووکخانەی کوردیمان لێی هەژارە و بەشێوەی زانستی و کاکڵە کراو ئەم زانستە نەخراوەتە بەردەستی خوێنەران و ئارەزوومەندانی ئەم زانستە .

دەربارەی بەکارهێنانی زاراوەی پاراسایکۆلۆژی بۆ یەکەم جار ئەم زاراوەیە لەلایەن «ج.ب ڕاین» وە بەکار هێنرا لەساڵی ١٩٣٤ دا پاشان دوو شارەزای تری ئەم بوارە لەساڵی ١٩٤٦ دا بەناوی تاولیس و وایزنەر هاتن ناوێکی تریان بۆ دانا لەجیاتی وشەی پاراسایکۆلۆژی پێیان گوت «پسی - PSI» چونکە ئەم زانستە پێوەندی لێک هەڵوەشاوی زۆری هەیە لەگەڵ ڕەوان ناسیدا ولەزمانی ئەرەبیدا پێی دەگوترێ زانستی ئەودیو سروشت - «ماوراء الطبیعە». دەربارەی زاراوی پاراسایکۆلۆژی «پسی - PSI» تا ئێستا من وشەیەکەم لەبەرانبەریدا بە کوردی بەرچاو نەکەوتووە، بەلام بەتێگەیشتنی خۆم وشەی ڕەوان باڵا بەرانبەر زاراوەی پاراسایکۆلۆژی یە «پسی» وەپێناسەی ڕەوان باڵا «PSI» مانای ئەنجام دان و هەست کردنی هەستەکانە، کەدەکەونە دەرەوەی پێنج هەستە ئاساییەکەی مرۆڤەوە «بینین - بیستن - چەشتن - بۆن کردن - بەرکەوتن» ئەنجام دان و هەست کردنی هەستەکانە لەدنیای ئاگادا و لەپێنج هەستەکەی بەردەست لەمرۆڤ دا .

ئەم زانستە لەسەدەی نۆزدەهەمەوە کەوتە ژێر چاودێری و چاو خشاندن و شروڤەکردن و لێکۆڵینەوەی، لەتاقیگەدا تا لە جیهانی پێنج هەست و ئاگادار. مرۆڤ بە پێنج هەستەکەی لێی تێ بگات هەڵسوڕاندنی ئەم کار و ئەنجامە بەتێگەیشتنی زاناکان زیندو وزەیە «Bio Energy» کە ئەم وزەیە جیایە لە وزەی ئەتۆمی ، ئەلکتریکی ، فیزیکی ، دینامیکی ، جۆرەکانی تری وزە، چونکە ئەم وزانە زۆر بە ئاسانی لەبارێکەوە دەگۆڕێن بۆ بارێکی تر، وەکو گۆڕینی وزەی ئەلەکتریکی بۆ گەرمی و ڕووناکی، بەلام وزەی زیندوو یان زیندەوزە گۆڕینی لەبارێکەوە بۆ بار و شێوەیەکی تر زۆر گران ئەنجام دەدرێ وئەم زیندە وزەیەش لەزیندەوەراندا یەکیاندار و ڕووەکەوە هەیە، بەلام لەمرۆڤ پێگەیشتووترە.

نهێنی بوونی ئەم زیندە وزەیە لەسروشتدا تا ئێستا زاناکان نازانن چییەو بۆ چی هەیە؟. وەکو گوتم لەمرۆڤدا پێگەیشتوو ترە . بەکارهێنانی ئەم زیندەوزەیەوە مرۆڤ لەڕێگەی ئەو خۆراکەی دەیخوات ، دەستی دەکەوێت، بەلام ڕێژەی ٩٠٪ ی مرۆڤ ئەم وزەیە لەجیهانی بەر دەست دا بەکار دێنێ کە جیهانی ئاگا و پێنج هەستەکەیەتی وەکو فێربوون، بەیقین ، گفت وگۆ ، پێوەندی ، جم و جۆڵ ، کار و داهێنان.

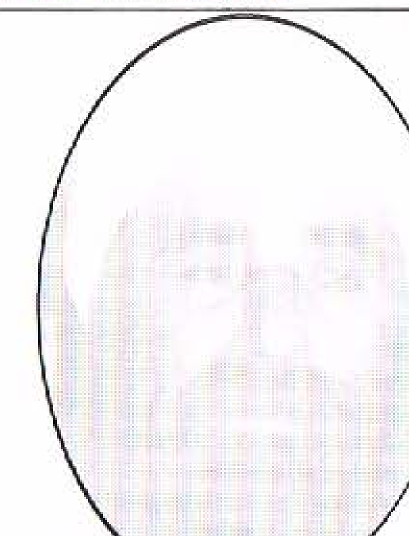

واتە ئێمەی مرۆڤ بەگشتی زیندەو وزە بەکار دەهێنین لە جیهانی بەردەست و نابەردەستدا هەست و ئاگای بەردەست هەست و ئاگای نابەردەستدا.

ئێمەی مرۆڤ بەگشتی ئەو خۆراکەی دەیخۆین وزەکەی دابەش دەبێت لەهەست و جیهانی بەردەست دا ، وەکو جم وجۆڵ و بیرکردنەوە ، بینین ، بەیقین ، بیستن ، فێربوون ، تێگەیشتن ، کارکردن و وبڕێکیش لەوزە بۆ پێویستی خانەکانی لەش و شانەکانی مرۆڤ خۆی بەکاری دەهێنێ. ئەم وزەیە کەلە خۆراکەوە دەست گیردەبێ و دەست دەکەوێ مێشکی مرۆڤ دەیگۆڕێت بۆ زیندەوزە کە مرۆڤ کاری سەروو ئاسایی پێدەکات وبڕی بەکار هێنانی ئەم زیندە وزەیە زۆر کەمە بەلام دەرئەنجامەکەی زۆر گەورەیە . هەروەکو چارەی نەخۆشی و چەندین کاری تر کە شێخەکانی کوردستان ئەنجامی دەدەن کەبەپێی ئاین و تێگەیشتنی شێخەکان و دەستەیەک لەزانایان کە نزیک بوونەوە لەخواو هێزێکی باڵا یارمەتیدەرە بۆ ئەنجام دانی ودەستەی دووەمی زانایان بڕوایان وایە هێزی ئەودیو سروشت یان سەروو سروشت لەکاتی پێوەندی پێوەکردندا ئەنجامی دەدات . ئەم زیندوو وزەیە کە بکەرە پێی دەوترێ پاراسایکۆلۆژی «پسی» پێوەندی نزیک و گرێدراوی هەیە لەگەڵ زانستی کیمیای ئەندامی و فیزیا و زیندەوەرزانیدا. «پسی» یارمەتی دەری بەهێزە بۆ فێربوونی هەموو زانستەکان و هەموو بوارەکانی ژیان ومێشک خێراوکراوە دەبێت لەبەکارهێنان و فێربووندا و بەهۆی «پسی» یەوە مرۆڤ دەتوانێ لەخۆی و مێشکی خۆی تێ بگات کە چۆنی بەکاردەهێنێ «پسی» چەندین لکی هەیە کەهەر لکەو ئەرک و فرمانی تایبەتی و جیاوازی هەیە، کە تایبەت مەند کراوە بۆ کاری تایبەتی وەکو ئەندامە جیاوازەکانی لەش کەمێشک هەڵیدەسووڕێنێ، بەلام هەریەکەو ئەرک و کاری جیاواز دەبینێ . زانستی «پسی» گرنگی تەواوی پێدراوە لەلایەن ڕووسەکان و ئەمەریکا و ژاپۆن و چینەوە و فێرگەو کۆلێجی تایبەتی هەیە. هەندێ لە وڵاتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا بەهەمان شێوە چاو لێکەری دەکەن . لەبوار و مەبەستی جیاجیادا بەکاری دەهێنن ، هەروەها لەبواری سیخوڕیشدا بەکاری دەهێنن. سەرچاوە و دەست پێکردنی ئەم زانستە دەگەڕێتەوە بۆ میسۆپۆتامیا ، فەلەستین ، میسری کۆن ، هیندستان، ئێران، بەلام هەر لە میسۆپۆتامیاوە بڵاو بۆتەوە، کەجێگە و خاکی کوردانە وبۆ ئەوەش بەڵگەی شوێنەوار ناسان و ئایینی هەیە وبەپێ ئینجیل و تەورات، کەشتیکەی نوح «نوھ» لە کوردستان بووە، پەیامبەری مەزن ئەبراهام کورد بووە لەسەرووی میسۆپۆتامیا لەدایک بووە وەکو لە ئینجیل داهاتووە بەپێی پشت و بۆ ماوەی باب و باپیرانی مەسیح و موسا و ئەوانی تر ئەبراهام و نوح بووە .

بەپێی سەرچاوەیەکی تر ئادەم و هەوا هەر لە میسۆپۆتامیا بوونە وجگە لە ئایینە ئاسمانیەکان ئایینە سروشتیەکانیش کە کۆنترینیان ئاینی ئێزدییە کەوەکو ئایینی شەمانی کۆنە و ئایینی ئێزدی ئاینی کوردە ئێزدیەکان ، بەپێی زانیاریەک ئاینی ئێزدی پتر لە «٢٠٠٠» ساڵ پێش زاین سەری هەڵداوە وزاراوەی ئێزدی مانای گرتنەبەری ڕێگەی خودایە وناسینی خودایە و ڕۆیشتن لەسەر ڕێگەی ڕاست و ڕەوانە کە ڕێگەی خودایە . ئێزدیەکان لەکاتی پاڕانەوەدا ڕوودەکەنە ڕۆژ کەسەرچاوەی وزە و ژیانە ولەئاینی ئێزدیدا کراس گۆڕین هەیە «تناسخ الارواح» کە کەڵکێکە لە کەڵکەکانی زانستی پاراسایکۆلۆژی مانای جیابوونەوەی گیانە لەبەدەن، چوونەوەی چەند بارەی گیانە بۆ ناو بەدەن وئەو کەسەی لە ئاینی ئێزدیدا پێوەندی دەکات بەگیانی مرۆڤەکانەوە پێی دەگوترێ کۆچەک

سەرچاوە و دەست پێکردنی ئەم زانستە دەگەڕێتەوە بۆ میسۆپۆتامیا، فەلەستین، میسری کۆن، هیندستان و ئێران بەڵام هەر لە میسۆپۆتامیاوە بڵاو بۆتەوە، کەجێگە و خاکی کوردانە وبۆ ئەوەش بەڵگەی شوێنەوار ناسان و ئاینی هەیە وبەپێی ئینجیل و تەورات کەشتیەکەی نوح «نوھ» لە کوردەستان بووە و پەیامبەری مەزن ئەبراهام کورد بووە

جگە لە کۆچەک لەناو ئێزدیەکاندا مجێور هەیە کە هەڵدەستێ بەکاری ماک و سەرووی ئاسایی و سەرسوورهێنەر ومجێورەکان تا بەم پلەوپایە دەگەن دەبێ لەشوێن و جێگەیەکدا بۆ کاتێکی درێژ بمێننەوە هەروەکو جوکییەکانی ئاینی هیندۆسەکان لەهیندستان و شێخەکانی کورد لە کوردستان، هەروەها سۆفیەکان کەپێی دەگوترێ چلە و خەڵوەت کێشان وزاراوەی مجێور لەناو ئێزدیەکاندا مانای مان - جێ - واروشوێن دەگەیەنێ کەزاراوەکە لەم سێ وشە پێک هاتووە «ما- جێ - وار» وزاراوەی چلەی زستان و چلەی هاوین کە لەزمانی کوردیدا هەیە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەردەمەی کە کورد خاوەنی ئاینی ئێزدی بووە وچل ڕۆژیان ڕۆژوو لە هاوین گرتووە ، هەروەها چل ڕۆژ ڕۆژوویان لە زستانیش گرتوە واتە لە ساڵێکدا دووجار وئێستاش لەناو کوردە ئێزدیەکان دا کۆچەک و مجێورەکان ڕۆژووی چلەی زستان و چلەی هاوین دەگرن بەلام ڕۆژوو لە ئاینی ئیسلامدا کورت کراوەتەوە بۆ «٣٠» ڕۆژ لەساڵێکدا

دەربارەی خەڵوەت و چلە، پەیامبەری ئیسلام محەمەد «د.خ» بۆ ماوەی چل ڕۆژ لە ئەشکەوتی «حەرا» دا خەڵوەتی کێشاوە کە بۆتە یارمەتی دەرێک ئەو خەڵوەتەی تاپەیامی لەلایەن خواوە پێ بگات ، هەروەها شێخەکانی کوردستان بۆ ماوەی چل ڕۆژ دەچنە خەڵوەتەوە وزۆر هەیە پتر لە جارێک لەژیانیاندا خەڵوەت دەکێشن .

دەربارەی ئەم زانستە کە زانستی «پسی» یە ئەمەریکا و ڕووسیا بەشێوەی جیاواز بۆ کارومەبەستی جیاواز کۆلێژ و فێرگەیان هەیە هەروەکو چۆن شێخ و سۆفیەکان چەند ڕێکەیەکی «طریقەت» جیاوازیان هەیە. کە زانیاریان لە ڕۆژهەلات و هیندستان لەسەر پاراسایکۆلۆژی کۆکردۆتەوە دەربارەی ئێمەی کورد کە هەر لە سەرەتایی مرۆڤایەتییەوە بەم زیندە وزەی مرۆڤە ئاشنا بووین لەڕێگەی ئاینیەوە ولەئایندەدا کەپتر پێویستمان پێدەبێت و ڕەنگە لە زانکۆشدا ئێمەش کۆلێژی بۆ دابێنین . ئەوا باشترە ئاوڕێکی لێ بدەینەوە و بەکاری بهێنن. من وەکو بیستومە گوایە لە کوردستانی باشوور کۆمەڵەی دەروون پاکانی کوردستان هەیە، کە بەم زانستەوە خەریکن لەشاری سلێمانی . لکەکانی زانستی پاراسایکۆلۆژی بریتین لە سایکۆکنیز» حرکە نفسیە» دەروونە جووڵەوتێلەپاتی - هاوبیری مانای بیرخوێندنەوە لە دوور وتێلە پۆرتاسیۆن - شوێن گۆڕینی شتەکان و لیڤیتاسیۆن و خۆ ڕزگارکردن لەهێزی کێش کردن و سایکۆمێرجەری - دەروونە نەشتەر وسایکۆهیلینگ «الشفاء النفسی» دەروونەچارە و سایکۆمێتری «التکهن النفسی» دەروونەمەزندە و سایکۆسۆماتیش - دەروونە بەدەن پزیشکی و سایکۆ فۆتۆگرافی - دەروونە وێنە وەتحضیر الارواح» پێشوازی کردن لەگیانی مردوان و «تنبؤ - پێشگۆیی و «رؤیە» - پێشبینی و «تنبؤ و الرؤیە بالحلم» - خەونە پێش گۆیی و پێشبینی و تاد وزانینی بەکارهێنانی زیندەوزەی خۆت یارمەتی دانە و فێربوونی خێرایی پیشەکەت یان زانستەکەت وەهەروەها .

دەربارەی ئایینی ئێزدی کە یەکێکە لە ئاینە هەرە کۆنەکان ، بگرە لە ئایینی شەمانەکان کۆنترە، لەم ئاینەدا چەندین خودان هەیە کە هەر خودایە دەسەلاتێکی تایبەتی هەیە لە کاروبوارێکی تایبەتیدا لە سروشتدا وکاتێ ئێزدیەکان لە خودانەکانیان دەپاڕێنەوە بۆ ئەوەی داخوازیەکەیان بەجێ بێ و کۆمەکیان پێ بکات و ئەم پاڕانەوە لە خودانەکان خۆی لەخۆیدا بەکارهێنانی زیندە وزەی مرۆڤە بە هۆی خودانەکانیانەوە کە خۆیان دەیپەرستن و لێی دەپاڕێنەوە ، ئەوانەی بەم کارە سەروەر ئاسایی ونا بەردەستانە هەڵدەستن کۆچەک و مجێورەکانن لە ئایینی ئێزدیدا . لەناو ئایینی ئێزدیدا پتر لە «٢٦» خودان هەیە کە هەر خودانە دەسەلاتێکی هەیە لەبەڕێوەبردنی کاری سروشتدا وەک پێشتریش گوتم زیندە وزە دەتوانرێ تایبەت مەند بکرێ بۆ کاروفەرمانی تایبەتی هەروەکو چۆن ئەندام و کۆ ئەندامەکانی لەشی مرۆڤ تایبەت مەند بوون بۆ کار و ئەرکەکانیان، ئەمانەش خودانەکانن :

١- پیری ئافات مانای خودانی سێڵا و ولافاو و بارانی زۆر و ڕەهێڵەیە .

٢- خاتوونی فەخران خودانی بە بەرهێنانی ژنانە بۆ منداڵ بوون.

٣- پیری ئەبروس یان شێخی ئەبروس خودانی هەورە بروسکە و بارانە.

٤- شاهسوار خودانی جەنگ و سوار چاکی یە.

٥- مەمی شڤان خودانی پەروەردەکردن و بەخێوکردن و پاراستنی ئاژەڵە.

٦- کافانی زەوزان خودانی هەمان کاری پێنجەمە.

٧ - شێخ موس خودانی ئار و هەوا و نەخۆشیەکانیەتی وەکو نەخۆشی ڕۆماتیزم .

٨ - سجادین خودانی چاودێری گیانە و نێردراوە بۆ وەرگرتنی گیان

٩- ئەزرائیل خودانی گیان کێشانە وبەپێی ئایینی ئیسلامیش ئەزرائیل گیان دەکێشێ و دەی بات.

١٠- بابادین و ئامادین خودانی نەخۆشیەکان و ئازارەکانی سک وکەدەیە بەو پاڕانەوە لەم خودانە نەخۆشی و ئازارەکان چاک دەبنەوە. لەپاراسایکۆلۆژیدا پێی دەڵێن «الشفاء النفسی» دەروونە چارە وهەروەها شێخەکانی کوردەواری ئەنجامی دەدەن.

١١- مەمەد ڕەشان خودانی باران ڕەشاندنە، کە لەکاتی بێ بارانیدا لەم خودانە دەپاڕێنەوە تا باران ببارێت، هەروەها کوردە موسڵمانەکانیش ئەو بەهارەی باران نابارێت قوربانی و خێردەکەن تا باران ببارێت بۆ دەغڵ و دانەکانیان کە زۆر جاران قوربانیەکان بە ئەنجام گەیو و باران باریوە وئەمە لە زانستی پاراسایکۆلۆژیدا پێی دەگوترێ دەروونەکەش گۆڕ.

١٢- دەروێشی ئەردیان خودانی ئەرد کە خودانی ئەرد و چاندنی کشتوکاڵە

١٢- شێخ شەمس ، ئەمە خودانی خێر و فەڕەو نان دان و ئازادییە ولەناو کوردە ئێزدیەکان ئەم خودانە گرنگ و بەڕێزی بەهێزەکانە، ڕۆژانە لەبەیانی ئێوارە و نیوەڕۆدا هەموو لێی دەپاڕێنەوە ونوێژی بۆ دەکەن وەکو لێکۆڵەرەوانی ئەم زانستە دەڵێن زانستی پاراسایکۆلۆژی بەکار هێنانی زیندەوزەی مرۆڤە ولەڕێگەی ئاینیەوە بەدرێژی مێژوو بەکاری هێناوە لەمەوە دەگەینە ئەنجام کە ئاینی ئێزدی لەکۆنترین ئایینەکانە وپتر لە «٢٦» خودانیان هەیە کە دەسەلاتیان هەیە ئەم خودایانە لە سروشت دا دەسەلاتیان هەیە. کەواتە مرۆڤی کورد بەپێی بەڵگەی ئایینی ئاسمانی و بەپێی بەڵگەی ئایینی ئێزدی یەکێکە لەهەرە گەلە کۆنەکان کە توانیویانە لەڕێگەی ئاینیەوە زیندەوزەی خۆیان بەکار بهێنن.

سەرچاوەکان:

١- مقدمە فی *الباراسیکولوجی / علم القوی الخارقە* / د . ریکان ابراهیم .

٢- نحو حقیقە *الدیانە الیزیدیە* / د. خلیل جندی

٣- انجیل .

٤- تەصەوف جی یە شێخ *عبدالخالق* نەقشبەندی

نوسینی
ئاماژ جاف

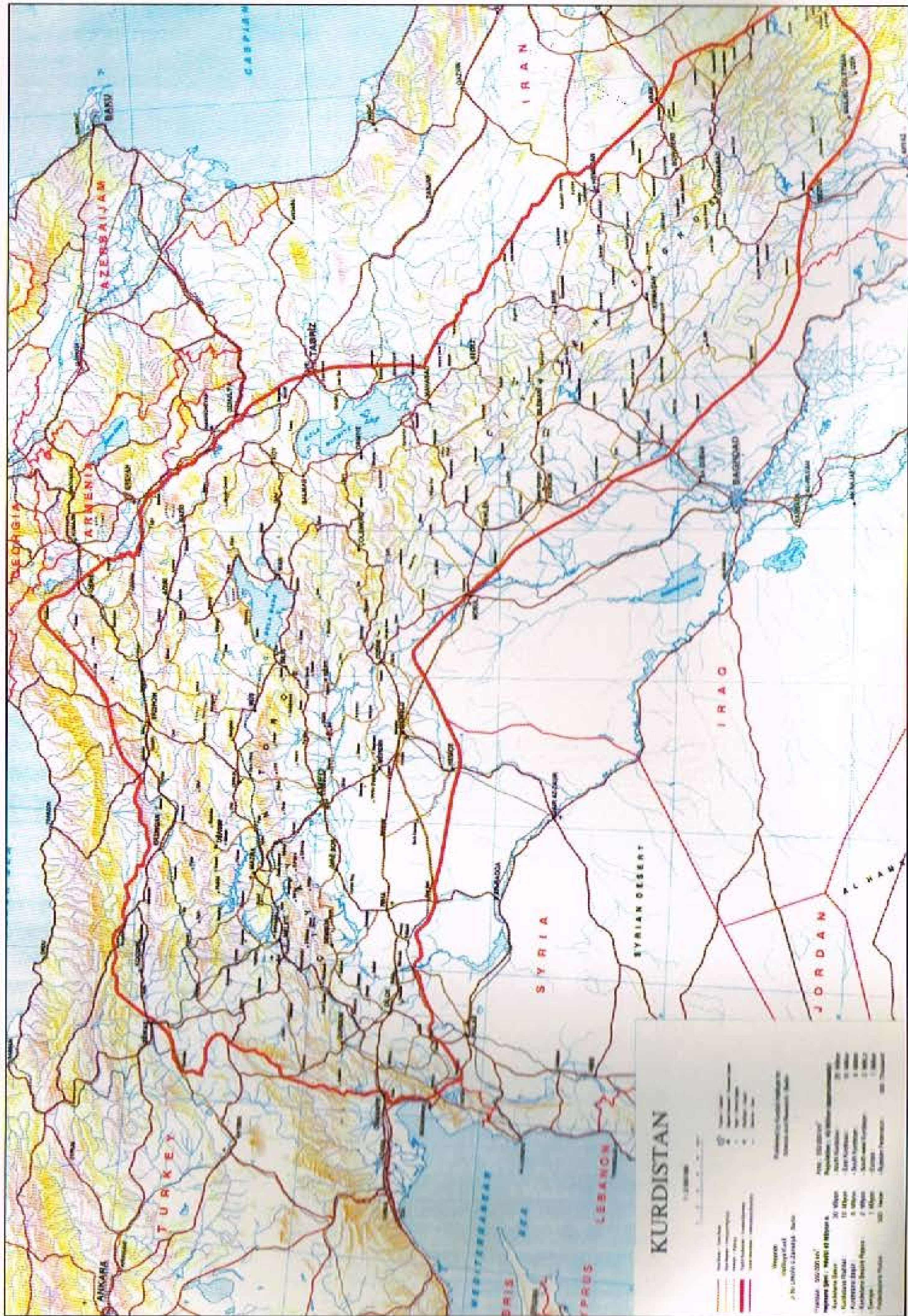

KURDISKA INSTITUTET
Fridhemsgatan 15, 3 tr.
112 40 STOCKHOLM/SWEDEN
Tel. & Fax: 46-8-652 ... 29